

Inspectoratul Jandarmi Sibiu

Legiunea Jand. Tr. Mare

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 1120 din 14 iulie 1945

Cu ocazia recrutării tinerilor clasei 1947, în zilele de 5, 6 iulie 1945 s-au petrecut mai multe incidente între tinerii români și unguri.

Tinerii unguri din comuna Vânători [jud. Mureș] au plecat din comună la recrutare numai cu drapelul maghiar, iar caii i-au împodobit cu panglici tricolore maghiare. Tinerii români, care veneau de asemenea la recrutare, au intervenit rupându-le tric[olorurile] maghiare.

Tinerii unguri din comuna Grânari [jud. Brașov] au împodobit la fel caii și au luat cu dâșii numai tricolorul maghiar. Pe drumul către Sighișoara, întâlnindu-se cu tinerii români din comuna Mihai Viteazu [jud. Mureș], ungurii au fost bătuți și li s-a rupt și tricolorul. După recrutare, românii și ungurii au mers să mănânce împreună, când ungurii au început să cânte cântece ungurești. Românii, revoltați, au luat din nou la bătaie pe unguri, câțiva tineri din ambele părți alegându-se cu zgârieturi. A intervenit șeful secției respective, care a îndrumat pe tineri pe itinerare diferite către casă.

Tinerii unguri din comuna Șapartoc [jud. Mureș] s-au prezentat la recrutare în Sighișoara, numai 2 în loc de 7. Ceilalți 5 unguri care au căutat să se sustragă au fost aduși a doua zi cu forța pentru a fi prezentați comisiei de recrutare.

Informațiile sunt sigure și le-am raportat pentru a scoate în evidență starea de spirit și manifestările populației maghiare.

Comandantul Legiunii Jand. Tr. Mare
Locotenent Negruți Costache

Raportat: Insp. Gen. al Jandarmeriei, Insp. Jand. Sibiu

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 40/1945, f.16)

Chestura Poliției Municipiului Alba Iulia
Nr. 3795/16 iulie 1945

Către Comisariatul de Poliție

Se trimite mai jos în copie ordinul Inspectoratului Regional de Poliție Timișoara, cu rugămintea de a lua măsuri în consecință și a ne raporta dacă s-ar ivi cazul.

Chestor
Cuteanu Gheorghe

Șeful Bir. Siguranței
Comisar Șt. Capătă

Am onoare a raporta mai jos următoarele informațiuni primite de la Poliția de Reședință Beiuș.

Deși în fracțiune, din instituțiile de stat române care au intrat în Ardealul de Nord, populația maghiară de acolo, din toate straturile sociale, își manifestă și în prezent o vădită rea voință față de elementele româno-democratice, căutând prin toate mijloacele de care dispun de a produce divergențe de bune relații ce există între statul român și aliații noștri.

Exemple de provocare:

- a. Fosta organizație a tineretului maghiar de ambele sexe, denumită „Levente”, poartă și azi în proporție de 90% bonetele acelei organizații, cu stema maghiară.
- b. La școlile ungurești, începând de la grădinițele de copii, inclusiv școlile secundare, pe frontispiciile acestor școli, tot în semn provocator, abstrăgând de limba în care este scrisă (maghiară), poartă și astăzi stema coroanei maghiare.
- c. Profesorii de la școlile secundare (maghiare), în orele de dirigentie, în loc să facă educația morală și socială a tineretului pe principii democratice, caută a infiltra și a menține și pe mai departe ideea indestructibilă a fostei stăpâniri hitleriste, nutrind speranțe că în viitorul cel mai apropiat se va întrona fostul regim horthysto-hitlerist.
- d. Funcționarii maghiari de la toate instituțiile de stat și particulare caută a rupe bunele relații ce există între oameni și aliați[1], dând informații tendențioase acestora, din toate domeniile, pentru a nu primi pe funcționarii români, democrați, care se reîntorc la posturile lor,ordonate de guvern.
- e. În zilele de 22 și 23 aprilie 1945 a avut loc la Oradea adunarea generală a învățătorilor din Bihorul eliberat, unde s-a discutat organizarea învățământului primar din acest ținut, chestiuni profesionale și sindicalizarea acestui corp. Între discuțiile ce au avut loc, inspectorul școlar Herea Dumitru a afirmat următoarele: O mare parte din profesorii secundari maghiari din acel oraș au cerut alipirea Oradei și a județului la Debrețin-Ungaria, unde și-a avut sediul guvernul maghiar. Tot acești profesori au căutat prin autoritățile din Oradea să împiedice sau să întârzie instalarea și revenirea autorităților românești pentru administrarea Ardealului și, în fine, populația conlocuitoare din ținutul dezrobit de armata sovietică și română este îndemnată de elementele fascisto-horthyste să pună toate piedicile posibile și chiar imposibile, mergând până la inducerea în eroare a Comandamentelor sovietice locale, care sunt de bună credință, până la verificarea autenticității afirmațiilor lor.

Toate acestea le fac sub pretextul că sunt democrați în autoritățile locale maghiare, n-au luat nici o măsură contra fricțiunilor provocatoare menționate mai sus.

În unele comune din nordul Ardealului, cum este cazul comunei Sicaciu, jud. Bihor, unde 50% națiunea conlocuitoare este slovacă, iar restul români, căreia i s-a adus în timpul celor 4 ani și unde funcționează și în prezent preoți romano-cat., originari din jud. Veszprém (Ungaria), care nu cunosc limba slovacă, și caută în felul acesta reușind ca și după 23 august 1944 să funcționeze

școala primară din acea comună cu secția maghiară și nu slovacă, cum ar fi normal. Până în anul 1940, religia în această școală se preda în limba lor maternă, slovacă, ca azi, în plină democrație[2], să predea religia și restul de obiecte de învățământ în limba maghiară.

Inspector de Poliție
Iosif Vasile

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Poliție Cluj, fond 209, dos. 160/1945-1946, f.25)

[1] Erau calificați acum ca „aliați” reprezentanții coaliției antihitleriste. În fapt, România se afla acum *de facto* sub ocupație sovietică, în urma Convenției de Armistițiu din 12 septembrie 1944 (publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 219 din 22 septembrie 1944).

[2] Ministrul Afacerilor Interne, Teohari Georgescu, începuse deja schimbările de amploare din cadrul departamentului ce-l conducea și din administrațiile locale (în baza Decretului-lege nr. 996, privitor la purificarea administrațiilor publice, publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 74 din 30 martie 1945), numind în posturi funcționari comuniști sau simpatizanți, ceea ce explică aprecierea semnatarului acestei note informative (vezi și „Scânteia” din 14 aprilie 1945, cu instrucțiunile transmise prefectilor în ceea ce privește numirea noilor primari în localitățile rurale).

27

Inspectoratul Jandarmi Cluj

Legiunea Jandarmi Năsăud
Secret

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 351 din 20 iulie 1945

Populația de origine evreiască, fostă deportată, și populația maghiară, reînsoțită din refugiu, în comunele respective, revendică de la populația română, rămasă în sate și înfruntând astfel toate primejdiile războiului, vitele deținute de această populație.

Populația română deține aceste vite pe bază de acte procurate în urma contractelor de vânzare-cumpărare ce s-au făcut prin târguri, imediat după intrarea trupelor aliate. Cei ce le revendică, în majoritatea cazurilor, nu-și pot baza revendicările pe vreun act oficial, ci vin în sprijinul acestor revendicări cu simple afirmații și martori, în majoritatea cazurilor mincinoși.

Autoritățile comunale, intimidată oarecum și duse în eroare de acești revendicatori, le rezolvă favorabil cererile, fără ca cetățeanul român căruia i se ia vita să fie cel puțin despăgubit cu prețul de cumpărare. Situația este de ordin aproape general și se traduce în fapt printr-o descurajare totală a populației române și o neîncredere tot mai pronunțată în autoritățile românești, pe care le-a așteptat așa de mult și atât de nerăbdător.

Măsuri luate: Am dat ordin posturilor să cerceteze fiecare caz în parte, în mod imparțial, și să stabilească legal dreptul de proprietate.

Propunem: A se interveni pentru reglementarea și legiferarea cât mai urgentă și cât mai judicioasă a cumpărărilor de vite ce s-au făcut imediat după intrarea tru-

pelor aliate în Ardealul de Nord; aceasta pentru a se calma oarecum spiritele și a se da pe bună dreptate și legal proprietatea celui care o merită. Informații sigure.

Comandantul Legiunii Jand. Năsăud
Căpitan Nic. Dumitrescu

Raportat: Inspect. General al Jandarmeriei, Inspectoratul Jandarmi Cluj, Prefectura județului Năsăud

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 20/1945, f.62)

28

Ministerul Apărării Naționale
Marele Stat Major. Secția a 2-a
Biroul Contrainformații
Nr. 544.905 din 22 iulie 1945

Confidențial

Către Inspectoratul General al Jandarmeriei

Am onoarea a face cunoscut următoarele:

Suntem informați că în ziua de 8 iulie a.c. populația maghiară din comuna Brețcu, jud. Trei Scaune [jud. Covasna], prevăzută cu arme și grenade, a înconjurat localul postului de jandarmi și a amenințat cu moartea pe cei doi subofițeri de la post, instalați în ziua de 7 iulie a.c.

Subofițerii au reușit să fugă. Unul dintre ei a fost prins și lovit grav de unguri.

Vă rugăm să binevoiți a dispune să se verifice de urgență această informație, comunicându-ne cât mai neîntârziat rezultatul.

Șeful secției a II-a
Colonel M. Lăzărescu

p. Șeful Bir. Contrainf.
Lt. colonel N. Baboeanu-Droe

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 40/1945, f.118)

29

Inspectoratul Jandarmi Oradea

Legiunea Jandarmi Sălaj

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 519 din 26 iulie 1945

Urmare la nota noastră informativă nr. 376/1945.

Suntem informați că în ziua de 15 iulie 1945, în comuna Borla [jud. Sălaj] a avut loc o adunare, pretextând că ar avea caracter politic.

La această adunare s-a cerut din partea populației maghiare înlocuirea actualului notar din comună, care este de naționalitate română, cu un altul, ungur. S-a propus pentru a se interveni și să se ceară în localitate jandarmi de origine maghiară.

Din sfătuirile lor s-a ajuns la concluzia că acest lucru nu le va reuși; s-au dat dispozițiuni ca populația să nu dea nici un fel de concurs jandarmilor, apoi să nu li se vândă nici un aliment sub nici o formă, spre a-i determina să se mute într-o comună românească.

Acei maghiari care dau concurs jandarmilor sau autorităților române sunt considerați trădători ai cauzei maghiare și sunt desconsiderați de ceilalți minoritari.

Informație sigură. Am dat ordin Secției și Postului pentru a-i ține sub strictă supraveghere și să raporteze orice constatări.

Comandantul Legiunii Jandarmi Sălaj
Căpitan [indescifrabil]

Comunicat: I.G.J., Insp. Jand. Oradea, Prefectura Jud. Sălaj

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 25/1945, f.111)

30

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 1061 din 30 iulie 1945

Organizația U.T.C. din județul Trei Scaune a făcut liste de subscripție prin care cere ca Ardealul de Nord să fie sub protectorat sovietic. În comuna Brețcu s-au înscris un număr de 78 locuitori, majoritatea meseriași.

Informație sigură.

Măsuri luate: Dat ordin să se identifice cei care au făcut listele și unde le-au înaintat.

Comandantul Legiunii Jandarmi Trei Scaune
Maior Gh. Diaconescu

Raportat: Inspectoratul General al Jandarmeriei, Inspectoratul Jandarmi Mureș

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 20/1945. f.38)

31

Inspect. G-I al Jandarmeriei

Inspect. Jandarmi Cluj

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 892 din 31 iulie 1945

Informăm următoarele:

În ziua de duminică, 29 iulie 1945, a avut loc în orașul Cluj o impresionantă manifestație politică a Uniunii Populare Maghiare și a Partidului Comunist din Cluj, sub președinția domnului Vasile Luca, din Comitetul Central de conducere al Partidului Comunist din România, la care au luat parte circa 6000-7000 manifestanți.

Demonstrația a avut ca scop principal îndepărtarea domnului Iuliu Maniu din viața politică a țării și condamnarea atitudinii sale antidemocratice[1].

S-a observat cu această ocazie:

- Tricolorul maghiar purtat de manifestanții maghiari de origine și femei maghiare în costume naționale maghiare cu culorile roșu, alb și verde.
 - Personalul industriei de pielărie „Dermata” din Cluj, bărbați și femei, înarmați cu puști și pistoale, în uniforme, au defilat, iar o parte au făcut poliția manifestației, de asemeni înarmați.
 - Indivizi în uniforme militare maghiare, cu puști și purtând pe cap căști de război maghiare, au defilat la flancul drept al unei grupări de manifestanți.
 - S-au cântat cântece numai în limba maghiară, iar fanfarele au intonat cântece patriotice maghiare.
 - S-a observat și tricolorul românesc.
 - Manifestanții au defilat în piața din centrul orașului, iar defilarea a fost primită de dl. Vasile Luca.
- Nu s-a întâmplat nici un incident.

Inspector Jandarmi Cluj
Colonel V. Dinescu

Raportat: Inspect. Gen. al Jand.

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 20/1945, f.42)

[1] Iuliu Maniu (1873-1953) era liderul Partidului Național-Tărănesc, reintrat în legalitate după 23 august 1944. Activitatea acestui partid deranja forțele de ocupație sovietică și partidele din Blocul Național. După 6 martie 1945, P.N.Ț.-ul a intrat în opoziție, reducându-și tot mai mult prezența în câmpul politic, în vreme ce organele de represiune ale noului guvern persecutau sistematic pe adepții lui Iuliu Maniu. În urma alegerilor truate din 19 noiembrie 1946, P.N.Ț.-ul este decimat prin valul de arestări ce urmează, pentru ca „afacerea Tămădău” să marcheze interzicerea partidului și înțemnițarea liderilor.

32

Inspect. G-l al Jandarmeriei

Inspect. Jandarmi Cluj

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 902 din 3 august 1945

Informăm următoarele:

Azi, 3 august 1945, o fracțiune de unitate militară română, înapoiată de pe front, a fost primită în orașul Cluj de dl. comandant al garnizoanei, general Mo-ciunski, împreună cu întreg corpul de ofițeri și subofițeri ai garnizoanei, autoritățile civile și un foarte numeros public românesc.

Deși intrarea acestei trupe nu a fost anunțată decât azi dimineață la ora 7, totuși vestea sosirii s-a transmis fulgerător, astfel încât la ora 8.30 Piața Unirii din Cluj a fost plină de lume. Primirea a fost deosebit de entuziastă. S-au cântat cântece patriotice românești, printre care și „Deșteaptă-te române”. Domnii generali români au fost purtați pe brațe de public și aclamați deosebit de frenetic. Steagurile cu tricolorul românesc s-au văzut mai multe ca oricând.

Cu această ocazie s-a observat:

- Muncitorii fabricii „Dermata” din Cluj au luat parte la defilare, după trecerea armatei române, înarmați cu puști și pistoale, așa cum au mai apărut și altădată.
- O doamnă de naționalitate maghiară, care a apărut ostentativ cu cocardele tricolorului maghiar, a fost bruscată de românii care au văzut-o.

- La sediul Partidului Social-Democrat din Cluj a fost arborat numai steagul sovietic. Un ofițer superior român s-a dus și a înfipt și steagul românesc la mansarda clădirii, cu toată împotrivirea muncitorilor maghiari care erau atunci acolo. După aceasta, au sosit numeroși muncitori maghiari, care au protestat contra acestui gest, în care timp steagul românesc a fost dat jos de unde fusese arborat, spre marea indignare a publicului românesc, care a asistat la această scenă.

- Chestorul municipiului Cluj, intervenind în favoarea muncitorilor pe chestiunea arborării steagului românesc, a fost bruscă și chiar lovit de publicul românesc asistent. După aceasta, au apărut polițiștii civili ai Chesturii, însoțiți de câțiva ostași sovietici înarmați, care au patrulet piața, îndepărtând publicul.

Au urmat arestări de studenți și români din comuna suburbană Mănăstur, bănuți că ar fi colaborat la busculada cu lovirea chestorului. Un ostaș român a fost dezarmat de poliția civilă a municipiului.

În dimineața zilei de azi, un funcționar de la o instituție de stat din Cluj a trecut pe la câteva case, îndemnând pe locatari a arbora steagul românesc la trecerea trupelor române. Acel funcționar a fost arestat de poliția municipiului.

Faptele de mai sus au dat loc la comentarii în toate cercurile. Informația este sigură și verificată.

Inspector Jandarmi Cluj

Lt. col. [indescifrabil]

Raportat: Inspectoratul General al Jandarmeriei

(*Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 20/1945, f.56*)

33

Chestura Poliției Municipiului Alba Iulia

Nr. 5043/4 august 1945

Către Comisariatul de Poliție Abrud

Având în vedere cazurile repetate când ofițeri, subofițeri sau soldați ai armatei maghiare, în uniformă, trecând frontiera cu un simplu bilet de voie, eliberat de unitatea respectivă a armatei maghiare, sau chiar neavând asupra lor nici un fel de act care ar autoriza pe ei de a trece frontiera, și având în vedere că în zeci de cazuri prezența și comportarea elementelor de mai sus, sau mai ales a unei părți din populația maghiară în legătură cu vizita susnumiților în diferite localități din România, pe străzi, restaurante, cinematografe etc au dat ocazii la diferite manifestări șovine și incidente cu caracter fascist.

Vă atragem deci ultima oară atenția tuturor organelor polițienești asupra ordinului domnului ministru de Război și difuzat de noi cu ordinul circular nr.

3867 din 9 iulie 1945, referitor la *interzicerea purtării uniformei maghiare*, precum și referitor la ordinul Direcțiunii Generale a Poliției nr. 558-S din 22 iunie 1945, referitor la *interzicerea trecerii frontierei a tuturor străinilor fără acte valabile de călătorie, adică pașapoarte*.

Luând în considerare cele de mai sus, cu începere de azi veți *interveni la toate cazurile mai sus semnalate* și veți însoți pe cei în cauză găsiți în uniformă maghiară la Comenduirea Pieței, urmând apoi de a fi trecuți peste frontieră, dresându-li-se actele cuvenite conform ordinelor în vigoare.

Iar persoanele civile, cetățeni români, care cu ocazia aceasta s-ar deda prin vorbe sau fapte la manifestații șovine de orice fel, vor fi imediat deținuți de organele Siguranței, dresându-se acte legale în conformitate cu dispozițiunile în vigoare.

Șefii unităților polițienești vor rămâne *personal* răspunzători pentru executarea întocmai a prezentului ordin.

Chestor
Cuteanu Gheorghe

Șeful Bir. Siguranței
Comisar N. Anghel

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Poliție Cluj, fond 209, dos. 160/1945-1946, f.33)

34

Inspectoratul Jandarmi Cluj

Legiunea Jandarmi Năsăud
Secret

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 509 din 6 august 1945

La data cedării Ardealului de Nord, orașul Bistrița avea o populație de origine maghiară de circa 1600-2000 suflete. Astăzi, Bistrița numără aproximativ 3500 suflete, populație de origine maghiară.

Această stare de lucruri se datorește politicii guvernului horthyst, caracterizată prin tendința de maghiarizare a maselor compacte românești, întrucât județul Năsăud avea o populație compactă românească, fapt pentru care autoritățile maghiare au întreprins o serioasă campanie de deznaționalizare[1].

Între alte elemente maghiare readuse în județ, în scopul maghiarizării populației, au fost aduși din județul Ciuc și alte județe din secuime o serie de unguri denumiți „Vitezi”, care au fost colonizați în orașul Bistrița. Acestora li s-a clădit un cartier de circa 30 case model tip, și numără circa 1000 suflete. Marea majoritate a acestor *vitezi* au copii de 5-11 ani și pe timpul regimului maghiar se bucurau de privilegii însemnate. După prăbușirea regimului horthyst, acești *vitezi* au rămas pe mai departe în localitate, în proprietățile atribuite, și manifestă dorința că nici nu vor să se mai întoarcă în locurile lor de origine.

Populația autohtonă, în mare majoritate românească, manifestă mari nemulțumiri în legătură cu prezența acestei categorii de cetățeni, afirmând că prezența lor în localitate, prin colonizarea maghiară, a avut un scop șovinist, de deznaționalizare a elementului băstinaș local, român. Că pe tot timpul ocupației maghiare s-au bucurat de favoruri și privilegii, pe care în actuala situație politică nu le mai merită, că în marea lor majoritate aceștia au avut și continuă să aibă și în prezent o atitudine și comportare șovinistă.

Cel mai eficace argument îl consideră că colonizarea acestora în localitate, atribuirea de case model, proprietăți și alte avantaje materiale și culturale pe seama acestora s-a făcut în dauna elementului autohton.

Populația românească, în special, își exprimă dorința, făcând chiar demersuri semi-oficiale, pe lângă diverse autorități locale, în sensul ca această categorie de cetățeni să fie obligați să se reîntoarcă la fostele lor domiciliu și proprietăți din secuime, iar casele model, aflate în stăpânirea lor, să fie atribuite populației autohtone, familiilor nevoiașe, văduvelor de război, sinistraților, deportaților, invalizilor etc, pentru care nu s-a făcut nimic până în prezent pentru a le îmbunătăți sau ușura existența.

Informație sigură.

Comandantul Legiunii Jand. Năsăud
Căpitan Nic. Dumitrescu

Raportat: Insp. Gen. Jandarmi, Insp. Jand. Cluj

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 40/1945, f.240)

[1] Recensământul din 1930 înregistra pentru orașul Bistrița următoarea compoziție etnică, la o populație totală de 14.128 locuitori: români – 5666; maghiari – 1363; germani – 4461; evrei – 2177 ș.a. (cf. *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, II, publicat de Sabin Manuilă, București, Imprimeria Națională, 1938, p.304-305).

35

Inspectoratul General al Jandarmeriei

Inspectoratul Jandarmi Cluj

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 908 din 6 august 1945

În seara zilei de 5 august 1945, ora 18.30, a fost primită în orașul Cluj Divizia a 8-a Cavalerie, înapoiată de pe front.

Au luat parte mai multe mii de oameni, în marea majoritate români, iar primirea a fost făcută în cadrul unei impresionante manifestări naționale. Cu această ocazie s-au întâmpnat următoarele:

În momentul când ultimele coloane militare se scurgeau spre ieșirea orașului, gărzile civile înarmate ale fabricii „Dermata” și municipiului Cluj au deschis foc cu puști, pistoale și arme automate asupra publicului românesc de pe stradă și a ostașilor ce făceau poliția coloanelor.

Au fost răniți grav: locot. Neagu Gheorghe din aviație, originar din Slatina, și aproximativ 4-5 subofițeri și grade inferioare, dintre care sergentul Căciulan Dumitru din C. VI. A. a încetat din viață azi, 6 august 1945, la spitalul militar. În afară de aceștia, au mai fost răniți și câțiva civili înarmați. S-a strigat de grupele de civili maghiari: „Jos Regele” și „Jos armata capitaliștilor care nu e democratică, ci fascistă”.

Sergentul major Șerban Mircea, conducătorul motocicletei Legiunii Jandarmi Someș, care venea în Cluj, fiind chemat de Inspectorat, a fost lovit grav cu patul

puștii în cap de o grupă de civili înarmați. Rănitul a fost transportat la spital, iar motocicletă a dispărut.

În cursul zilei de 5 august 1945, grupa de civili înarmați a făcut plimbări demonstrative în camioane, prin centrul orașului, unde publicul românesc aștepta intrarea trupelor române. Preotul Nicolae Oprea, din Bonțida-Cluj, declară că a văzut lângă catedrala ortodoxă puști mitraliere și mitraliere camuflate în tufișuri de către poliția civilă maghiară.

Faptele se cercetează de o comisie mixtă instituită de garnizoană[1].

Indignarea este extrem de mare în toate cercurile. Informațiile sunt sigure.

Inspector Jandarmi Cluj

Colonel [indescifrabil]

Raportat: Insp. G-ral al Jand.

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 25/1945, f.148)

[1] Vezi în acest volum și doc. nr. 41, 54.

36

Domnule Șef,

Subsemnatul, Fürszt Samuilă, comisar ajutor, încredințat cu supravegherea și investigațiuni cu ocazia serbării zilei sosirii armatelor democrate române, ce a avut loc în parcul orașului Dej.

Eu, trecând prin parc, o domnișoară de pe podul de pe gârlă mi-a spus în ungurește: „megyen haza”[mergem acasă], eu i-am răspuns „igen”[da]. Atunci, cineva de la spate mi-a strigat să stau; uitându-mă înapoi, am observat că un domn sublocotenent român dimpreună cu d-șoara Chira Elena și un caporal, care m-a somat că de ce vorbesc ungurește, iar eu i-am răspuns frumos că d-șoara mi-a pus o întrebare în ungurește, la care i-am răspuns numai atât, că „da”.

Eu, văzând că caporalul este foarte înfocat, i-am explicat în mod pașnic și frumos că eu de fapt vorbesc numai românește și știu bine această limbă, vrând chiar și să mă legitimez, căci nu sunt ungur, însă a refuzat.

Dl. sublocotenent a dat ordin la un soldat să-mi dea o palmă, tot atunci dl. sublocotenent a scos revolverul din buzunar amenințându-mă cu el, soldatul însă nu mi-a dat palma, dar d-șoara Chira Elena, care a fost cu dl. sublocotenent, i-a spus că „da, că și eu am primit destul în acești patru ani”. Atunci soldatul m-a și lovit peste față și vrând ca să-mi mai dea, au sosit doi soldați, care mi-au luat apărarea și m-au scos din acest pericol. Toate acestea s-au făcut numai din ațâtarea d-șoarei Elena Chira, care dacă nu era acolo nu se întâmpla acest caz.

Eu imediat am anunțat în mod verbal Comenduirea Pieței, pe un domn subofițer care era de serviciu. Eu dimpreună cu subofițerul din Comanduirea Pieței ne-am dus și l-am găsit pe dl. sublocotenent cu d-șoara și caporalul împreună, și dl. subofițer i-a legitimat, în tot timpul legitimării atât caporalul, cât și d-șoara mă amenințau, spunându-mi că ne vom mai întâlni noi și în alt mod și îmi va veni și timpul meu.

Notez că nu am avut în viață nimica cu această d-șoară, ba chiar nici nu am cunoscut-o, așa că nu poate să fie ură personală din partea subsemnatului, însă numita, după cum se vede, numai din rea voință a făcut toate acestea, adică această provocare.

Cu onoare vă rog să binevoiți a dispune cercetarea cazului și darea în judecată a celor vinovați.

Comisar ajutor
Fürst Samuilă

Dej, la 7 august 1945

(Arh.St.Chuj, Inspectoratul de Poliție Dej, dos. 8/1945, f.92)

37

NOTĂ INFORMATIVĂ

No. 469 din 8 august 1945

Populația secuiască din județul Ciuc își manifestă vădit speranța că pacea le va aduce satisfacerea dorințelor de autonomie a Ardealului sau alipirea la Ungaria. Își bazează speranța pe motivul că prin Convenția de Armistițiu ni s-a recunoscut Ardealul „în cea mai mare parte”, deci s-a lăsat pentru a se stabili definitiv cu ocazia decretării păcii[1].

Din aceste considerente, tinerii secui, îndemnați de bătrâni și susținuți de către autoritățile de origine maghiară, nu se supun legilor românești și refuză a se prezenta la concentrare.

Astfel, Cercul Teritorial Ciuc a concentrat pe 20 și 25 iulie 1945, precum și pe data de 1 august, tinerii de mai jos: comuna Imper - 5; Plăieșii de Jos - 7; Lăzarea - 15; Armășeni - 14; Plăieșii de Sus - 6; Cașinu Nou - 7; Ciucani - 5; Lăzărești - 6; Remetea - 39; Ditrău - 39; Ciumani - 58; Toplița-Ciuc - 6.

Nu s-a prezentat de bunăvoie până în prezent nici unul; în schimb, tinerii români din comunele Tulgheș, Bicz și Voșlăbeni s-au oferit de bunăvoie să fie concentrați de la 20 iunie 1945 și nu pot să fie schimbați nici în prezent, din cauză că tinerii secui refuză să se prezinte. Există zvonul că doresc să facă armata la unguri sau sovietici, dar nicidecum la români.

Am dat ordin posturilor să-i aducă cu forța, trimițând în regiunea Lăzarea-Ciumani-Remetea-Ditrău plutonul 16 intervenție. Chiar aducerea cu forța se face foarte greoi, din cauză că autoritățile comunale, în majoritate, sunt mai șoviniste decât tinerii secui și le protejează acțiunile.

Sub acest raport, se cere ca în comunele unde populația nu execută în bloc legile, ordinele de concentrare etc, să fie schimbați imediat primarii și notarii, ca unii care protejează și încurajează populația în rău, prin pasivitatea și toleranța lor.

Comand. Leg. Jand. Ciuc
Căpitan Simion S. Rațiu

Comunicat: Insp. Gen. al Jand., Insp. Jand. Mureș

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 25/1945, f.56)

[1] Articolul 19 din Convenția de Armistițiu încheiată între România și Națiunile Unite prevedea că „Guvernele Aliate socotesc hotărârile Arbitrajului de la Viena cu privire la Transilvania ca nule și inexistente și sunt de acord ca Transilvania (sau cea mai mare parte a ei) să fie restituită României, sub condiția confirmării prin Tratatul de Pace” (cf. *23 August 1944. Documente*, II, coord. I. Ardeleanu, V. Arimia, M. Mușat, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1984, p.709).

MEMORIU

În chestiunea întrebuintării limbii materne maghiare, înaintat spre a-l prezenta domnului prim-ministru Petru Groza, din partea membrilor de naționalitate maghiară a Corpului Avocaților din orașele Tg. Secuiesc și Sfântu Gheorghe, care în prezent se găsesc acasă și continuă a practica avocatura.

Frate Prefect,

Curentul democratic ce se manifestă prin puterea omnipotentă și voința poporului, suflase și în România trompeta învierii la mormântul democrației demult îngropată, și mijlocul politic al unei transfuziuni de sânge și-a pornit lupta contra șovinismului întunecos și reacționar, ce este călăul înfrățirii adevărate și a tuturor drepturilor de libertate.

Din admirabilele luări de cuvânt în întrunirile maselor populare în mișcare, din declarațiunile auzite în public ale oamenilor din conducerea de stat, din articolele citite zilnic ale presei democratice, reprezentantă a voinței opiniei colective, începuse să se valorifice acel principiu că și minoritățile naționale, care trăiesc în cadrul statului, vor să-și găsească în sfârșit recunoașterea și validitatea *drepturilor lor omenești*, ca și posibilitatea valorificării acestora.

Însăși puterea de stat, de sub influența ideii contemporane, a priceput, a înțeles și a recunoscut că dreptul cel mai personal, cel mai vital, adică cel mai sfânt și uman al minorităților naționale constă în libera, neîngrădită întrebuintare a limbii lor materne, care până acum era interzisă și exclusă tocmai din domeniile unde se ducea cea mai mare lipsă de ea, fiind vorba atât de accentuarea și apărarea intereselor lor de drept privat, cât și acelea de drept public, cu alte cuvinte în justiție și în toate ramurile administrației, precum și în contactele cu autoritățile, lucrând în aceste cercuri de activitate.

Deslușindu-se astfel asupra situației, concepția aceasta mai luminată, repudiată de naționalismul dușmănos, a dat ființă legii minoritare din 6 februarie 1945, numită: „Decret-lege pentru Statutul Naționalităților Minoritare”[1].

Articolele 8 și 10 din această lege dispun imperativ, anunțând că atât în justiție, cât și în administrația comunală și județeană, unde minoritățile, altele decât cele române, ating cel puțin 30% din numărul locuitorilor, instanțele judecătorești și autoritățile sunt obligate a accepta actele înaintate lor, scrise în limba maternă a acestora, dând rezoluțiunile referitoare tot în această limbă, și ascultând părțile în limba maternă a acestora. Articolul 12 al Legii ordonă ca judecătorii și funcționarii administrativi, cât și personalul ajutor, *trebuie să cunoască limba maternă a respectivei minorități*.

În orice caz, aceasta pare a fi o lege frumoasă. Cel puțin în foaia oficială, în colecții de legi și în produsele presei, într-un cuvânt, arată mult în *vitrină*. Foarte mult și frumos. Omul abia dă crezare ochilor, dacă toate acestea se prezintă ca un produs al țării.

Ei bine, spiritul adevărat democratic al legii va câștiga un corp viu abia prin aplicarea ei practică, și tot atunci va încerca și prospera cu vie putere, dar aceasta numai atunci când în executarea ei se va declara *măcar* atâta *sinceritate* cât în conținutul însuși al legii. Căci legea este asemănătoare cu o vioară. Depinde cine joacă la ea.

Legea noastră minoritară a împărțit o soartă de câine, precum amara experiență așa și dovedește. De pildă, aici, pe pământul secuiesc, prin încălcarea bătătoare la ochi a dispozițiilor articolului 12 al legii – 90% din membrii corpului judecătoresc și al parchetului, ca și al funcționarilor, sunt numiți din indivizi care, de bună seamă, nici măcar din zvonuri nu au luat cunoștință de limba maghiară. Astfel, devine pe deplin iluzoriu dreptul de întrebuintare a limbii maghiare asigurat prin invocata lege.

Judecătorii și funcționarii trimiși aici nu sunt în stare de a lua contact și a conduce dezbaterile în limba maternă a părților maghiare, neputându-le da deloc deslușiri și îndrumări la întrebările acestora, atunci când ei se îndreaptă către aceștia, în chestiunile lor anevoioase. Așadar, nu pot pur și simplu. Poate nici nu vor! Dispozițiile, deciziile, hotărârile luate asupra scriptelor înaintate de minoritari, se redactează și se pronunță în limba română, necunoscută de părți. Scriptele în limba maghiară se refuză etc. Vasăzică: limba minoritară, și cu aceasta și acel bun mititel ce se prezintă în legea minoritară în favoarea noastră, se și evaporase deja încetinel, ca și cum această lege ar fi fost un noursă trandafiriu pe deasupra capului nostru, în depărtare.

Întrebăm deci: ce o să fie cu legea minorităților, pe lângă un astfel de tratament? Ce va fi adică? Numaidecât putem și răspunde la întrebări: vorbă goală, literă moartă, fraze de amăgiri scamatorice. Lumina lunii democrației. Asta va fi. Ba nu, asta a și devenit deja. Iar legea rămâne în vitrină. Pentru *străinătate*, drept reclamă. Orbește-te deci democrație, orbește-te Europa și, dacă-ți place, și ție America! Așa arată la noi o lege democratică, în executarea ei.

Ei bine, această lege este deja sub boicotare!

Nici Domnul Ministru de Justiție nu prea o respectă[2]. Da, aruncă spre ea priviri cam din coada ochiului. Nici nu de mult a sosit ordinul nr. 70.893/1945 al domnului ministru de justiție la Tribunalul nostru, care dispune ca avocații să-și înainteze actele la instanțele judecătorești numai în limba statului, putând să ridice cuvântul la dezbateri tot în limba de stat.

Apoi ce-i asta? La drept vorbind, aceasta este o tindere cu efort spre a eluda și a ocoli legea, cu intenția și tendința mascată să se estoarcă cândva cumva din mână minorității maghiare drepturile democratice pe care le dădea legea.

Nu întârziem să și probăm aceasta: Avocatul în proces reprezintă partea. El este un *alter-ego* al părții. Prin urmare, avocatul scrie și vorbește în proces pe baza dreptului pe care îl are însăși partea. În consecință, în calitate de reprezentant și locțiitor al persoanei părții litigante, îl privesc fără doar și poate toate acele drepturi de care se bucură clientul lui. Adică și dreptul de a întrebuinta limba maternă! Avocatul nu poate fi deci limitat, într-un proces, la un drept mai îngădit decât partea, al cărei loc îl îndeplinește. Aceasta este doar destul de evident pentru oricare jurist și chiar nejurist.

Așadar, întrucât partea are facultatea să vorbească și să scrie în fața instanțelor în limba ei maternă, nici avocatul, ca locțiitor al părții în proces, nu poate fi privat de același drept, deoarece în proces scrie și vorbește numai partea, chiar și atunci când drepturile sale în litigiu le exercită printr-un avocat; cu alte cuvinte, înaintea instanței, în persoana avocatului este de față mereu partea reprezentată de acesta, deci avocatul personifică partea însăși pe care o reprezintă. Aceasta este o axiomă care nu suferă discuție! Dacă avocatului, reprezentant al părții, i s-ar opri întrebuințarea limbii materne, ar fi schilăvite de fapt și în realitate, chiar și pentru părți în întrebuințarea limbilor lor materne, căci părțile, necunoscând limba statului, nu ar putea controla pledoariile, expunerile și argumentările avocaților, pledate în limba română, iar drept urmare ar fi că li s-ar răpi dreptul să le facă observațiile, excepțiunile și preîntâmpinările lor asupra celor declarate de avocați.

Spre a se scoate la lumină ilegalitatea dispoziției cuprinsă în ordinul domnului ministru de Justiție, ținem necesar să relevăm următoarele: Întrucât avocatul face parte din minoritatea vizată de lege, el, nu numai în calitate de avocat și pe *dreptul părții*, ba și pe *dreptul lui însuși*, de cetățean minoritar, are nețârmurita libertate de întrebuințare a limbii materne în general, cea a locuitorilor minoritari, și aceasta *fără considerare de profesia locuitorilor*, deci, nu încapă îndoială că acest drept privește de asemenea atât pe avocat, cât și pe agricultori, meseriași și comercianți, legea nefăcând excepții sau restrângeri. Acesta este un adevăr atât de simplu de înțeles, clar și curat, încât numai un dușman înnăscut al legii o poate pune la îndoială. Ordinul ilegal al domnului ministru de Justiție nu obligă însă și justiția.

Față de argumentele noastre, domnul ministru de Justiție nu se poate rezema pe acea dispoziție a legii avocaților, care cere de la avocați întrebuințarea limbii de stat. Dispozițiunea vizată a legii avocaților este un produs acru al șovinismului și naționalismului, de natură a înghiți intenționat orice drept al minorităților.

Pe de altă parte, legea minorităților este o nouă lege democratică, având țelul propus de a da ființă, și în domeniul justiției, unui spirit nou, unei concepții de înțelegere accentuată, unui tratament egal pentru minoritari atât în teorie, cât și în practică. Pe deasupra, are menirea să asigure acestor minoritari dreptul uman cel mai sfânt: libera folosire a limbii materne, care nu este susceptibil de ambulare, nici prin rabulistică, nici de întortocheri șirete și viclene ale legii.

Suntem datori să apărăm cu toții această lege democratică, măcar *acest mic și prim fruct* al fragedei și proaspetei idei contemporane. Nu ne este deci permis a rămâne inactivi și nepăsători, lăsând ca să fie răstignită tocmai în mâinile instanțelor judecătorești, invocând un ordin nelegal al domnului ministru de Justiție.

Noi, minoritarii, avem ca *izvor de drept în problema întrebuințării limbii materne legea minorităților* și nu aceea a legii avocaților din vechiul regim, nici ordinul domnului ministru de Justiție. Dacă Petru Groza, primul ministru democratic al României, care se bucură de popularitate și este apreciat de noi, având renume european, rabdă ca instanțele judecătorești să smulgă din mâinile noastre și acest prim și unic drept minoritar, în baza unui ordin ministerial nelegal, atunci va fi o realitate că guvernul ne ia cu o mână și fără zăbavă, în mod perfid și cu cinism egoist, ceea ce a dat cu cealaltă mână, atunci de la început legea minorităților a fost osândită la moarte, fiind un scurt timp până la expirarea ei, atunci, recitind cuvintele lui Petőfi[3], sărbătorit recent în România, care a zis că: „Aici este minciuna și adevărul etern”, ordinul amintit al domnului ministru de Justiție, adresat instanțelor de judecată, este într-adevăr o împunsătură mortală dată legii minorităților.

Este știut lucrul că, în cauze procesuale și în cele grațioase, 95% din părțile litigante sunt reprezentate de avocați. De aceea, dacă avocații *unguri vor fi interziși a întrebuința limba maternă a clienților lor înaintea instanțelor și autorităților și totodată și pentru ei înșiși*, limba maghiară devine iarăși expulzată; dreptul democratic de folosire a limbii materne rămâne și pe mai departe o iluzie, iar legea minorităților va dispărea încetul cu încetul să se aplice, până ce, dând semnele de agonie a unei ființe ce suferă de o boală astmatică, va ieși prea încet și prea neobservat din lumea aceasta a umbrelor.

Totuși, având încredere și având credința cum că o lege are încă valoare serioasă în România, rugăm pe fratele prefect a ne înainta acest memoriu domnului prim-ministru Petru Groza, către dumnealui ne îndreptăm cu

CEREREA

Să binevoiască a dispune de urgență ca în județele secuiești să fie înlocuit corpul judecătoresc și cel funcționăresc cu judecători și funcționari care posedă pe deplin limba minoritară maghiară, atât în scris, cât și prin viu grai.

Să binevoiască să dispună pe mai departe ca avocații făcând parte din minoritatea maghiară, ca reprezentanți ai clienților lor unguri, înaintea instanțelor judecătorești și a autorităților, atât în scris, cât și prin viu grai să poată întrebuința liber limba maternă maghiară, acolo unde minoritatea maghiară atinge 30% din numărul locuitorilor, stabilit de articolele 8 și 10 ale legii minorităților.

Dacă democrația, care cu sudoare și oboseală a trudit să înflorească și bucată aceasta de pământ al nostru, atunci să nu ne lase pe de o parte să ne legănăm în nesiguranță, printre relicvele funeste ale trecutului, iar pe de altă parte de promisiunile bombastice ale prezentului.

Sfântu Gheorghe, la 17 august 1945

Cu salutare frățească, dr. Daragus Mihai, dr. Melik Andrei, dr. Györgyjakab Nicolae, dr. Mihály Ștefan, dr. Dénes Eugen, dr. Lukács Vilhelm, dr. Péter Amádi, dr. Magori Eugen, dr. Elekes Adalbert, dr. Tuszon Árpád, dr. Vojna Iosif, dr. Vánghelyi Edmund, dr. Molnár D. Emil

Tradus din limba maghiară în limba română de dr. Lörincz Albert, avocat[4], Sfântu Gheorghe, strada Mareșal Stalin nr. 10 (edificiul Muzeului Național Secuiesc)

(cu examen special în limba română)

(*Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 32/1945, f.137-140*)

[1] Este vorba de Decretul-Lege nr. 309 (Legea nr. 86), publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 30 din 7 februarie 1945. Anterior, prin Legea nr. 7 din 30 decembrie 1944, fusese înființat Ministerul Naționalităților Minoritare, al cărui titular era Gh. Vlădescu-Răcoroasa.

[2] Ministrul de Justiție era Lucrețiu Pătrășcanu, membru al P.C.R.

[3] Sándor Petőfi (1823-1849), poet prolific, cu mare impact asupra societății maghiare, pregătind spiritele pentru Revoluția de la 1848. La 15 martie 1848 au apărut versurile sale *Cântec național*, participând ulterior la marile evenimente generate de revoluție și sfârșindu-și viața pe câmpul de luptă.

[4] În fapt, textul era plin de greșeli gramaticale, îndeosebi în ce privește utilizarea articolului, genurilor etc, specifice tălmăcitorilor ocazionali de etnie maghiară.

Starea de spirit a populației

Apropierea dintre populația română și cea maghiară propășește foarte încet, problema aceasta cauzând extrem de multe frământări în județul nostru. Orice problemă, de orice natură să fie ea, în care ar fi implicați ca părți români și maghiari, este tratată ca o chestie națională.

Introducerea administrației române a produs nemulțumiri în rândurile șovine ale populației maghiare și orice funcționar român numit sau mutat în județ a fost privit de către această pătură a populației cu multă neîncredere.

Burghezimea maghiară, în mare măsură șovină, care și-a pierdut o bună parte din influența sa politică și economică în urma evenimentelor, se manifestă încontinuu contra administrației românești, făcând propagandă, în care arată că, în ce privește atitudinea românilor față de unguri, nu s-a schimbat nimic și se continuă aceeași politică ca și până la anul 1940. Această propagandă găsește răsunet în rânduri destul de largi ale populației, căci pătura mare a populației inconștiente încă nu vrea să recunoască și să înregistreze ca un succes menținerea în funcțiune a unor serii întregi de funcționari maghiari în administrație (primărie, poliție etc, etc), ceea ce ar fi făcut desigur dacă regimul actual ar fi succedat celui din luna octombrie 1944, ci dat fiind caracterul mai mult maghiar al administrației în intervalul noiembrie 1944-martie 1945, înregistrează ca o pierdere în sarcina populației maghiare instalarea fiecărui funcționar român.

Activitatea noastră de propagandă vastă pentru a lămuri populația maghiară în arătarea situației reale, în primul rând că aici nu poate cere populația maghiară o administrație pur maghiară, fiindcă aparține statului român și populația este amestecată, și în al doilea rând din lipsă de cadre din elemente demne de încredere și pricepute în administrație, nici nu am putea satisface aceasta chiar dacă am fi puși în această situație, este paralizată într-o mare măsură de atitudinea unor funcționari publici români și a unei mari părți din populația română refugiată în anul 1940, care se reîntoarce acum la domiciliu.

Aceștia, la rândul lor, se indignează de caracterul maghiar al administrațiilor locale, manifestându-se contra funcționarilor publici maghiari, despre care ei cred că vor fi în curând schimbați cu funcționari români și căroră astfel nu le dau nici un respect. De asemenea, se manifestă și contra folosirii limbii maghiare.

Datorită acestor manifestări, populația română, în cererile sau revendicările sale, caută să se adreseze funcționarilor români, iar cea maghiară celor maghiari, menținându-se astfel un fel de separatism chiar și în administrație. La acestea se mai adaugă și unele dispoziții venite din centru, care au avut un efect nefavorabil (înlocuirea administratorului de la închisoarea Tribunalului etc), și conflictele din zi în zi mai dese între militarii români și organele poliției, precum și între militarii români și populația civilă, conflicte care, deși raportate din caz în caz garnizoanei, au rămas până în prezent nesoluționate. Toate aceste acțiuni reacționare, pe de o parte, și șovine pe de altă parte au ca rezultat de a ține într-o permanentă încordare spiritele și împiedică destinderea la o viață pașnică și lipsită de asemenea frământări, atât de mult dorită de largile pături ale muncitorimii și țărănimii.

Propaganda noastră, prin care am cerut ca manifestările care nu se încadrează regimului actual să fie denunțate celor în drept, ele nereprezentând atitudinea

guvernului, n-au dat rezultatul dorit, nemulțumirile manifestându-se și pe mai departe în mare măsură în șoapte sau chiar propagandă subversivă.

Ca exemplu, din acestea din urmă, cităm propaganda desfășurată de Netea Vasile[1], un afirmat ziarist din București, și dr. Nicoară Eugen din Reghin, prim-medicalul spitalului de acolo, care propagă deschis ura și răzbunarea contra populației maghiare, caz de care s-a sesizat organizația Frontului Plugarilor, printr-o propagandă bine pusă la punct, și care a fost raportat și Direcțiunii Generale a Poliției de către Inspectoratul Regional de Poliție.

Din partea maghiarilor semnalăm mișcarea pentru independența Ardealului, pornită mai mult în rândurile tineretului pentru independența Ardealului. Această mișcare, după părerea noastră, este o mișcare mai puțin șovină, cel puțin din partea promotorilor, și mai mult o mișcare de stânga greșit pusă la cale.

O altă problemă care a produs multe nemulțumiri în rândurile populației, anume repatrierea cetățenilor maghiari, pare a fi într-o oarecare măsură aplanată, prin ordinul prin care s-au dat deocamdată termene de plecare numai acelor cetățeni maghiari care au venit în țară după eliberare și aceluia care, deși au venit înainte, s-au refugiat odată cu trupele germano-maghiare. Aceștia pleacă rând pe rând, iar ceilalți speră că vor putea câștiga cetățenia română sau, chiar dacă nu, cel puțin termene mai lungi de ședere în țară.

Tg. Mureș, la 19 august 1945

(Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj, fond 1, dos. 2/1945, f.24-25)

[1] Vasile Netea (1912-1989) absolvise deja Școala Normală Superioară din Cluj (1939) și era încă student la facultatea de litere și filozofie din București, pe care o va termina anul viitor (1946). Din 1952 va deveni cercetător științific la Institutul de istorie „N.Jorga” din București. Asupra lui vezi D. Poptâmaș, *Vasile Netea față în față cu el însuși*, în vol. *Reghinul cultural*, IV, Reghin, 1999, p.141-160.

40

Raport despre problema naționalităților în județul Mureș

După statistica ultimă, populația județului Mureș, pe o suprafață de 4856 km², este în total cca 290.000 suflete, dintre care 57% formează populația maghiară și 43% formează români și alte naționalități. Populația orașului Târgu Mureș atinge aproape 45.000 locuitori, dintre care 90-95% formează locuitori de naționalitate maghiară. Regiunile locuite de români în majoritate: a) Regiunea nordică a văii Mureșului, începând de la Deda; b) Regiunea „Cîmpie” pe linia Tg. Mureș-Band. Regiunile locuite de maghiari în majoritate: a) Regiunea Nireășului, de la Tg. Mureș la Sovata; b) Valea Mureșului pînă la Deda. În general, partea vestică, sud-vestică și nordică este locuită de populația românească, iar partea estică și sud-estică este locuită de populația maghiară, de secui.

Problema naționalităților este mai pronunțată în regiunea unde populația este amestecată, căci în ultimul timp încadrarea jandarmeriei militare, la care populația n-a fost de loc pregătită și care din lipsa de educație politică suficientă i-a primit cu

multă neîncredere, justificată în parte, de unele elemente din jandarmerie, care încă nu au fost demascate, care în loc să ajute împăciuirea popoarelor conlocuitoare, atâtă ura, a fost o nouă sursă de conflicte. Cei mai periculoși sunt aceia (preoți, învățători, notari și alții) care conștienți atâtă ura, căci pe aceștia trebuie să-i demascăm înaintea poporului, înainte de îndepărtare, și organizația noastră în județ numai în prezent începe a lua o dezvoltare care va permite aceasta.

La adunarea ținută în ziua de 13.VIII.1945 în Reghin, am observat o influență puternică a Congresului Plugarilor ce s-a ținut la București[1], căci un grup de țărani români din Ghiurghiu au luat parte și au dat dovadă de solidaritatea lor cu muncitorimea. În oraș, problema naționalităților a devenit mai pronunțată cu sosirea funcționarilor în număr cât mai mare, din diferite părți ale țării, atât șovinismul din partea maghiarilor, cât și din partea românilor a devenit mai accentuat. Aceasta se datorește în mare măsură încadrărilor din diferite instituții de stat, unde s-a ținut cont de interese generale administrative, dar care a lovit în interesele locale. În ultimul timp și comportarea militarilor a dat loc la nemulțumiri (cazuri izolate, individuale), precum a dat și o posibilitate reacțiunii să folosească aceste cazuri în atâtarea spiritelor în cercuri maghiare.

În sânul partidului, problema naționalităților descrește. Din ce în ce mai mult găsim elemente democratice românești, care intră în partid și prin aceasta a fost posibil ca în noul comitet județean să fie 7 tovarăși români aleși[2].

Despre problema aceasta anexăm o dare de seamă dezvoltată de un tovarăș de la Inspectoratul Regional al Poliției, încredințat cu prelucrarea subiectului, luând în baza informațiile primite la acest serviciu.

Târgu Mureș, la 20.VIII.1945

Secretar [Carol Csányi]

(Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj, fond 1, dos. 2/1945, f.26-27)

[1] Este vorba de primul Congres general al Frontului Plugarilor, desfășurat la București între 24-26 iunie 1945.

[2] Vezi Simion Costea, *Aspecte privind instaurarea puterii comuniste în județul Mureș (1944-1946)*. *Cazul orașului Reghin*, în vol. *Reghinul cultural*, IV, 1999, p.170-177. Componenta comitetului județean Mureș, la 19 august 1945, în *Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj*, fond 1, dos. 2/1945, f.26-27. Cei șapte etnici români sunt următorii: I. Bardoșan, Eugen Man, A. Păcurar, Béla Rațiu, Iuliu Papuc, I. Borda și I. Varga.

41

Inspect. Jandarmi Cluj

Biroul Poliției

No. 939/1945.VIII.20

Către Inspectoratul Gl. al Jandarmeriei

Dir. Sig. și Ord. Publice. București

La ordinul dvs. no. 38.583 din 14 august 1945, confidențial, personal, am onoarea a raporta:

În momentul când Inspectoratul a aflat și raportat despre arestarea celui în cauză[1], raportase cu 3 zile mai înainte evenimentele din Cluj din ziua de 5 august

1945, cu rapoartele telefonice no. 1217, 1218 și 1225 din 6 august 1945, precum și cu nota informativă no. 908/1945.

Informațiile raportate asupra incidentului din 5 august au fost culese de agenții informatori ai Inspectoratului, la fața locului și în momentul producerii. În acel moment nu se putea face o verificare temeinică, deoarece tumultul și învălmășeala erau foarte mari, iar lumea a fost izgonită de pe stradă cu forța de către armată și poliție. Afară de aceasta, pericolul de a fi atacat era iminent și nimeni nu a mai avut curajul să se apropie de locul incidentului până a 2-a zi.

Întâmplările raportate au fost reale și suficiente pentru ca I.G.J. să poată aprecia valoarea unui incident petrecut pe teritoriul urban. Verificarea ulterioară a informațiilor nu mai intră în cadrul preocupărilor noastre fiindcă, începând din ziua următoare incidentului, o comisie de anchetă a început instrumentarea cauzei[2], care a durat câteva zile, iar rezultatele au fost strict secrete și comunicate direct ministerelor de resort.

Inspector Jandarmi Cluj
Colonel [indescifrabil]

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 25/1945, f.161)

[1] În urma incidentelor de la Cluj din 5 august și a anchetei derulate de autoritățile locale au fost arestați 15 membri ai Partidului Național Țărănesc, printre care și Emil Hațieganu.

[2] Comisia de anchetă a fost condusă de ministrul de interne Teohari Georgescu și ministrul de război C. Vasiliu-Rășcanu, care au aruncat vina evenimentelor pe seama provocărilor membrilor Partidului Național Țărănesc. O descriere a evenimentelor din 5 august și în doc. 35 și 54 din acest volum. A se vedea și „Scânteia”, II, 1945, nr. 298 (11 august), p.1, 2.

42

Chestura Poliției Municipiului Alba Iulia
Nr. 5991-S/28 august 1945

Către Comisariatul de Poliție Abrud

Motivat de ordinul Dir. Gen. a Poliției nr. 17.554 din 7 august 1945, cu onoare vă trimitem alăturat în copie adresa Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului nr. 22.668 din 24 iulie 1945, cu privire la situația juridică a locuitorilor supuși maghiari și apatrizilor foști supuși maghiari din Ardealul de Nord, în urma revenirii acestui teritoriu la statul român, rugându-vă a lua cunoștință de cuprins și a vă conforma întocmai.

Chestor
Dr. Barițiu Gheorghe

Sef Bir. Sig.
Comisar Ștefan Capătă

[ANEXĂ]

Referindu-mă la adresa dv. nr. 1784 din 20.VII.1945, am onoarea a vă aduce la cunoștință următoarele:

1. Trebuie considerați cetățeni maghiari toți locuitorii din Ardealul de Nord care aveau cetățenia ungară la 30 august 1940, precum și descendenții lor și

femeile căsătorite cu cei din instrucția de mai sus, dacă nu și-au păstrat în mod expres cetățenia de origine. Trebuie de asemenea considerați supușii statului ungar cei care au venit în Ardealul de Nord după data de 30 august 1940.

2. În ce privește apatrizii foști supuși maghiari, trebuie considerați ca atare cei care au avut în mod neîndoiește calitatea de supuși maghiari, după alipirea Transilvaniei din 1919, adică cei care au venit din Ungaria cu pașaport maghiar după tratatul de la Trianon, trecând frontiera delimitată prin acest tratat, și care ulterior și-au pierdut dintr-o cauză oarecare cetățenia maghiară, fără a dobândi altă cetățenie. Nu trebuie deci considerați drept apatrizi foștii supuși maghiari, cei ce locuiau în Transilvania în 1919 și au continuat să locuiască acolo după această dată, dar au omis să se înscrie în listele de naționalitate prevăzute de tratatele și de legile române pentru dobândirea naționalității[1].

3. În adresa dv. sus menționată se afirmă că Comisia Aliată de Control[2] a cerut în repetate rânduri rezultatul măsurilor ce s-au luat în conformitate cu art. 2 al Convenției de Armistițiu în Ardealul de Nord. Vă rog să binevoiți a ne comunica când, de către cine și cu ce număr s-au cerut departamentului dv. asemenea relații.

Primiți vă rog, domnule ministru[3], asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Președintele Comisiei Române pentru aplicarea Armistițiului
Gh. Ghivulescu, Secretar General

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Poliție Cluj, dos. 160/1945-1946, f.87)

[1] Se face referință la Legea pentru ratificarea și executarea Tratatului de pace cu Ungaria ("Monitorul Oficial", nr. 136 din 21 septembrie 1920) și Legea privitoare la dobândirea și pierderea naționalității române ("Monitorul Oficial", nr. 41 din 24 februarie 1924).

[2] Organism creat după semnarea Convenției de armistițiu, când s-a instituit un regim de ocupație sovietică, cu prerogative ce depășeau cu mult pe cele ale guvernului.

[3] Este vorba de ministrul Afacerilor Interne, Teohari Georgescu. În legătură cu cele de mai sus, trebuie menționat că prin ordinul nr. 33.569/14 martie 1945 al aceluiași minister și potrivit dispozițiilor Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului (nr. 12.617/1945), toți foștii cetățeni români de etnie maghiară, plecați după 31 august 1940 și reînțorși cu pașapoarte ungurești, erau internați în lagăre.

Inspectoratul Jandarmi Iași
Legiunea Jandarmi Bacău

Secret

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 672 din 29 august 1945

Din filajul exercitat asupra atitudinii populației de origine etnică maghiară (ceangăii)[1], stabiliți pe raza acestei Legiuni, rezultă că aceștia continuă să nutrească ideile iredentiste maghiare și nu pierd din vedere nici o ocazie de a se manifesta contra românilor, cu acțiuni de provocățiune și de a menține trează ideea iredentistă maghiară, astfel:

– În ziua de 15 iulie 1945, individul Ianoș G. Roca din comuna Cleja, județul Bacău, președinte al F[rontului] P[lugarilor] din comună, a trimis o scrisoare preotu-

lui Francisc Hoidiu de la biserica romano-catolică din comuna Cleja, prin care îl face atent că au trecut timpurile vechi, acum fiind libertatea cultului, obligă pe sus-numitul preot de a oficia slujba religioasă în biserică numai în limba maghiară. Preotul, după ce a primit scrisoarea, s-a dus și a predat-o domnului prefect al județului, care la rândul său a dat-o primarului orașului Bacău, Sandu Săndulache.

– În ziua de 12 august 1945, cu ocazia unei adunări a Frontului Plugarilor din comuna Răcăciuni, județul Bacău, făcându-se inaugurarea cooperativei „Înfrățirea”, la care a asistat dl. prefect al județului, Sandu Săndulache – primarul orașului Bacău – și alte personalități, tot individul Ianoș G. Roca, ținând o cuvântare, s-a exprimat față de asistență cu următoarele cuvinte: „Iaca jandarmii, acești câini de jandarmi, tot cu boierii țin și astăzi”. Adresându-se în special ceangăilor, le-a spus ca de astăzi înainte să nu aibă nici o teamă de jandarmi, că el este atotputernic în plasa Domnița Mare, în calitate de președinte al Frontului Plugarilor, și în consecință fiecare ceangău să se manifeste după plăcerea lui.

– De asemeni, numitul Ianoș Roca mai susține ca toate crucile de la răspânteile de drumuri să fie iarăși scrise în limba maghiară, iar copiii la cursul primar să nu fie persecutați dacă nu știu să vorbească în limba română.

Informații sigure și verificate. S-au luat măsuri de a fi supravegheat și de a i se dresa acte.

Comandantul Legiunii Jandarmi Bacău
Maior Beșliu Nicolae

Raportat: Inspect. G-ral al Jand., Inspect. Jandarmi Iași

(*Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 20/1945, f.315*)

[1] Populație de origine etnică maghiară stabilită la est de Carpați. Asupra acestora vezi: Béla Gunda, *A moldvai magyarok eredete* [Originea maghiarilor din Moldova], în „Magyar Nyelv”, 1/1988, p.12-24; *Moldvai csángó-magyar okmánytár* [Culegere de documente despre ceangăii maghiari din Moldova], 2 vol., ed. Kálmán Benda, Budapesta, 1989; D. Mărtinaș, *Originea ceangăilor din Moldova*, ed. I. Coja, Bacău, Edit. Symbol, 1998 (care susține originea român-transilvăneană a ceangăilor; prima ediție a lucrării: București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1985); *Hungarian Csángós in Moldavia*, ed. László Diószegi, Budapest, Teleki László Foundation, 2002.

44

Insp. Jand. Tg. Mureș

Legiunea Jand. Mureș

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 367 din 31 august 1945

La marginea comunei Toplița, jud. Mureș [jud. Harghita], este Cimitirul Eroilor din războiul mondial, unde a fost ridicat și un monument al eroilor din războiul 1916-1918, în amintirea celor căzuți pentru dezrobirea Transilvaniei.

După cedarea Ardealului de Nord din 1940, mai mulți unguri, la îndemnul inginerului Molnár Francisc din comuna Toplița, au mers la Cimitirul Eroilor și au distrus lăcașurile unde erau depuse osemintele ofițerilor eroi, le-au spart plăcile, au aruncat osemintele, iar craniile le-au pus în pari, unde se văd și azi. Au

profanat în mod îngrozitor toate osemintele depuse în cimitir, iar placa mare pe care era stema țării, indivizii Simon Andrei, Pentz Leon și Siklodi Ioan au dus-o în comună și au pus-o ca podea la grajdul vitelor, unde a fost găsită la cercetările făcute. Plăcile mai mici cu emblema țării au fost îngropate în pământ, spunând românilor că au îngropat România pe veci. Au distrus tot cimitirul și gardurile din jurul acestui cimitir.

Măsurile luate: S-au dresat acte de trimitere în judecata Tribunalului Poporului Cluj contra inginerului Molnár Francisc, Simon Andrei, Pentz Ioan și Siklodi Ioan, cercetarea fiind dusă în continuare pentru a se dovedi toți cei ce au luat parte la profanarea cultului eroilor.

Comandantul Legiunii Jand. Mureș
Căpitan [indescifrabil]

Comunicat: Insp. Gen. al Jand., Insp. Jand. Mureș, Prefect. Mureș

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 25/1945, f.73)

45

Nota informativă despre situația politică și economică a județului

Din greșeala inițiativelor întârziate ale partidului nostru, precum și orice încercare de inițiativă inexistentă din partea autorităților de stat competente în această măsură, situația economică a județului devine din ce în ce mai disperată.

Căile de comunicație feroviare (cele înguste) din județ sunt refăcute cu mari întârzieri, cu toate intervențiile făcute pe cale sindicală direct de partid. Șoselele sunt prost întreținute, podurile nu sunt refăcute și astfel transportul produselor este foarte mult împiedicat și nici o măsură de control nu se poate exercita în bune condiții.

Refacerea uzinelor și forestierelor în special stagnează din lipsă de capital, iar muncitorimea din uzine și fabrici duce o mare lipsă din articole de primă necesitate din lipsa economatelor sau, unde deja sunt economate înființate, din lipsa aprovizionărilor din partea prefecturii, al cărei oficiu de aprovizionare duce o politică neprevăzătoare și în dauna economatelor.

Strângerea recoltei n-a fost absolut organizată și o parte a cerealelor (cca. 60%) au fost treierate fără nici un control, astfel dând posibilitatea ca o bună parte să fie ascunsă pentru speculă, iar o altă parte să fie folosită pentru fabricarea clandestină a spirtului, prin aceasta expunând județul să rămână fără cereale suficiente chiar însămănțării. Pe lângă aceasta, pentru județ este stabilită o cotă de 500 vagoane de grâu pentru îndeplinirea condițiilor de armistițiu, atunci când întotdeauna județul a avut nevoie de un import.

Pentru îndeplinirea condițiilor de armistițiu, județul este impus cu o cotă de 50 tone de cartofi pe luna august, ceea ce înseamnă o exploatare irațională și dăunătoare, deoarece în județ cartofii se coc la începutul lunii octombrie. Această impunere se datorează oficiului de aprovizionare a județului, fiindcă a servit forurile superioare cu date false.

Din lipsa capitalului, numărul șomerilor crește din zi în zi, mai ales la zidari, dulgheri, lemnari etc, cu toate că materiile prime și putere de muncă stau la dispoziție.

Se prezintă o mulțime de dificultăți cu înșămânțările de toamnă, din lipsa uneltelor și animalelor agricole, precum și pentru întârzierea punerii în proprietate a țăranilor în urma împroprietăririi.

Situația economică este bine exploatată de reacțiunea din județ, pentru a produce nemulțumiri, iar neglijența autorităților dă multe ocazii pentru nemulțumirile juste ale muncitorilor.

În luna august o serie întreagă de cazuri preocupă pe locuitorii din județ, care au efect dăunător împăciuirii populației. Populația maghiară, nepregătită și șovină, a primit cu neîncredere anumite măsuri în legătură cu introducerea administrației românești, iar greșelile și comportarea multor persoane din această administrație introdusă mai mult sau mai puțin a justificat această neîncredere. Populația română și mai ales cea din sate este intenționat agitată, că aceste autorități dau posibilitate pentru a da loc la răzbunări individuale.

Comitetul județean a stabilit slăbiciunea partidului în organizațiile sale, în sate, și în vederea ameliorării acestei situații a refăcut comitetul județean și va începe o hotărâtă campanie pentru dezvoltarea organizațiilor de la țară.

Se poate constata slăbiciunea noastră pe terenul muncii militare, deoarece numai în ultimele săptămâni am putut începe o acțiune de a populariza armata și până în prezent abia avem 4-5 militari care vin regulat la partid. În ultimul timp, numărul membrilor români începând să crească, vom putea activa cu un rezultat mai favorabil. De altfel, cum am mai raportat, după reîntoarcerea armatei, din diferite ieșiri și provocări am putut constata că o influență exterioară și reacționară încearcă să convingă pe militarii reînțorși din luptă că în Târgu Mureș comuniștii și jidanii terorizează locuitorii și forțează să dea adeziuni la Partidul Comunist.

În general, simpatia către guvern este asigurată în orașul Târgu Mureș, Reghin și în regiunile locuite de maghiari și de populația amestecată, iar în regiunile locuite de români în majoritate se observă o influență a partidelor istorice, susținute prin agitațiile preoților și învățătorilor.

Populația maghiară este șovină și de mai multe ori acest șovinism este camuflat sub un ideal, „Ardealul independent”, și de reacțiunea maghiară această stare de spirit este exploatată.

Cele mai multe plângeri sosesc în dauna jandarmeriei, deoarece introducerea jandarmeriei militare a indus în eroare atât pe locuitorii români, cât și pe unguri. Românii pe de o parte văd în jandarmerie un ajutor pentru răzbunarea jignirilor cauzate de unguri în cei 4 ani, iar populația maghiară de la sate n-are încredere încă în această jandarmerie și orice plângere este adresată sau Uniunii Populare Maghiare, sau partidului nostru, și din aceasta rezultă că în sate unde majoritatea populației formează locuitorii maghiari, zilnic se ivesc provocări din partea populației române conlocuitoare și agitată de reacționari în acest sens. Pentru a contrabalansa această situație, în înțelegere cu comandantul Legiunii de Jandarmi, facem inspecție regulată, unde toate plângerile sunt cercetate de comun acord înaintea publicului și acest procedeu ne dă încredere, căci populația maghiară se convinge de aceea că organizațiile de masă și partidele politice lucrează în cea mai bună înțelegere cu această jandarmerie, care rezolvă toate plângerile adresate, iar populația română agitată este convinsă că înaintea acestei jandarmerii nu este nici o deosebire dacă s-a comis o crimă.

În rândurile funcționarilor publici români, sosiți în urmă, se poate constata o campanie în contra acelor care încep să activeze în sindicat sau în partid. Cu toate

acestea, în ultimul timp, numărul membrilor din rândurile funcționarilor publici începe să crească.

Secretar politic
[indescifrabil]

Târgu Mureș, la 31 august 1945

(Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj, fond 1, dos. 2/1945, f.30-31)

46

Nr. 358 din 6.IX.1945

[NOTĂ INFORMATIVĂ]

Am fost ca om particular câteva săptămâni pentru recreație în regiunea secuiască, unde am stat de vorbă intim cu țărani. Deoarece am fost între ei ca om particular, ei au fost mai sinceri față de mine decât atunci când apar ca persoană oficială, căci populației încă îi mai este frică de oamenii oficiali, chiar dacă sunt membrii unor instituții democratice. Aceasta se întâmplă cu atât mai mult cu cât la cârma instituțiilor democratice nu sunt oameni care plac oamenilor și atunci ei se așteaptă la repercusiuni.

În general se aduce învinuirea poporului secuiei că este șovin. Chiar și dragostea față de drapel este considerată șovină, dar trebuie să vedem în spatele acestor manifestări cauza economică.

Iată cum consideră poporul, în urma armistițiului, datoria de a preda vitele. Prețul vitelor se stabilește după normă, dacă este vorba de vite pentru prăsilă sau vite pentru tăiat. Trebuie să știm că poporul secuiei ocrotește în mod special animalele, vitele, de care este mândru, așa că nu are multe vite de tăiat, ci în cea mai mare parte vite de prăsilă. Iar măcelarul care vine cu Comisia de Control pentru predarea vitelor declară 95% dintre vite drept vite pentru tăiat, iar prețurile sunt stabilite în așa fel încât țăranul nu poate să cumpere pentru el nici un vițel tânăr. Dar asta nu e încă nimic, pentru că țăranul secuiei, din cauza corupției și a reacțiunii, revede vaca predată Comisiei de Control la târgul de vite de la Sighișoara, unde este vândută deja la a 3-a mână.

Eu le explic în zadar că aceasta se întâmplă din cauza tâlhăriei unor elemente dăunătoare. Ei își explică că românii iau vitele ieftin de la unguri și le dau mai departe tot ieftin, dar românii, care câștigă din acest târg. Ei cred că românii suprimă economic poporul ungar, iar asta duce la așa-zisul șovinism.

Un exemplu este regiunea Odorheiului, unde în unele părți pământul este stâncos, pietros și se dezvoltă o cultură agricolă numai dacă se pun multe îngrășăminte, dar chiar și atunci trebuie aduse din altă parte produsele necesare. Dar dacă n-au vite, nu pot să îngrășe pământul. Pe părțile deluroase crește fâneată, porumb, floarea-soarelui, însă din lipsă de vite nu le pot transporta în vale la sate, așa că recolta putrezește pe dealuri, deși există prese de ulei. Dar dacă nu există vite, totul este în zadar.

Anexez aici un plan de muncă pentru Praid [jud. Harghita], prin realizarea căruia s-ar putea salva populația din punct de vedere economic. Dar asta ar fi o realizare mai îndepărtată, dar situația de acolo pretinde o acțiune imediată.

De multe ori am auzit întrebarea: ce este cu bumbacul rusesc, de ce nu primesc secuii fire de bumbac pentru a le prelucra? Țesăturile secuimii au fost întotdeauna-

na vestite și acest venit ar scoate întrucâtva populația din mizerie. „Numai românii primesc fire de bumbac – spune un bătrân –, și cât de bucuroși am lucra pentru cooperative sau chiar pentru ruși dacă am putea primi și noi din aceste fire, și ce bine ar fi”.

În Praid există un tutungiu pe nume Ghilezan, care are și o întreprindere de cărbune și un depozit de lemne, dar este singurul care poate primi articole de tutun, deși în tutungeria maghiară de luni de zile nu este marfă. Din cercetările mele particulare am descoperit că dirigințele de poștă, care împarte tutunul, este cumnatul lui Ghilezan și de aici vine buna aprovizionare a acestuia. Țăranul secuiei vede doar că ungurul nu primește tutun.

Șovinismul se naște numai din mizerie economică, căci la întrebarea dacă a fost mai bine pe vremea ungurilor, răspund că aceia au fost fasciști, dar de la România democratică se așteaptă la altceva.

La toate lămuririle mele, că toate sunt influențele reacțiunii, ei scutură capul, spunând că de ce trebuie să lovească pământul secuimii. De ce trimiteți la Praid sau Corund [jud. Harghita] și în mine funcționari și administratori care sunt refugiați din Basarabia, dinaintea rușilor, și care nu pot fi democrați în nici un caz?

După părerea mea, secuimea ar fi foarte recunoscătoare dacă ar primi un mic ajutor economic, căci această populație se află într-o mizerie atât de neagră încât necesită ajutor de cea mai mare urgență.

În regiunea Praidului, un mijloc de ajutor ar fi în primul rând bumbacul și o pauză de aproximativ 1 de an în predarea vitelor, ca să mai poată răsufla și ei. Dar cel mai mare ajutor ar fi industrializarea regiunii, dacă ar exista capital la dispoziție. Acuma n-au nici pâine, așa că pentru orice mic ajutor din grâul rusesc, secuiei ar fi alături de guvern cu toată dragostea și încrederea.

Chiar și problema drapelului ar deveni de importanță secundară, pentru că în prezent drapelul pentru ei nu înseamnă mai mult decât un biberon pentru un sugaci înfometat. Iar atunci când are ce mânca, nu mai are nevoie de jucării[1].

(Arh.St.București, C.C. al P.C.R.. Secția Economică, dos. 53/1945, f.3-4)

[1] Textul este plin de greșeli, îndeosebi de topică. Întrucât dosarul conține și o versiune maghiară, textul de față este rezultatul colacionării celor două documente, cu îndreptările de rigoare, operate tacit. Numele autorului nu este menționat nicăieri.

Prefectura Județului Someș
Serviciul Administrativ
No. 9938/1945

**Către Consiliul Dirigent
al Eparhiei Reformate din Ardeal. Cluj**

La adresa d-voastră no. 1125/1945, avem onoare a vă face cunoscut că populația județului nostru, de origine etnică română, este una din cele mai pașnice și pătrunse de tainele sfinte ale creștinismului, care, deși greu încercată, nu răscolește trecutul atât de dureros, fără a căuta conviețuirea pașnică cu populația de altă naționalitate.

Noi am luat toate măsurile necesare pentru ca excese de natura semnalată de d-voastră să nu se mai întâmple, iar în cazul din comuna Buza am sesizat Parchetul Tribunalului Someș, pentru ca vinovații să fie sancționați.

Oficiul d-voastră protopopesc din Fizeșu Gherlei [jud. Cluj] greșit procedează când, plecând de la un caz izolat, ca acela din comuna Buza, săvârșit de doi locuitori și împiedicați de un al treilea, întâmplător toți români, aduce ofensă poporului român, care, după cum d-sa afirmă, îi place a se afișa de apărătorul creștinismului.

Poporul român din naștere și fire este democrat. Sinceritatea noastră față de marii noștri Aliați, chiar dacă am fost de atâtea ori atacați de aceia care ar fi dorit să ne înfățișeze ca fiind democrați de ocazie, falși colaboratori, reacționari, fasciști etc este bine cunoscută și ca urmare indiscutabilă.

Vă asigurăm că noi nu vom uita nici o clipă să supraveghem buna înțelegere cu conlocuitorii din județ.

Dej, la 7 septembrie 1945.

Prefect
[indescifrabil]

Șeful serviciului
[indescifrabil]

(Arhiva Consiliului Dirigent al Eparhiei Reformate din Ardeal, Cluj, I. 87/1918, f.12)

48

Legiunea Jandarmeriei Trei Scaune
Bir. Poliție și Siguranță
Nr. 2071/1945.IX.9

Strict secret

**Către Inspectoratul General al Jandarmeriei
Direct. Sig. și Ord. Publice**

Am onoarea a raporta următoarele:

La intrarea subsemnatului în județul Trei Scaune cu Legiunea de jandarmi, am căpătat informațiuni precise că pe întreg județul sunt camuflate de către fasciști, reacționari și șoviniști maghiari mari cantități de armament de toate categoriile, muniții și explozibile, din care nu s-a predat aproape nimic, conform convenției de armistițiu[1].

Scurt timp după aceea, a venit în Sf. Gheorghe dl. general de divizie Băldescu, comandantul Corpului 5 Teritorial, și i-am raportat că trebuie dat din nou ordonanță, prin care populația să fie îndemnată să predea armele de toate categoriile, materialele și efectele de capturi. Această ordonanță a apărut în ziua de 17 iulie 1945 (ordonanța nr. 23 a Ctd. 5 Teritorial), care a fost afișată de subsemnatul în toate satele din județ și adusă la cunoștința populației prin bătăi de tobă. Termenul de predare a celor de mai sus trebuia să se facă până la 23 iulie 1945, orele 19. Cei la care se vor mai găsi arme după această dată vor fi pedepsiți cu muncă silnică pe viață.

Până la 23 iulie 1945, ora 19, pe întreg teritoriul județului s-a predat doar o singură armă cu două țevi, de către un doctor în drept. Imediat după ce am instalat jandarmi în teritoriu mi-am organizat serviciul de informații.

În ziua de 29 iulie 1945 căpătăm informații de la agenții mei că există pe raza județului o organizație iridentă maghiară, cu ramificații în județele Ciuc, Odorhei

și Mureș, ai cărei membri sunt camuflați prin diferite partide democratice. Această organizație face propagandă printre locuitori, ca în cazul unui conflict între U.R.S.S. și România pe de o parte, Anglia și America pe de altă parte, când armata sovietică și românii se vor retrage sub presiunea inamică, populația maghiară să atace sovietici și români în spate. În acest scop, țin răspândite pe întreg teritoriul județului depozite de arme și muniții (raportat dvs. cu nota informativă nr. 1030 din 29 iulie 1945).

În ziua de 30 iulie 1945 capăt informația că șeful organizației maghiare clandestine reacționare este individul Pila István, fost organizator al jandarmeriei populare din județele Trei Scaune, Ciuc, Odorhei și Mureș, mare agitator și șovinist. Scopul organizației este de a alipi Transilvania la Ungaria. Mijloace de luptă: propagandă, șovinism, sabotaj, terorism și chiar revoltă (raportat dvs. cu raportul strict secret nr. 1067 din 30 iulie 1945).

În ziua de 1 august 1945 am descoperit un mare depozit de arme în comuna Chiuruș, județul Trei Scaune [jud. Covasna], îngropat sub dușumeaua garajului pompei de incendiu comunale, deținut de primarul comunei Debretzi Toma, ajutorul de primar Gheci Alexandru și individul Temérdek Iosif (am raportat dvs. telefonic cu nr. 370 din 2 august 1945).

În ziua de 3 august 1945 am decoperit un mare depozit de armament și muniții în comuna Covasna, județul Trei Scaune [jud. Covasna], într-o cameră a sediului Partidului Comunist, depozit proprietatea lui Pila István și al lui Szász Mihai, fost secretar al Partidului Comunist al plășii Covasna, înlocuit de partid din această funcție și mai târziu dat afară și din partid (raportat dvs. cu nr. 386 din 4 august 1945, telefonic, și nr. 417 telefonic din 8 august 1945).

În prezent, suntem informați că mai există un depozit de armament și muniții la Tg. Secuiesc, Zágon, Zăbala, Parva și Vâlcele[2], tot al organizației Pila István, pe care suntem pe cale de a-i descoperi locul.

În ziua de 30 iulie 1945, prin raportul nostru strict secret nr. 1067 din 30 iulie 1945, am raportat dvs. că Pila István, în legătură cu Silvasy Izidor, șeful poliției Sf. Gheorghe, și Demeter Ștefan, șeful Biroului administrativ de la poliția Sf. Gheorghe, și în legătură cu organizațiile clandestine ale județelor Ciuc, Odorhei și Mureș, au pus la cale o revoltă după un plan bine stabilit, care trebuia să înceapă în ajunul conferinței de la Potsdam[3], concomitent în toate județele arătate mai sus. Revolta nu s-a produs deoarece organizațiile clandestine ale județelor Ciuc, Odorhei și Mureș n-au fost de părere.

În ziua de 13 august 1945 am căpătat informația sigură de la un informator de încredere că, pentru ziua de 1 septembrie 1945, Pila István pregătește o revoltă. În acest scop, Pila István vorbea personal cu fiecare din oamenii de încredere și le dădea instrucțiuni precise, fără ca acești oameni să știe unul de altul. În ziua de 15 august 1945, mai mulți informatori au venit cu știrea că Pila István, pentru a conduce revolta în bune condiții din umbră, va trebui să dispară prin pădurile de prin munții din împrejurimi și de acolo va conduce acțiunea. Aceasta pentru a se sustrage unei eventuale arestări.

În conformitate cu ordonanța nr. 23 din 17 iulie 1945 a Comandamentului 5 Teritorial, art. 1, 2 și 3, al. 2, în care prevede că împotriva celor la care se vor găsi arme după data de 23 iulie 1945 se vor pedepsi cu muncă silnică pe viață, îndeplinind toate formele legale pentru a-i pune în imposibilitatea să dispară, am procedat la reținerea indivizilor după cum urmează: 1. Pila István din comuna Covasna, Trei Scaune; 2. Szász Mihai din comuna Covasna, Trei Scaune; 3. Faragó

Adalbert din comuna Peteni, Trei Scaune; 4. Debretzi Sándor din comuna Chiuruș, Trei Scaune; 5. Debretzi Toma din comuna Chiuruș, Trei Scaune; 6. Debretzi Imre din comuna Chiuruș, Trei Scaune; 7. Gheci Alexandru din comuna Chiuruș, Trei Scaune; 8. Temérdek Iosif din comuna Chiuruș, Trei Scaune; 9. Szász János din comuna Chiuruș, Trei Scaune; 10. Farcaș Vilmos din comuna Chiuruș, Trei Scaune; 11. Kovács Árpád din comuna Chiuruș, Trei Scaune; 12. Ferentz Emeric din comuna Chiuruș, Trei Scaune; 13. Incze Ladislau din comuna Chiuruș, Trei Scaune; 14. Todt Dániel din comuna Covasna, Trei Scaune; 15. Varga Francisc din comuna Tamașfalău [Tămașu], Trei Scaune.

Din cercetările efectuate până în prezent reiese precis că Pila István, în unire cu colaboratorii săi, au pus la cale o revoluție între 1 și 10 septembrie 1945. Revoluția voia să se facă în unire cu județele Ciuc, Odorhei și Mureș. În acest scop a trimis de multe ori curieri în aceste județe, pe care nu i-am identificat până în prezent, și a mers de câteva ori la Ciuc personal, unde a luat legătura cu fostul șef al jandarmeriei populare de acolo. Revoluția trebuia să se facă contra administrației românești. În acest scop, au dat ordin în județe să nu se predea nici un fel de armament.

Revolta a organizat-o în felul următor:

În fiecare comună vor merge oameni dintre cei mai devotați și de încredere, partizani ai lui Pila István, unde vor face propagandă printre săteni contra administrației românești. În ziua ordonată pentru începerea revoltei trebuiau să adune pe toți locuitorii satelor din județ la primăriile comunale, sub formă de adunare politică, unde partizanii lui Pila István să vină înarmați și să vorbească sătenilor contra românilor și contra administrației românești, iar de aici, și cu locuitorii satelor, să înceapă revolta. Anumite sate armate și conduse de acești partizani trebuiau să vină contra orașului Sf. Gheorghe. Astfel am căpătat dovezi absolut precise asupra vinovăției lor.

Toate atacurile contra posturilor de jandarmi, din cercetările întreprinse, au fost puse la cale de Pila István. Întrucât suntem pe raza de competență a Comandamentului 5 Teritorial, am făcut cunoscut acest lucru odată cu dvs. și Corpului 5 Teritorial Brașov.

La știrea arestării lui Pila István, mare parte din însăși populația maghiară de pe raza acestei Legiuni a manifestat foarte mare bucurie. În termen de 2 zile au venit la legiune peste 50 de persoane de origine maghiară cu reclamațiuni contra lui Pila István. Din cercetarea lor reies jafuri de zeci de milioane, maltratări, schingiuri și chiar crime de omor.

Cu raportul nostru nr. 1364 din 10 august 1945, am trimis la Tribunalul Poporului Cluj, cabinetul 4, un dosar cu 125 file, contra lui Pila István, reclamații ce erau de competența acestui Tribunal.

În ziua de 21 august 1945 am descoperit un depozit de armament, muniții și explozibil în podul primăriei Parva și în subsolul școlii primare din acea comună (raportat dvs. cu nr. 520 din 22 august 1945, telefonic).

În ziua de 28 august 1945 s-a descoperit un depozit de armament, muniții și materiale la sediul poliției Tg. Secuiesc, deținut de șeful poliției, Székely Ștefan (raportat dvs. telefonic cu raportul nr. 566 din 29 august 1945).

În ziua de 1 septembrie 1945 a fost înaintat la București individul Pila István și Silvasy Izidor, cu dosarul cercetărilor executate de noi, din ordinul Ministerului Afacerilor Interne.

În ziua de 2 septembrie 1945 a fost înaintat prin I.G.J. și individul Székely Ștefan, cu raportul nr. 1951 și 1954 din 2 septembrie 1945, cerut de Min. Af. Interne, Direcția Generală a Poliției și Siguranței Statului.

În ziua de 3 septembrie 1945 a venit la Sf. Gheorghe dl. Tănăsescu, director general din Ministerul de Interne, însoțit de dl. Dulgheru din Siguranța Statului[4], de dl. [Vasile] Luca, secretarul Partidului Comunist, și dl. Goldberger din Centrala Partidului Comunist București[5]. Au cercetat activitatea d-lui prefect Chiș Toma în legătură cu activitatea lui Pila István și a fost înlocuit prin dl. Gandi.

Dl. director general Tănăsescu a fost foarte mulțumit de activitatea desfășurată de legiunea de jandarmi. În ziua de 5 septembrie 1945, dl. director general Tănăsescu a plecat la București și a dat diposiții ca să fie trimiși Direcției Siguranței și Poliției Statului, în afacerea Pila István, dl. prim-pretor Udron din Covasna, ziaristul Tompa din Covasna[6], comisarul Elefânt și comisarul Demeter Ștefan din Sf. Gheorghe[7].

Am dat indicațiuni verbale d-lui Dulgheru din Siguranța Statului pentru completarea celor din dosarul cauzei, asupra legăturilor pe care organizația le-a avut cu județele Ciuc, Odorhei și Mureș. Cu aceasta, afacerea Pila István a fost preluată de Direcția Poliției și Siguranței Statului.

Pentru descoperirea depozitelor de arme, muniții și materiale, cât și pentru descoperirea membrilor organizației arătate mai sus, am fost ajutat de către: sublt. Angelescu Mihai; plut. major Mărgărit T. Radu; plut. Barbu Gheorghe; plut. Pârjan Ioan; serg. major Székely Iuliu, fost jandarm popular; serg. major Bernard Brand, fost jandarm popular.

Pentru care vă rugăm să binevoiți a-i cita prin ordin circular.

Comandantul Legiunii Jandarmi Trei Scaune
Maior Diaconescu Gheorghe

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 25/1945, f.127-131)

[1] Pentru condițiile reînălării autorităților românești în această zonă, vezi Dan Baicu, *Județul Trei Scaune în contextul reînălării administrației românești în Ardealul de Nord. Mărturii Documentare*, în „Angustia”, I, 1996, p.241-245.

[2] Toate aceste localități se găsesc astăzi în jud. Covasna, cu excepția comunei Parva, din jud. Bistrița-Năsăud.

[3] Conferința de la Potsdam, desfășurată între 17 iulie-2 august 1945, a reunit șefii de stat și de guvern ai Uniunii Sovietice, S.U.A. și Marea Britanie. Cu această ocazie, s-a hotărât – printre altele – ca desfășurarea viitoarelor tratate de pace să fie precedate de recunoașterea guvernelor „democratice” impuse de U.R.S.S. în România și Bulgaria.

[4] Colonelul Mișu Dulgheru (Dulberger) era șeful Direcției a III-a de cercetări penale, activând și în recent înființata Brigadă Mobilă de pe lângă Direcția Generală a Poliției, care se ocupa cu deportarea sașilor și șvabilor în U.R.S.S., reprimarea grupurilor înarmate antisovietice, trierea repatriaților etc.

[5] Nicolae Goldberger fusese secretarul Comitetului Regional pentru Ardealul de Nord al Frontului Național Democrat, iar acum era instructor al C.C. al P.C.R.

[6] László Tompa (1883-1964), jurnalist și poet, redactor șef la „Székely Közélet” din Odorhei Secuiesc (1919-1943). În 1955 a fost distins cu premiul de stat pentru volumul *Régebbi és újabb versek* [Poezii vechi și noi].

[7] Pentru acest caz, vezi și *Cartea Albă a Securității, 23 august 1944-30 august 1948*, I, coord. Mihai Pelin, București, Serviciul Român de Informații, 1997, p.228-229.

Inspectoratul Jandarmi Mureș
Calificat: informație sigură

Legiunea Jandarmi Odorhei

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 592 din 10 septembrie 1945

Informăm următoarele:

În noaptea de 8 spre 9 septembrie 1945, indivizi necunoscuți au atacat localul Percepției din comuna Praid [jud. Harghita], raza acestei Legiuni, cu pietre, spăr-gând ferestrele localului.

În ziua de 9 septembrie 1945, șeful postului jand. Praid, cerând concurs pri-marului comunei Praid, anume Kálmán Adalbert, întrucât este șeful poliției comu-nale și cunoaște trecutul locuitorilor și neînțelegerile dintre locuitori și funcțio-narii Percepției, pentru prinderea autorilor spargerii geamurilor de la Percepție, acesta a refuzat a da concurs jandarmilor, exprimându-se : „Până când legile sunt scrise românește, nu dau nici un concurs; atunci când legile vor fi ungurești ca să le înțeleg, voi da concurs”.

În concluzie: Pe lângă faptul că primarul respectiv se manifestă în grai viu con-tra administrației românești și are atitudine șovinistă, se face vinovat de refuz de serviciu datorat legalmente și favorizare de infractori.

Măsurile luate: Am luat măsuri a i se întocmi dosar de suspect iredentist maghiar, a i se întocmi acte pentru refuz de serviciu datorat legalmente și favorizare de infractori, și am intervenit la prefectura județului Odorhei pentru a fi suspendat din serviciul de primar.

Comandantul Legiunii Jand. Odorhei
Căpitan Marcu Marin

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 25/1945, f.10)

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 441 din 11 septembrie 1945

Suntem informați din comuna Unguraș [jud. Cluj] că tinerii maghiari ctg. 1942, 1943, 1944 și 1945, ce au fost anunțați de către autorități în ziua de 5 și 6 septembrie 1945 de a se prezenta Cercului Teritorial Someș, nu s-au prezentat la plecare decât numai 5 tineri maghiari, iar restul au refuzat a se prezenta pe motiv că ei nu vor face armata la români, iar unii dintre ei s-au hotărât de a pleca la Comandamentul Sovietic, la Dej, pentru a scoate adeverințe pentru a fi scutiți de armată.

De asemeni, printre populația maghiară se vorbește din ce în ce mai insistent că jandarmeria iarăși se va retrage din Ardeal, aceasta pentru a slăbi moralul po-pulației române. Informațiile sunt sigure.

Măsurile luate: Dat ordin postului jandarmi Unguraș de a contracara acțiunile de lansare de zvonuri cu caracter alarmist.

Comandantul Legiunii Jandarmi Someș
Căpitan Vasilescu Ionel

Raportat: Inspect. General al Jand., Inspect. Jandarmi Cluj

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 25/1945, f.44)

51

Inspectoratul Jandarmi Oradea
Legiunea Jandarmi Sălaj

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 2471 din 25 septembrie 1945

Suntem informați că Uniunea Populară Maghiară din județul Sălaj, pe lângă că a izbutit să capteze ca membri pe toți șvabii din județ, a reușit să înscrie chiar românii de naționalitate de origine, pe care i-a determinat cu descrierea unei situații mai bune în viitor, când Ardealul va deveni maghiar.

În general, situația maghiarilor a determinat să aibă un ascendent asupra tuturor celorlalte naționalități.

Informație probabilă. Am dat ordin sectoarelor spre verificare și identificare.

p. Comandantul Legiunii Jandarmi Sălaj
Căpitan Dinescu Marin

Comunicat: Inspectoratul General al Jandarmeriei, Inspectoratul Jandarmi Oradea, Prefectura județului Sălaj

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 25/1945, f.204)

52

Inspectoratul Jandarmi Oradea

[septembrie 1945]

SINTEZĂ INFORMATIVĂ

Asupra manifestărilor maghiare de la instalarea jandarmeriei în județele de nord, până în prezent.

Am onoarea a vă raporta cele arătate mai jos pentru a scoate în evidență atitudinea populației maghiare, care încă de la începutul venirii noastre a fost ostilă, culminând la urmă cu acțiuni dăunătoare chiar intereselor superioare de stat.

La vestea sosirii jandarmeriei în județele de nord, populația maghiară a făcut proteste contra venirii jandarmilor români, motivând diferite defecte ale lor, numai

ca să nu-i aibă ca element de control. Protestul acesta absurd a trebuit să fie respins chiar de organizația Uniunii Maghiare Populare județene, sfătuind să fie în așteptare până îi va cunoaște, ca să poată să-i reclame. Cazul s-a petrecut în comuna Tășnad, județul Sălaj [jud. Satu Mare].

După instalarea jandarmeriei, ca reacțiune contra măsurilor luate de jandarmi, organizația Uniunii Populare Maghiare a recurs la concursul armatei sovietice pentru a stingheri și compromite jandarmii care au intervenit să cerceteze cazul de bătaie la un bal, întâmplat între tinerii maghiari și români, pentru că ultimii au cerut să se cânte și dansuri românești, în comuna Șomcuta Mare [jud. Maramureș], cu populație în majoritate absolută românească.

Se continuă printr-o propagandă abilă, pentru a ține o stare nevralgică printre populația românească, că Ardealul va fi cedat după încheierea păcii Ungariei. Această propagandă permanentă și obișnuită prin zvon public se face și prin afișe-fițuici, din care s-au găsit în comuna Valea lui Mihai [jud. Bihor], prin care se îndeamnă la rezistență contra tendinței de românizare a maghiarilor din țară, cu încurajarea că Ungaria la urmă va primi Ardealul. Această propagandă s-a accentuat și mai mult când s-a început cercetarea atrocităților din 1940, încât românii cu mare temere declară la cercetări, ca eventual să nu se întoarcă lucrurile ca în anul 1940[1].

Maghiarii, în manifestările lor șovine, au mers până acolo că au cerut pichetului de grăniceri să ia tricolorul românesc jos de pe prăjina din fața pichetului.

Ca jandarmii să fie descurajați în cercetările ce le fac în legătură cu atrocitățile comise în 1940, îi reclamă în permanență că sunt prea severi, arestează elemente nevinovate și că nu-i apără îndeajuns contra românilor care-și manifestă indignarea că mersul acestor cercetări se încetinește și că vinovații încă nu și-au primit pedeapsa.

Văzând maghiarii că jandarmul este singurul element care le stă în cale în realizarea acțiunii lor dăunătoare intereselor generale, au început în ultimul timp cu o serie întreagă de reclamațiuni contra jandarmilor pentru intimidare. În ziua de 7 august 1945, locotenentul Olteanu Cornel, comandantul sectorului de jandarmi Carei, fiind invitat să participe la ședința F.N.D.-ului local, în ședință a luat cuvântul secretarul Partidului Maghiar [U.P.M.], atacând jandarmii și pe prim-pretorul plasei, spunând că jandarmii au început din nou să terorizeze populația, să o înjure, să o bată.

La precizările cerute s-a afirmat:

1. Plut. Ștefănescu, șeful postului jandarmi Căpleni, a bătut pe locuitorul Vaida Vasile din comuna Ghenci [jud. Satu Mare], cu ocazia unor cercetări.
2. Șeful postului Moftinu Mare [jud. Satu Mare], când a făcut cercetarea atrocităților din 1940, a comis abuzuri.
3. Șeful postului Căpleni [jud. Satu Mare] a forțat ușa unei case în comuna Tițirian, cu ocazia venirii coloniștilor români.

Cercetându-se cazurile, printr-o comisie mixtă compusă din comandantul sectorului, pretorul plasei, secretarul Partidului Comunist și al Partidului Maghiar din plasa Carei, s-a constatat:

1. Reclamațiunea contra plut. Ștefănescu Ioan nu a corespuns adevărului.
2. Șeful postului Moftinu Mare a cercetat cazul pripit, deși la urmă a primit confirmarea cu ordinul de cercetare dat de Tribunalul Poporului. Pentru zelul de a cerceta cazuri întâmplare din trecut fără ordin prealabil, cum aveau instrucțiuni jandarmii, am ordonat anchetarea șefului de post vinovat.

3. Șeful postului din Căpleni, în comuna Tițirian, a cartiruit la ordinul preturei, și în asistența primarului, coloniștii români, și deci nu a comis nici un abuz.

În ziua de 17 august 1945 s-a întrunit la prefectura județului Sălaj ședința F.N.D.-ului județean, participând și comandantul de legiune. În ședință, domnul subprefect, care este maghiar, și dl. Váradi din Uniunea Populară Maghiară au adus la cunoștință că sunt multe reclamațiuni contra jandarmilor, iar la cererea comandantului de legiune nu s-a putut preciza, spunându-se că este numai un avertisment.

Cu ocazia inspecției ce am făcut și în plasa Carei, Legiunea Sălaj, luând contact cu Uniunea Populară Maghiară, am putut constata că această organizație este foarte bine informată, pentru a exploata orice greșală și slăbiciune a jandarmilor, în scopul de a apăra interesele maghiarilor, care cu greu se lasă să intre în noua ordine de stat.

Semnălându-mi-se anumite greșeli ale jandarmilor, am cerut să mi se înainteze în scris toate datele ca să trimit un ofițer la fața locului pentru cercetări, iar ajungând la reședința legiunii, am putut să verific că o parte din cazurile semnlate au fost cercetate la timpul [lor] sau cum s-a arătat mai sus.

Pentru remedierea acestei stări, în ziua de 29 august 1945 m-am deplasat la Zaláu unde, luând contact cu organizația Uniunii Populare Maghiare județene, la fel mi s-au adus la cunoștință cazuri contra jandarmilor, și fiind de față și comandantul legiunii a putut să mă informeze că aproape toate au fost cercetate și lichidate, rămânând ca după comunicarea scrisă să se cerceteze și restul.

Apoi, tot în interesul de mai sus, am stabilit și am căzut de acord asupra următoarelor norme, în interesul liniștirii spiritelor din acel județ:

- Reclamațiunile contra jandarmilor să fie prezentate legiunii pentru cercetare la timp.

- Cercetările contra membrilor Uniunii să se facă în asistența membrilor Uniunii locale.

- Toate reclamațiunile ce are Uniunea de făcut să nu mai urmeze calea spre Comisia Aliată de Control.

- Comunicările de presă în legătură cu acțiunea jandarmeriei să fie în prealabil văzute de legiune, ele dovedindu-se că au fost făcute exagerat.

- Cercetarea atrocităților din 1940 să se facă de către elemente bine pregătite și sub directă supraveghere a comandanților de sectoare, iar asupra arestărilor să decidă numai comandantul de legiune.

- Să nu se mai poarte cocardele maghiare și nici șepcile „Levente”, în interesul înlăturării conflictului între populația maghiară și română pe această temă[2].

- Să se ia măsuri la fața locului de liniștirea spiritelor învrăjbite în legătură cu cercetarea atrocităților în comunele conlocuitoare de români și maghiari.

Am luat aceste măsuri în speranța că voi ajunge la un bun rezultat, dacă personal urmăresc această chestiune atât de delicată, dând ordin ca jandarmii să păstreze linia corectă de atitudine imparțială a acțiunii de mai sus, cerând totodată Uniunii Maghiare să ia măsuri contra vinovaților pentru înscenări ilegale.

În general, am plecat cu impresia că în viitor va fi o colaborare sinceră și pașnică cu Uniunea Maghiară încât jandarmeria își va putea face datoria pe deplin, executând ordinele întocmai și la timp și în acest județ unde afirmația elementului maghiar s-a observat mai accentuat.

În loc însă să intre lucrurile pe făgașul normal așteptat, au început în ultimul timp o serie de ieșiri din partea elementelor maghiare, în formă de agresiuni directe contra a tot ce este românesc, și nepracticat până în prezent. Cu această

ocazie s-au putut constata porniri de ură și de răzbunare pe față, și în formă brutală și cu îndrăzneală fără nici o teamă.

Astfel, în ziua de 3 septembrie 1945, un grup de 30 de maghiari din comuna Viile-Satu Mare, fără nici un motiv și numai pentru simplul fapt de răzbunare, au atacat în ziua mare postul de jandarmi de reședință, distrugând o parte din localul postului și bătând pe jandarmul și guardul de serviciu ce se găseau acolo. Agresorii s-au împrăștiat numai la uzul de armă al jandarmului, lăsând la fața locului 2 grenade și o baionetă, iar la cercetările făcute s-a dovedit singura vină a rebelilor, dintre care capii conducători au fost deferiți Curtii Marțiale.

Un grup de manifestanți maghiari, pe străzile orașului Carei, au cerut înlocuirea primarului și șefului poliției locale, care sunt români.

În ziua de 4 septembrie 1945, tinerii maghiari aduși pentru recrutare la Carei, atât din comunele din jur, cât și din localitate, au manifestat pe stradă cu tricolorul maghiar contra M.S. Regelui, contra armatei române, și ducându-se în fața Comandamentului sovietic au cerut înrolarea lor în armata sovietică.

În ziua de 5 septembrie 1945, un grup de tineri români veniți la recrutare în Oradea, după ce au avut o ciocnire într-o cârciumă de la periferie cu elemente maghiare, au fost așteptați în piața mare a orașului de poliția locală, compusă din elemente maghiare, la care s-au asociat și elemente maghiare de pe o stradă, organizând o adevărată vânătoare pe străzile orașului. Îndrăzneala a mers până acolo că în scopul de mai sus au intrat și în curtea localului unde Comisia ținea recrutarea. În văzul lumii, tinerii români au fost crunt bătuți. S-au luat măsuri de cercetare.

Toate aceste manifestări ostile și de dezordine petrecându-se în perioada actuală, însemnată și hotărâtoare pentru țară în preajma încheierii păcii, par prea bătătoare la ochi. Drept urmare, în ziua de 6 septembrie 1945, am luat contact cu Uniunea Populară Maghiară din Oradea, cărora, semnalându-le cele petrecute în ultimele zile, am obținut promisiunea păstrării perfectei ordini. Cu această ocazie și aici mi s-au semnalat cazuri contra purtării jandarmilor, cerându-le să-mi fie comunicate cu datele necesare pentru urgente cercetări.

Am ținut să relev această atitudine a populației maghiare, mai ales în legătură cu ultimele cazuri și evenimente, ca pe de o parte să fie cunoscute de autoritatea hotărâtoare, iar pe de altă parte, pe lângă străduințele ce le-am depus personal pentru calmare, să se intervină și de organele superioare pentru liniștire în situația momentană în care ne găsim.

Inspector Jandarmi Oradea
Colonel I. Braia

Șeful Serviciului Poliție
Lt. colonel P. Stănescu

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 20/1945, f.410-413)

[1] Este vorba de cercetarea acțiunilor rebele și a asasinatelor comise imediat după 1 septembrie 1940 de organizații paramilitare maghiare, ce au premers sosirii armatei statului ungar. Cu acest prilej au fost trecute prin teroare localități precum Trăsnea (jud. Sălaj), Mureșenii de Câmpie (jud. Cluj) ș.a. Asupra acestor evenimente, vezi: Petre Țurlea, *Ip și Trăzne. Atrocități maghiare și acțiune diplomatică*, București, Edit. Enciclopedică, 1996.

[2] Prin ordinul Ministerului Afacerilor Interne nr. 61.165/1946 se va interzice cu desăvârșire ca elevii să poarte șepcile „Bocskay” și „Levente” atât în școală, cât și în viața particulară.

[septembrie 1945]

NOTĂ

Tinerii unguri din regiunea județelor Trei Scaune, Ciuc și Odorhei, în majoritate au refuzat să se prezinte în fața comisiilor de recrutare, care au funcționat în cursul lunii august, curent. Aceasta se datorește faptului că elementele reacționare instigă tinerii maghiari de a nu se supune obligațiilor serviciului militar.

În ziua de 1 august crt., tinerii unguri din comunele Ariușd și Araci, jud. Trei Scaune [jud. Covasna], ajungând în orașul Sf. Gheorghe, înainte de a se prezenta la recrutare au manifestat în fața Prefecturii județului, strigând că ei nu vor satisface niciodată serviciul militar la români. În aceeași zi s-au prezentat în audiență la domnul prefect al județului șase tineri maghiari care s-au exprimat că ei nu vor să facă armata la români și sunt gata oricând a satisface această obligațiune față de statul maghiar.

La sediul Partidului Comunist din comuna Ilieni-Trei Scaune [jud. Covasna], în seara zilei de 8/9 august crt., s-a ținut o adunare a tineretului maghiar, la care șeful organizației, anume Peter Alexandru, a făcut apelul tinerilor și i-a îndemnat să nu se prezinte a doua zi la comisiunile de recrutare unde erau chemați.

În ziua de 25 august a.c., numitul Kibédy Albert din comuna Chedia Mică, jud. Odorhei [jud. Harghita], a fost surprins de jandarmi în timp ce făcea propagandă printre tinerii unguri din plasa I.G. Duca-Odorhei, îndemnându-i să nu se ducă la recrutare, spunându-le că prezentarea în fața comisiilor este voluntară și nu constituie o obligațiune, ce ar atrage sancțiuni, în cazul că nu ar fi satisfăcută. Acesta, cu actele dresate, a fost deferit justiției.

Se redă mai jos rezumatul recrutării tinerilor unguri, obținut de unele dintre comisiile ce au funcționat în raza celor trei județe, menționate mai sus.

Din totalul de 563 tineri din plasa Praid-Odorhei s-au prezentat în fața comisiunii numai 118, iar restul de 445 au fost recrutați în lipsă.

În plasa I.G. Duca, din cuprinsul aceluiași județ, s-au prezentat la recrutare numai 688 tineri din 1900, câți erau înscrși în controale. Pe teritoriul județului Ciuc, la 1 august a.c., au fost chemați la recrutare 207 tineri maghiari din comunele Imper, Plăinești, Lăzarea, Amărăști, Cașinu, Ciucani, Lăzărești, Remetea, Ditrău, Ciucani și Tonița. Dintre aceștia nu s-a prezentat de bună voie nici unul la comisia de recrutare.

Din cauza neprezentării la timp a tinerilor maghiari la Cercurile Teritoriale, pentru satisfacerea obligațiilor militare, românii încorporați de bunăvoie nu pot fi schimbați din lipsă de efective.

S-au luat măsuri pentru ca cine e maghiar, care refuză recrutarea, să fie adus cu forța în fața comisiilor de recrutare. Se întâmplă totuși greutăți, deoarece populația maghiară și îndeosebi funcționarii administrativi locali, din rândurile acestora, sunt refractari executării ordinelor.

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 25/1945, f.47)

Nr. 5/31 octombrie 1945

Evenimentele de duminică, 5 august 1945

I. Din depozițiile diferiților martori oculari, reiese limpede că cele întâmplate duminică, în 5 august 1945, au fost dinainte pregătite în cele mai mici amănunte de ungurii din P.C., Uniunea Populară Maghiară și în înțelegere cu Timofi, chestorul poliției Cluj.

II. Unele antecedente: Un membru al P.C., român de origine, declară că în urmă cu săptămâni de zile s-a pregătit terenul pentru a provoca scandal de stradă, dezordini și chiar vărsări de sânge, pentru a justifica menținerea Clujului și a Transilvaniei de Nord sub ocupație rusească. S-au și plâns Moscovei, debitând informații false și au cerut pentru Cluj 2 regimente de cazaci, care – se spune – să mențină ordinea și „siguranța”, care vor sta în Cluj până după efectuarea alegerilor parlamentare. Unii din partizani mergeau chiar mai departe și difuzau știrea că au cerut menținerea și înăsprirea unei ocupațiuni militare până la declararea independenței Transilvaniei de Nord – visul de totdeauna al ungarilor transilvăneni – și anexarea ei în uniunea republicilor libere democratice dunărene.

În consfătuirea ce au ținut autoritățile civile și militare din Cluj, în vederea organizării serbărilor de intrare a armatei române în Cluj, generalul Stănescu a cerut chestorului Timofi să nu scoată nici garda „Dermatei” și nici Poliția Populară, căci numai va da ocaziune la incidente, ca acelea din 2 august 1945. D-sa a asigurat asistența că soldații sunt suficienți și capabili să mențină ordinea.

III. Duminică 5 august 1945. Generalul Stănescu ar fi dat ordin ca garda și poliția populară să stea acasă, deoarece ordinea la festivalul de primire a armatei ce sosește azi, duminică seara – Divizia de cavalerie –, va fi menținută numai de armată. Garda n-a mai apărut, serbarea care a început la ora 6 s-a consumat, iar la ora 8 și jumătate publicul s-a împrăștiat în pace.

Soldații care au făcut de gardă, s-au adunat în 2 plutoane și au plecat în cazarma Sft. Gheorghe, pe traseul str. Regina Maria, prin fața Teatrului Național și spre cazarmă. Pe același drum au trecut și țăranii din Dezmir, care au asistat în corpore și cu drapel la primire. Ei s-au oprit în fața teatrului și au încins hora, la care au asistat cetățeni și soldați neînarmați, care se găseau în trecere prin apropiere. Lumea românească dimprejur comenta fericită reușita serbării și evenimentul și mai fericit de a nu se fi întâmplat nici un incident.

Deodată a apărut un grup de muncitori și muncitoare de la „Dermata”, toți unguri, unii din ei purtând banderolă roșie la mână. Ei treceau precedați de drapele roșii și tricolor. Ei strigau diferite lozinci comuniste, printre care și aceea: „Jos Armata, Jos Regele!” Țăranii din Dezmir au întrerupt hora și au cerut socoteală muncitorilor. Aceștia au început să fie agresivi. S-a încins o busculadă tumultuoasă. Plutoanele de soldați de pază, care erau în drum spre cazarmă, s-au reîntors, s-au amestecat prin mulțime și au curmat incidentul, fără să se folosească de forța brută.

În timp ce soldații de pază au sosit și linișteau mulțimea, un individ, din colțul catedralei dinspre Episcopia ortodoxă, a fluierat de trei ori înspre poliție. De aici au apărut în grupuri și înarmați mai mulți gardiști dermatiști, unguri,

care erau camuflați în curtea poliției din dosul catedralei. Un agent de al Gărzii Populare de la „Dermata” a întrebat pe un individ ce tocmai a sosit înarmat: „Câți sunteți?” „Am sosit una sută – răspunde – și imediat mai vin două sute”. Această conversație au auzit-o câțiva trecători care se grăbeau să părăsească terenul. În același timp, muncitorii și muncitoarele, în grup, s-au retras spre catedrală, iar garda civilă a dermatiștilor a trecut și s-a interpus între ei și grupul românilor care se împrăștiau, tocmai în colțul Palatului „Albina”, colț cu str. Regina Maria – Piața Malinovsky[1].

În acel moment, muncitorii manifestanți și provocatori au ajuns în afară de orice pericol. Garda „Dermatei” însă, cei 100, răslețiți spre Teatrul Național și str. Regina Maria, au început să tragă. Au căutat dinadins numai uniforme militare, așa se explică de ce morții și mulțimea de răniți au căzut din rândurile armatei, dar nu dintre cei înarmați, care erau de cealaltă parte a Teatrului, colț cu Calea Dorobanților, ci dintre soldații neînarmați, care se găseau incidental în trecere, sau cu publicul românesc care se întorcea de la serbare. Victimele cele mai multe au căzut în jurul catedralei, deci la cca. 80-100 m distanță de locul unde se găsea armata română, cele 2 plutoane înarmate, și care se puseseră în linie de tragere. Raza de activitate a armatei române a rămas limitată la terenul dintre Palatul „Albinei”, Teatrul Național și intrarea în Calea Dorobanților. Dermatiștii înarmați operau însă nestingheriți la distanța descrisă mai sus în jurul Catedralei ort. rom. Soldații români înarmați nu au trecut deloc limita trotuarului din fața Teatrului spre monumentul eroilor ruși.

În timp ce soldații români din pozițiile avute trăgeau înspre agresorii și asasinii pașnicilor trecători și ai soldaților români neînarmați, muncitorii și muncitoarele de la „Dermata”, care au provocat, s-au amestecat prin mulțime pentru a nu fi încercuiți și luați prizonieri. În cursul lichidării incidentului, două grupe de muncitori și muncitoare au fugit și s-au ascuns sub poarta caselor din Piața Malinovsky nr. 2 și 3. Cei de sub nr. 3 au luat la bătaie pe d-na insp. școlar dr. Călugăru și pe servitoarea acesteia, apoi cu forța le-au arestat și dus la poliție, de unde au fost eliberate de soldații români.

După săvârșirea crimelor, armata populară asasină de la „Dermata” a dispărut împreună cu armamentul, mitraliere, puști automate etc, având ca scut Catedrala ort. rom.

Soldații de gardă și cei ce erau incidental de față, precum și publicul perplex – totul s-a petrecut în mai puțin de 5 minute – au dat ajutor răniților și au transportat morții. Era întuneric, luminau numai lămpile electrice.

Așa s-a sfârșit ziua de 5 august, prima zi de primire a armatei române în Cluj.

IV. Scene din asaltul dat de Garda civilă a „Dermatei”:

1. Profesorul X declară: „Eram în grupul celor ce se reîntorceau din urmă de la serbare, mergeam spre casă. Trecusem câțiva pași de str. Baba Novac și țineam spre Teatrul Național. Auzim tumultul zgomotelor. Deodată apare în mijlocul străzii Regina Maria, colț cu Palatul „Albinei”, un individ civil, cu o șapcă ca de șofer, se pleacă, îndreaptă arma spre un soldat care era neînarmat și caută să fugă spre str. Baba Novac, partea înspre Camera de Comerț. Civilul trage, soldatul se prăbușește. Lumea fuge țipând. Civilul se retrage trăgând. O femeie de lângă mine: «A venit și acesta de pe front să moară aici de mâna unui ungar»”.
2. Preotul Y declară că el, cam pe la ora 7 după masă, trecând prin parcul dintre Catedrală și Teatrul Național, a văzut mai multe mitraliere camu-

flate sub boschetele din jurul monumentului rusesc. El a depus în acest sens o declarație la C[omenduirea] Pieții Cluj. Declarația a fost transmisă la comisia de cercetare de la Prefectura Poliției. Procurorul militar a dispus ca altă zi preotul să fie citat și adus să facă declarație în fața Comisiei. Nu a mai putut fi adus pentru că, încă noaptea, a fost arestat de poliția din Cluj la el acasă în sat, adus la Cluj și acum e bătut zilnic în mod îngrozitor sub învinuirea că ar fi omorât niște unguri.

3. Profesorul Z. a văzut înainte de venirea publicului de la paradă mai mulți dermatiști înarmați ascunși sub boschetele din jurul monumentului rusesc și în jurul Teatrului Național.
4. Una dintre mitraliere a fost instalată tocmai pe scările monumentului rusesc din fața Catedralei, de unde a tras spre mulțime și spre soldați.
5. D-na preoteasă Q. a văzut în cursul incidentelor cum, trecând pe lângă un grup de unguri manifestanți, un ofițer rus, de care se izbise purtătorul drapelului, a înjurat și a scuipat. Ungurii au sărit la el, l-au lovit, trântit la pământ. Ofițerul rus s-a sculat și a luat-o la fugă înspre armata română. Purtătorul de drapel dermatist, urmat de civili înarmați, după el. Un civil înarmat a tras înspre el mai multe focuri, atunci a nimerit drapelul roșu, el, ungurul, de care se folosesc în acuzele lor dermatiștii asasini. Ofițerul rus a scăpat de unguri datorită faptului că i-au sărit în ajutor soldații români, care l-au luat de partea lor.
6. Călugărul M. a văzut cum un civil cu arma a împușcat pe ofițerul român, care apoi a murit. Scena s-a petrecut în colțul Catedralei înspre reședința Episcopiei ort. rom.
7. În colțul opus, deci în spatele Catedralei, un alt gardist popular de la „Dermata” a lovit în cap pe un soldat român neînarmat, care trecea incidental pe acolo și habar nu avea de ce se întâmplă de cealaltă parte a Catedralei. Soldatul s-a prăbușit într-un lac de sânge.
8. Un civil ungur a tras din fereastra Teatrului Național, din etaj, drept în soldații români. Scena a fost văzută de unul din personalul Operei Române. El, se afirmă, ar fi arestat.
9. D-na M., soția unui om de serviciu, spune că a asistat la următoarea scenă: O femeie, din etajul edificiului colț cu Regina Maria, a tras prin fereastră câteva focuri de armă spre armata română. Un glonte a izbit în apropierea ei, lângă o femeie însărcinată. Aceasta a căzut jos leșinată. Se spune că și azi se află în clinică. La spectacol a asistat și o prietenă a ei.
10. Sergentul ucis, Căciularu Teodor – amintit la pct. 1 – l-au văzut mai mulți români, era pe trotuar, între ei, fără armă, ca trecător. A fost înconjurat de un grup din garda civilă a „Dermatei”, ca să fie arestat. El s-a smucit, a scăpat și a traversat în fugă să dispară, când a fost împușcat de unul din gardiști de pe la spate.

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 7/1943-1947, f.15-17)

[1] De la numele generalului sovietic, președinte al Comisiei Aliate de Control din România.

A román kommunista párt álláspontja Erdély kérdésében

A román kommunista párt központi vezető bizottsága leszögezte a párt álláspontját Erdély kérdésében.

A lapokban vezető helyen megjelent és a rádióban többször beolvasott párt-nyilatkozat többek között a következőket tartalmazza:

December elseje, Erdélynek Romániához való csatolásának évfordulója ma különös fontossággal bír. Nemzetiségre való tekintet nélkül az egész nép ma úgy ünnepli meg ezt a napot, mint a galád imperialista-fasiszta bécsi döntés érvénytelenítésének napját, amikor is Erdély teljes egészében visszatért a demokrata Romániához.

A román nép december elsején háláját és elismerését fejezi ki a Szovjetunió és a Vörös Hadsereg iránt, azokért az áldozatokért, amelyeket a hitlerista-horthysta-szálásista elnyomókkal szemben Erdély felszabadítása és visszacsatolása érdekében hozott, és megköszöni a román hadsereg áldozatkészségét is, amellyel segített Erdélyt visszacsatolni az anyaországhoz.

A román kommunista párt kötelességének tarja az egész népnek eszébe juttatni azokat az okokat, amelyek előidézték azt a bécsi döntést, amely Erdélyt kettőbe szakította, de ugyanakkor rá kell mutasson arra a bel- és külveszélyre is, amelyet azoknak a reakciós erőeknek akciója rejt magában, amelyek a magyar és a román nép kárára valamilyen formában újból életre akarják hívni a galád bécsi döntést. Az 1918-ban Gyulafehérváron hozott demokratikus határozatokat és vállalt kötelezettségeket az ún. „történelmi pártok” lábbal tiptorták, és Erdélyt mint gyarmatot kezelték. A román reakció a magyar reakcióval karöltve nyomta el és zsákmányolta ki nemzetiségre való tekintet nélkül Erdély egész lakosságát. Mind a két reakció sovén-revizionista és nacionalista politikát folytatott, aláaknázva a nemzet egységét és gyöngítve a nép ellenálló erejét azzal a külveszéllyel szemben, amely a német fasizmus képében jelentkezett, s kinyújtotta karmait mind a magyar, mind a román nép felé.

A román reakció által űzött imperialista és elnyomó nemzeti politika a magyar népi tömegeket a Horthy-féle revizionizmus karjaiba kergette. Maniu és Brătianu szoros kapcsolatot tartanak fenn a magyar reakciós körökkel, alkudoznak Erdély felett azzal a céllal, hogy Erdélyt ugródeszkának használhassák fel a fiatal román és magyar demokrácia ellen indított küzdelmükben.

A birtokaikat elvesztett magyar nagybirtokosok ügynökei, valamint Maniu és Brătianu hívei és a külföldi reakció szolgálatában álló elemek azt a hírt terjesztik, hogy Amerika és Anglia ellenzi Erdélynek Romániához történt csatolását, hogy újból olyan korridort állítsanak fel, amely Erdélyt megint kettőbe szeli, és hogy néhány erdélyi megyét vissza fognak adni Magyarországnak. Szatmár és Bihar megyében Maniu hívei azt az utasítást adták a földműveseknek, hogy ne vessék be földjeiket, mert ezek a megyék Magyarország tulajdonába fognak átmenni. Maniu és Brătianu szövetkezett az erdélyi és a magyarországi reakciókkal, hogy Erdélyből megint háborús tűzfészket csinálhassanak.

A román kommunista párt december elseje alkalmából tiltakozik az imperialista reakciósok mesterkedései ellen, harcra szólítja fel az egész népet azok ellen a törekvések ellen, amelyeknek a célja a bécsi döntést még csak részben is fenntartani.

A román kommunista párt véleménye szerint tartós béke a Duna-medencében csak akkor jöhet létre, ha a hitlerista módszerek legapróbb maradványai is eltűnnek, tehát ha a bécsi döntést is teljes egészében hatálytalanítják.

A román kommunista párt úgy véli, hogy a Magyarország és Románia között mindig széthúzásra okot adó Erdély kérdése nem határkiigazítások által oldható meg, hanem mindkét ország demokratizmusának megerősödése, Erdély magyarsága nemzeti, kulturális és gazdasági jogainak tiszteletben tartása és a két nép közötti minden irányban megnyilvánuló együttműködés által. Csak így kerülhető el, hogy a két nép ne vérezzen többé idegen érdekek szolgálatában, hanem békében éljen, és egymást kölcsönösen támogatva fejlődjön.

Bukarest, 1945. november 29.

[TRADUCERE]

Poziția Partidului Comunist Român în privința chestiunii Ardealului

Comitetul central de conducere al Partidului Comunist Român a decis asupra poziției partidului în chestiunea Ardealului.

Declarația partidului, care a fost publicată pe primele pagini ale ziarelor și citită de repetate ori la radio, cuprinde printre altele următoarele:

Data de 1 decembrie, dată la care aniversăm alipirea Ardealului la România, este un eveniment deosebit de important acum. Fără deosebire de naționalitate, astăzi tot poporul sărbătorește această zi ca ziua care anulează dictatul josnic imperialisto-fascist de la Viena, ziua când Ardealul în întregime sa s-a reîntors la România democratică.

La 1 decembrie poporul român își exprimă recunoștința și stima față de Uniunea Sovietică și Armata Roșie, pentru sacrificiile pe care le-a adus în lupta împotriva oropsitorilor hitleristo-horthysto-szálasisti[1], pentru eliberarea Ardealului și realipirii sale, și mulțumește armatei române pentru abnegația cu care a luptat pentru a contribui la realipirea Ardealului la țara-mamă.

Partidul Comunist Român găsește că este de datoria sa să reamintească întregului popor cauzele care au condus la Dictatul de la Viena și ca urmare la împărțirea în două a Ardealului, dar totodată dorește să atragă atenția asupra pericolului intern și extern reprezentat de acțiunile puterilor reacționare, care într-o formă sau alta doresc să reînvie josnicul Dictat de la Viena. Deciziile democratice și angajamentele asumate în 1918 la Alba Iulia, așa-numitele „partide istorice” le-au călcat în picioare și au tratat Ardealul ca pe o colonie. Reacționarii unguri, umăr la umăr cu reacționarii români, au asuprit și exploatat toată populația Ardealului, fără deosebire de naționalitate. Ambii reacționari au condus o politică șovinistă-revizionistă și naționalistă, subminând unitatea națională și slăbind rezistența poporului împotriva celui periculos extern pe care l-a reprezentat fascismul german, întinzându-și ghearele atât spre poporul maghiar, cât și spre cel român.

Reacționarii români, prin politica imperialistă și de asuprire, au împins masele populare maghiare spre revizionismul horthyst. Maniu și [Dinu I.C.] Brătianu mențin legături strânse cu cercurile reacționare maghiare, negociază soarta Ardealului cu scopul de a se folosi de el ca de o trambulină în lupta lor împotriva tinerelor democrații română și maghiară.

Agentii marilor moşieri unguri care şi-au pierdut pământurile, împreună cu acoliţii lui Brătianu şi Maniu şi elementele care slujesc reacţionarii străini răspândesc vestea că Statele Unite şi Anglia se împotrivesc alipirii Ardealului la România, că vor instala din nou un coridor care va despica Ardealul în două, câte-va judeţe transilvănene urmând să fie cedate Ungariei. În judeţele Satu Mare şi Bihor, oamenii lui Maniu au ordonat țăranilor agricultori să nu îşi însămânzeze pământurile, pentru că aceste judeţe ar urma să fie trecute la Ungaria. Maniu şi Brătianu s-au asociat cu reacţionarii din Transilvania şi Ungaria ca să transforme Ardealul din nou într-un focar de război.

Partidul Comunist Român, cu ocazia zilei de 1 decembrie, protestează împotri-va uneltirilor reacţionarilor imperialiști, chemând la luptă întregul popor împotri-va acestor încercări care vizează menținerea Dictatului de la Viena, chiar şi parțial.

În opinia Partidului Comunist Român, o pace statornică în bazinul dunărean este posibilă doar dacă şi cele mai mărunte rămăşițe ale metodelor hitleriste dis-par, adică dacă Dictatul de la Viena este abolit în întregime.

Partidul Comunist Român crede că problema Ardealului, care este cauza unor disensiuni între Ungaria şi România, nu poate fi rezolvată prin retrasarea granițelor, ci mai degrabă prin procesul de întărire a democrației, respectarea drep-turilor naționale, culturale şi economice ale maghiarilor din Ardeal şi cooperarea în toate domeniile între cele două popoare. Doar astfel se poate evita vărsarea de sânge a celor două popoare în slujba unor interese străine. Doar astfel se poate instala pacea şi sprijinul reciproc între cele două popoare.

Bucureşti, 29 noiembrie 1945

(Magyar Országos Levéltár, KÜM [Arh.St.Budapesta, Ministerul de Externe], XIX-J-1-k-Rom-27/a-sz.n.-1945, f.71-73)

[1] Ultimul cuvânt provine de la numele lui Ferenc Szálasi, liderul partidului de orientare fas-cistă „Crucile cu săgeți”, proclamat Regent al Ungariei în octombrie 1944.

56

[1945. november]

JELENTÉS

Tordaszentlászló. 1945. november 1-jén a titkárral és több vezetőségi taggal való beszélgetés után részt vettem a marhabeszolgáltatással kapcsolatos ülésen. Az ott felmerült panaszokból megállapítottam, hogy a besolgáltatásoknál visszaélés történt az átvevők részéről. Pl. a tenyészállatokat vágóállatként vették át, ők azon-ban tenyészállatként adták tovább. Az ügy felülvizsgálását kérték. A gyűlésen fel-vetettem a földmunkások szakszervezetének megalakítását, melyet nagy örömmel fogadtak, s ígéretet tettek, hogy amint a szervezkedés megindul, az egész község lakossága részt vesz benne. Kiszállásomat nagy meglepéssel vették, és kérték, hogy legalább 2 napot töltsék közöttük. Így 2-án, 3-án, 4-én ott időztem, és több kérdésben felvilágosításokat adtam. Állandóan az emberek között jártam. Megállapítottam, hogy az elmúlt vasárnap kint járó falucsoport rossz beállítása

végezt a Népi Szövetség és a pap között szakadás történt, melynek következtében a pap kilépett az M.N.SZ. sorából. A pappal való beszélgetés során rámutattam arra, hogy akik kint voltak, nincsenek feljogosítva, hogy az M.N.SZ. nevében beszéljenek, még ha tagjai is az M.N.SZ.-nek. Ezt a pap tudomásul vette. 4-én, vasárnap, a Szakszervezettől újra kint volt egy Vágner nevű egyén, aki újabb kavarodást csinált, részben a gyűlés előtti beszélgetésével, részben pedig a gyűlésen elhangzott előadásával. S habár elég jóakarattal akarta előadni szavait, magyarázat hiánya miatt félreértették az emberek, annyira, hogy később én és Gebefügi Márton, bár igyekeztünk kijavítani, nem teljesen sikerült, mert a köztudatba felszívódott. A szervezeti élet gyenge, az elnök nem dolgozik, rábízta a titkára. A titkár pedig nagyon le van kötve az üzlettel, és így ő sem dolgozik. Az őszi vetést részben befejezték, illetve ami magjuk volt, amit még be tudtak szerezni, azt elvetették. Sajnos, többen vannak, akik vetőmag hiányában nem tudtak egyáltalán vetni. A tavaszi munkálatok előkészítése során sok helyen szántottak, az iskolát, mely a háború következtében szét volt löve, megjavították. Most kezdték meg a község háza javítását. Az emberek elégedetlenek, hogy a beszolgáltatásra szánt búzából nem tudták visszatartani a vetőmagszükségletet. A szervezeti élet felújítása végett szükséges a vezetőség újraválasztása, rövid időn belül. Csányinak, a jelenlegi titkárnak, más beosztást kell adni, ahol ő is ki tudja venni részét a szervezeti életből. A csendőrséggel meg vannak elégedve. Gyakoribb kiszállást kérnek.

Magyarfenes. November 5-én felkerestem több népi szövetségi tagot, úgyszintén az elnököt, s az ezzel való beszélgetés során megállapítottam, hogy a szervezeti élet mindig szebben kezd kialakulni. Ezt bizonyítja az is, hogy az október 21-én rendezett kultúrelőadásnak, melynek jövedelme – 113.680 lej – és más gyűjtés igen szép eredményt hozott. Ebből 100.000 lejt Gazda János helybeli hadirokkant, aki a mostani háború áldozata, felségélyezésére ajándékoztak. Ezenkívül 40.000 lejt ajándékoztak a szegény gyermekek tankönyvellátására. A helybeli állami tanítók megsegítésére gyűjtést rendeztek, melynek során több mint 400.000 lej értékű élelmiszer gyűlt össze. Az iskolát négy tanerővel nyitották meg. A vetőmag kérdését a mi utasításaink szerint hajtották végre, nagyon szép eredménnyel. Ez bizonyítja a szervezeti élet szükségességét, mivel az elnök részt vett a körzetvezetői értekezleten, ahogy hazaérkezett, a hallottak alapján azonnal munkához fogott, így a vetőmag kérdését, amit másutt nem sikerült elintézni, 100%-osan végrehajtották. Ennek folytán az őszi vetés legnagyobbbrészt be van fejezve. Pap Ilona még most is csinál egy-egy kis zavart, minket azonban kérnek, ne hallgassunk reá, mert ezeket az ügyeket helybelileg elintézik. A bíró és az M.N.SZ. elnöke megértik egymást, és elég jól működnek együtt. Az újjászervezett vezetőség 11 hónapos működése eddig szép eredményeket mutathat ki, s előreláthatólag a további munkája is eredményes lesz. Rendszeres gyűléseket kezdenek tartani, tehát a szervezeti élet is kezd kibontakozni. Szövetkezetük működik, de kevés az áru.

JELENTÉS – Laczi Márton és Horváth Ilona

Györgyfalva. 1945. november hó 8. 829 tagunk van, melyből 400 tag részben augusztusig nem fizetett tagsági díjat, a szervezet azonban október 1-ig elszámolt a %-kal. A tagbeszedést most nagyobb erővel fogják beindítani. Este részt vettünk az ifjúsági gyűlésen, ahol Laczi Márton általános vonalon ismertette az ifjúság kötelességét az új társadalomban, azután Horváth Ilona a fasiszta rombolásokra tért ki, mely még ma is működik, melynek letörésére hívta fel figyelmünket. Azonkívül a

választásokra tért ki, mellyel kapcsolatban különösen a nők figyelmét hívta fel, hogy annak idején teljesen vegyék ki részüket a választásokból. A vezetőségi tagokkal való beszélgetés során megállapítottuk, hogy a faluban az egyetértés a románokkal is elég jó (igaz, hogy csak 200 román lélek van, s 2000 magyar), a szomszéd falusiakkal súrlódások vannak, melyek tettelegességre is vezettek, de a györgyfalviak sem maradtak adósok. Az M.N.SZ. vezetősége elég gyenge, az igazgató be van ugyan kapcsolódva a munkába, de miután családját elveszítette, így erősítésre szorul ő is, melyet valószínűleg meg fog kapni a most odahelyezett lelkészben. A faluban végzett munkát főleg Orosz Lajosnak lehet tulajdonítani. A kultúrház befejezéséhez szükséges költségek fedezésére a beindított györgyfalvi lakodalom mellett, a helyi tanítók vezetésével, egy külön gárda színi előadást készít elő. A tanítóságot élelemmel, tűzifával ellátják a község lakosai, és így ellensúlyozzák a fizetéshiányt. A tanítás pillanatnyilag szünetel, fahiány miatt, melyet azonban a katonaság részére elvállalt faszállítások folytán rendezni tudnak. A szegények részére adakozásban részt vesznek, igen nagy a községben a lábbelihiány, különösen az iskolások között. A beszolgáltatások ellen panasz van, marha, disznó, juh, széna, búza, zab, árpa, krumpli és zsír mellett még majorságot, veteményt és hagymát is követelnek a beszolgáltatásnál.

Valkó. 1945. november 11. Az egyetértés teljes a két nép között, csak az iskolával nem tudnak megegyezni. A román igazgató azt mondja, hogy nem kapott rendeletet a megosztással kapcsolatban. 3-án a református egyház rendezésével bált tartottak, ahol románok s magyarok, sőt még szomszéd falusiak is részt vettek, és a legnagyobb egyetértésben folyt le. A Kommunista Párttal szemben bizalmatlanok, a magyarság között egymás közt van ellentét. Panaszolják, hogy a Kolozsvárra beindított élelmiszert egy bánffyhunyadi zsidó elszedi tőlük.

Bánffyhunyadi. 1945. november 11. Az iskolakérdés még mindig nincs rendezve, a bizottságot várják. 50 román gyerekre 6 tanító van. A polgáriból a magyarokat teljesen kiszorították. A polgármester a monostori állampolgársági ügyben még mindig törvénytelen úton jár el, most személyenként 2500 lejt követel, hogy az állampolgársági listára felvegye. Nagy meglepedésre szolgál, hogy a farnasi papot, a volt polgári iskolaigazgatót, felmentették állásából. Az ifjúság körében a kultúrmunka szépen halad, az M.N.SZ. nőcsoportja továbbra is gyűjtéseket rendez a hazatérő foglyok részére, állomásinspekción tart, és 7 beteg foglyot ápol a helyi kórházban, közülük egy bácskai meghalt, és az M.N.SZ. temette el.

Magyarfodorháza. Behozott jelentés, Dorogi Farkas és Szabó Miklós által. A vetést 100%-ban elvégezték, 300 kat. holdon búzát vetettek. Beszolgáltatás nem volt még eddig, mert nem volt miből. A csendőrségre panasz van. A tavasszal beadott állatoknak az árát a magyarok részére még nem fizették ki, az akkori jegyző Mester János volt. A román-magyar viszony aránylag jó, a tanítás az iskolában megindult. A fogságból hazatérteket s azok családjait élelemmel a magyarság helyben ellátja, kérésük volna, hogy maximális áron kapnának a 4 hazatért fogolynak lábbelit, melynek az árát a magyarság szintén összeadná pénzben.

Középlak. A vetés 80%-ban befejezve. A beadások részrehajlóan voltak intézve, közös munka nincs, a tanítást megkezdték. Az M.N.SZ. gyűléseket nem tart, a választásokkal kapcsolatban nincsenek tisztában, hogy hova is szavazzanak.

Magyarrégen. Horváth Gy. Annus. Szervezeti életük gyenge, a beadásoknál panaszok merültek fel.

Keszű. Horváth Gy. János. Egészséges szervezeti életet élnek, munkájuk a szomszéd községekre is kihat. A beszolgáltatásoknál sérelmezik azt, hogy Mezőkeszi

környékén lévő községekben egyáltalán nem adtak be semmit, és így feltételezik, hogy egyes községek, ha nem akarják, nem adnak be, viszont a másik község, amelyik kötelességtudó, duplán kiveszi a részét. Kérik az illetékes szerveket, hogy vizsgálják felül ezeket a dolgokat.

Nagypetri. Horváth Ilona. Szervezeti élet egyáltalán nincs, 3 hónap óta gyűlést nem tartottak, a reakció miatt meg vannak félemlítve, tagsági díjat egész évben nem szedtek. A falumunkások kiszállása jó hatással volt. Saját tapasztalatom, hogy egy-két reakciós fellépése miatt általában visszahúzódnak a munkától. A tanítás megindult. Az M.N.SZ. titkára a tanító, de ő is gyenge. Az őszi vetést befejezték, a beszolgáltatásoknál sérelmezik, hogy külön az államnak, a katonaságnak és a csendőrségnek gyűjtenek, s be kell vinniük Kolozsvárra.

[TRADUCERE]

[noiembrie 1945]

RAPORT

Săvădisla [jud. Cluj]. Pe data de 1 noiembrie 1945, după o discuție cu secretarul și cu mai mulți membri ai conducerii, am participat la ședința legată de predarea vitelor. Din plângerile prezentate am constatat că la preluări s-au comis abuzuri din partea recepționarilor. De exemplu, animalele de reproducere au fost preluate ca animale de tăiat, dar recepționarii le-au predat ca animale de reproducere. S-a cerut reexaminarea cazului. Propunerea mea de a forma sindicatul țăranilor a fost primită cu mare bucurie și mi-au promis că, pe măsura înaintării activităților de organizare, tot satul va participa. Deplasarea mea a fost primită cu mulțumire și m-au rugat să mai rămân măcar două zile cu ei. Astfel, am mai stat și în zilele de 2, 3 și 4 noiembrie și am răspuns la diferite întrebări. M-am aflat mereu printre oameni. Am constatat că din cauza falsei informări de duminica trecută, s-a înrăutățit relația dintre preot și Uniunea Populară, în urma căreia preotul a părăsit U.P.M.-ul. Discutând cu preotul, am pus accent pe faptul că – deși sunt membri ai asociației – cei care au fost aici n-au dreptul să vorbească în numele U.P.M. Preotul a luat acestea la cunoștință. Duminică, pe 4 noiembrie, a apărut din partea sindicatului un individ numit Vágner, care a provocat noi încurcături, în parte prin discuția purtată înainte de ședință, în parte prin prezentarea problemelor în ședință. În ciuda faptului că el a vrut să-și prezinte punctul de vedere cu bunăvoință, din cauză că a omis să dea explicații oamenilor l-au înțeles greșit. Părerea formată de oameni nu s-a putut corecta în ansamblu nici din partea mea, nici din partea lui Márton Gebefügi, deoarece se înrădăcinase deja mult în gândirea oamenilor. Viața organizației e slabă, președintele nu lucrează și se bazează pe secretar. La rândul lui, secretarul este foarte ocupat cu magazinul, așa că nici el nu prea lucrează. Semănatul de toamnă s-a terminat în parte, mai bine zis s-au semănat semințele pe care le-au avut oamenii ori pe care le-au mai putut procura. Totuși, din păcate, mai mulți sunt cei care n-au semănat deloc din cauza lipsei de semințe. Paralel cu muncile de pregătire a campaniei de primăvară, pământul a fost arat pe multe parcele și s-a reparat școala lovită în război. S-a început renovarea primăriei comunei. Oamenii sunt nemulțumiți, fiindcă din grâul predat n-au putut păstra stocul necesar pentru semănat. Viața organizației poate fi relansată în

scurt timp prin alegerea unei noi conduceri. Secretarul actual, Csányi trebuie să primească o altă funcție, unde va fi capabil să ia parte la viața organizației. Sătenii sunt mulțumiți cu jandarmeria și cer să vină mai des delegații.

Vlaha [jud. Cluj]. În 5 noiembrie am vizitat mai mulți membri ai Uniunii Populare, inclusiv președintele acesteia. În urma discuției am constatat că viața organizației se desfășoară din ce în ce mai frumos, ceea ce se vede și din faptul că manifestarea culturală organizată pe 21 octombrie a adus un venit de 113.680 lei, dar și alte chete au dat rezultate foarte frumoase. Din această sumă, 100.000 lei au fost donați pentru a ajuta un veteran de război local numit János Gazda, el fiind o victimă a războiului recent încheiat. O altă sumă de 40.000 lei a fost donată pentru manualele copiilor săraci. S-a organizat o chetă și pentru ajutarea învățătorilor locali din stat. În urma acesteia s-au colectat alimente în valoare de peste 400.000 lei. Școala și-a deschis porțile cu patru cadre didactice. Problema semințelor a fost rezolvată conform dispozițiilor noastre, aducând un rezultat foarte frumos. Acest fapt confirmă necesitatea vieții organizatorice, deoarece președintele, după ce a participat la ședința conducerii de sector, s-a întors în sat și s-a apucat de lucru, reușind astfel să rezolve pe baza celor auzite ceea ce în alte localități nu s-a putut soluționa. Astfel, problema semințelor s-a rezolvat 100%, iar semănatul de toamnă în cea mai mare parte a fost terminat. Ilona Pap din când în când mai face mici încurcături, dar noi suntem rugați să nu o luăm în seamă, fiindcă aceste cazuri se rezolvă la nivel local. Primarul și președintele U.P.M. se înțeleg bine și cooperează destul de bine. Activitatea de o lună și jumătate a conducerii reorganizate a dat rezultate bune, iar munca lor în perspectivă se arată a fi la fel de eficace. S-a început organizarea sistematică a ședințelor, ceea ce confirmă că viața organizatorică este pe cale de dezvoltare. Cooperativa funcționează, dar duce lipsă de marfă.

RAPORT – Márton Laczi și Horváth Ilona

Gheorghieni [jud. Cluj]. 8 noiembrie 1945. Avem 829 membri, din care 400 nu au plătit cotizație până în august, dar organizația a decontat sutimea până la 1 octombrie. Colectarea cotizațiilor va fi efectuată cu mai mare atenție. Seara am participat la ședința tineretului, unde Márton Laczi a prezentat în general responsabilitățile tineretului în noua societate, după care Ilona Horváth a vorbit despre distrugerile cauzate de fascism, care acționează chiar și acum, și care trebuie anihilat. Ea a menționat alegerile, accentuând rolul femeilor, care trebuie să participe în alegeri. Pe parcursul discuției purtate cu membrii conducerii am constatat că se înțeleg bine cu românii din sat (adevărul e că sunt 2.000 de maghiari și numai 200 de români), în schimb există fricțiuni cu locuitorii din satul vecin, acestea soldându-se chiar și cu acte de violență, dar nici cei din Gheorgheni nu se dau în lături. Conducerea U.P.M. este slabă, directorul este implicat în muncă, dar după ce și-a pierdut familia, el are nevoie de suport, care îi va fi oferit de preotul recent numit aici. Munca efectuată în sat poate fi atribuită mai ales lui Lajos Orosz. Pe lângă nunta din sat organizată pentru acoperirea cheltuielilor necesare pentru desăvârșirea construcției casei de cultură, sub conducerea învățătorilor locali o formație se ocupă de pregătirea unei piese de teatru. Sătenii oferă provizii și lemne de foc învățătorilor, pentru a compensa lipsa salariului. În prezent, din cauza lipsei lemnului de foc, s-a întrerupt activitatea didactică. Dar această problemă va fi rezolvată odată cu efectuarea transporturilor de lemn pentru armată. Sătenii participă la chetele organizate pentru cei săraci, e mult prea mare lipsa de încălțăminte în sat,

mai ales în rândul elevilor. Există anume plângeri în problema predării bunurilor, fiindcă pe lângă predarea vitelor, porcilor, oilor, fânului, grâului, secarei, orzului, cartofilor și unturii, sătenii sunt obligații să predea și păsări, legume și ceapă.

Valcău [jud. Sălaj]. 1 noiembrie 1945. Cele două popoare se înțeleg perfect, mai puțin în ce privește problema școlii. Directorul român spune că n-a primit dispoziție pentru a împărți programul școlar. Pe data de 3 noiembrie biserica reformată a organizat un bal, unde au participat români și maghiari, chiar și din satul vecin. Balul s-a desfășurat în cea mai mare ordine. Sătenii nu au încredere în Partidul Comunist, conflictele sunt între maghiari. Au reclamat că alimentele trimise la Cluj au fost însușite de un evreu din Huedin.

Huedin [jud. Cluj]. 11 noiembrie 1945. Problema școlii nu s-a rezolvat nici până acum, sătenii așteaptă comisia. La 50 de copii români sunt 6 învățători. Maghiarii sunt excluși total din școală. Primarul nu procedează legal în problema cetățeniei din Mănăstur, cerând acum 2500 lei pentru a include pe cineva pe lista de cetățenie. Am constatat cu bucurie că preotul din Sfăraș, directorul fostei școli, a fost suspendat din această funcție. Activitatea culturală a tinerilor se dezvoltă frumos, grupul femeilor din U.P.M. organizează în continuare chete pentru prizonierii de război care se întorc acasă, face inspecții la gară și are grijă de 7 prizonieri bolnavi în spital, dintre care unul din Bácska a murit, fiind înmormântat de U.P.M.

Fodora [jud. Cluj]. Raport predat de Farkas Dorogi și Miklós Szabó. Semănatul a fost terminat 100%. S-a semănat grâu pe 300 iugăre. Bunuri n-au fost predate până acum, deoarece n-au avut nimic în stoc. Sunt anumite reclamații cu privire la jandarmerie. Prețul animalelor predate în primăvară încă n-a fost plătit maghiarilor, notarul pe-atunci era János Mester. Relația dintre români și maghiari e acceptabilă, au început activitățile școlare. Prizonierii întorși acasă și familiile lor sunt ajutați la nivel local de maghiari. Ei au rugămintea să se facă rost chiar și la prețul cel mai ridicat de niște încălțăminte pentru cei 4 prizonieri întorși, iar prețul aferent acestora va fi pus mână de la mână de către maghiarii localnici.

Cuzăplac [jud. Sălaj]. Semănatul a fost terminat 80%. Predarea bunurilor s-a organizat părtinitor, viață de organizație nu există, au început activitățile școlare. U.P.M. nu organizează ședințe, oamenii nu știu cu cine să voteze la alegeri.

Leghin [jud. Cluj]. Annus Gy. Horváth. Viața noastră organizatorică este slabă, au apărut plângeri cu ocazia predării bunurilor.

Chesău [jud. Cluj]. János Gy. Horváth. Sătenii trăiesc o viață organizatorică sănătoasă, munca lor are efect și asupra satelor vecine. Oamenii se plâng cu ocazia predărilor, și anume că satele din jur nu predau nimic. Astfel, ei consideră că dacă anumite sate iau decizia să nu predea nimic, atunci cei conștiincioși trebuie să dea de două ori mai mult. Sătenii au rugămintea către organele abilitate de a examina aceste cazuri.

Petrindu [jud. Sălaj]. Ilona Horváth. Viață organizatorică nu există de loc, nu s-au ținut ședințe de 3 luni, oamenii sunt intimidăți de reacțiune, cotizații nu s-au plătit în tot anul. Vizita delegaților la sat a avut un efect bun. Experiența mea e că din cauza comportamentului a doi-trei reacționari, oamenii se feresc de muncă. Au început activitățile școlare. Secretarul U.P.M. este învățător, dar și el lucrează slab. Semănatul de toamnă a fost terminat, oamenii se plâng că la predarea bunurilor trebuie să predea separat pentru stat, pentru armată și pentru jandarmerie, și ei trebuie să ducă totul la Cluj.

Inspectoratul Jandarmi Oradea

Legiunea Jand. Maramureș

NOTĂ INFORMATIVĂ

No. 20 din 28 decembrie 1945

Raportăm că în prima zi de Sărbătorile Crăciunului, tineretul progresist din orașul Sighet a organizat o serată dansantă la Cercul Militar, unde s-a executat un program artistic, printre care a figurat și d-șoara Komáronyi din Sighet, care era îmbrăcată cu o pereche de pantaloni de culoare albastră, iar în fundul pantalonilor erau puse două petece, unul de culoare roșie iar unul galbenă, acestea simbolizau tricolorul românesc. Cât timp numita individă era pe scenă, își arăta intenționat dosul, iar populația maghiară aplauda și râdea.

La cuvântul de deschidere, ținut în românește, ungurii murmurau, iar la dansurile românești băteau din picioare și șopoteau că țopăiesc.

În ziua de 27 decembrie 1945, femeile antifasciste maghiare au organizat o serbare la Cercul Catolic, la Kis Pipa din Sighet, unde în programul executat nu s-a pus nici un punct cu subiect românesc. În timp ce se dansa ceardașul, toată populația din sală cânta în ritmul muzicii exaltând de bucurie. Față de populația românească ce era în sală s-au arătat foarte indiferenți.

Poliția orașului Sighet, fiind sesizată, nu a luat imediat măsuri de cercetare a cazului. Iar după ce a văzut că populația românească din Sighet este revoltată de acest fapt, a luat cazul în cercetare. Momentan poliția este în cercetarea cazului, însă se fac mari intervenții din partea tineretului progresist și a femeilor antifasciste pentru d-șoara Komáronyi.

Informația sigură și verificată.

p. Comandantul Legiunii Jand. Maramureș
Locot. Vlad Petre

Raportat: Insp. G-ral al Jandarmeriei, Insp. Jand. Oradea

(*Arh.St.București, Inspectoratul General de Jandarmerie, dos. 64/1945, f.62*)

D.G.P. Politice

J. 37.975-S/1 februarie 1946

Uniunea Populară Maghiară

În ziua de 27 ianuarie a.c., Uniunea Populară Maghiară a ținut o adunare generală în sala „Eminescu” din Sighișoara, la care au participat aproximativ 150 persoane de origine maghiară. Adunarea a ținut de la ora 15 pînă la 17,20.

Președintele Uniunii Populare Maghiare[1] a arătat înțelegerea largă a d-lui prim-ministru Petru Groza pentru populația din Budapesta, pentru care a aprobat

facerea unei colecte de alimente și îmbrăcăminte, precum și aducerea în țară a unui număr însemnat de copii, care urmează să fie întreținuți de ungurii din România până la sfârșitul lui septembrie 1946.

Acești copii vor fi plasați astfel: 300 în județul Târnava Mare, 200 la Sighișoara, 100 la Mediaș. Președinte al Comitetului care se va ocupa cu colectarea a fost ales dr. Projaru Carol, preot romano-catolic, casier Deneș Ioan și secretar Rácz Alexandru. Lucrurile colectate vor fi trimise cu un vagon special însoțit de un delegat al Uniunii Populare Maghiare la Budapesta.

Adunarea viitoare a fost fixată pentru 3.II.1946, când se vor pune la punct chestiuni în legătură cu această acțiune.

Sigură. Sursă: Inspectoratul de Poliție Sibiu.

(Arh.St.București, Direcția Generală a Poliției, dos. 1/1946, f.1)

[1] Este vorba de Gyárfás Kurkó.

59

1946. február 1.

**Kurkó Gyárfás Úrnak,
a Romániai Magyar Népi Szövetség Országos Elnökének.
Kolozsvár, Majális utca 22.**

A Népi Szövetség helyi tagozatának f. évi januári hó 19-én tartott értekezletén világosan s félremagyarázhatatlanul kijelentettem, hogy az erdélyi magyarság politikai egységének megteremtését a magyarság létkérdésének tekintem. Az egység megteremtését annyira fontosnak tartom, hogy a cél érdekében mindent el kell követnünk. Ugyanakkor rámutattam az egység megvalósításának alapfeltételeire is.

Ennek rendjén hangsúlyoztam, hogy az egységet a Népi Szövetség keretében kell megvalósítani. Ennek feltétele az, hogy a Népi Szövetség vezetősége alakuljon át olyan formában, hogy az kifejezője legyen az erdélyi magyarság minden rétege politikai felfogásának és demokratikus egységének. Ezen átalakításra azért van szükség, hogy a Népi Szövetség kebléből leszakadt hatalmas tömegeket visszaszerezhessük. Az egység nem csak papírforma szerint valósítandó meg, hanem úgy, hogy az egy élő valóság legyen. Ezt az átalakítást koalíciós megoldással kell végrehajtani ugyanazon módszerrel, ahogy Európa-szerte megoldották a politikai válságokat. Ha ez a módszer bevált Európa több államában, miért ne válna be a mi kis erdélyi magyar életünkben, ahol az egységet kivételes politikai helyzetünk parancsolólag írja elő?

Elmondott beszédemben nem tértem ki a Népi Szövetség vezetőinek politikai és szervezési tévedéseire egyrészt azon megfontolásból, hogy ezzel ne nehezítsem meg az egység kibontakozását; másrészt pedig, mert egy ilyen kínos kérdés megvitatására a nyilvánosságot nem tartottam alkalmasnak. Egyébként is a hibákra vezetőségi gyűlésen már több ízben rámutattam.

Állásfoglalásomra válaszul az értekezlet végén tartott beszédemben személyemben támadtál meg. A támadást méltánytalannak tartottam, de akkor úgy éreztem, hogy ezt nem rossz szándékkal tetted.

F. hó 28-án tartott tagozati népgyűlésen, amikor újólá rámutattam a magyarság szükségességére, azzal válaszoltál, hogy megismételted korábbi, személyem elleni támadásodat. Rövid napirendi javaslatomban mint országos elnöktől felvilágosítást kértem a vidéki tagozatoknál felmerült ellentétekről, amelyek megakadályozzák az egység létrejöttét. Megnyugtató válasz helyett azonban – amit az országos elnöktől a jelenlevők velem együtt jogosan elvártak volna – személyemben ismét megtámadtál.

Leszögezni kívánom, hogy alispáni megbízatásomat nem azért utasítottam vissza, mert a fizetés nem kielégítő, vagy itthon mint ügyvéd többet keresek. Ez az indoklás a tények teljes meghamisítása! Ez már csak azért sem állhat meg, mert jól tudod, hogy 7 hónapi fogságomból akkor tértem vissza, és ügyvédi gyakorlatomat még meg sem kezdtem. Tiltakozom a valóságnak meg nem felelő támadás ellen, és azt a leghatározottabban visszautasítom.

Napirendi javaslatomban feltett kérdésekre a Magyar Népi Szövetség országos elnökétől nem ilyen választ vártam.

Elvárom, hogy a Magyar Népi Szövetség elnöke – már az általa képviselt intézmény tisztasága érdekében is – megtalálja a módját annak, hogy a személyemet a nyilvánosság előtt ért alaptalan vád megfelelő módon megcáfoltassék. Levelem célja nem csupán annyi, hogy e személyes ügyben szót emeljek, hanem rámutatni arra, hogy az az út, amelyen elindultál a magyarság egységének megvalósítására alaptalan vádaskodások és merev elzárkózó magatartás mellett, az erdélyi magyarság egysége teljes szétzilálásához vezet.

Remélve azt, hogy a Magyar Népi Szövetség vezetősége is be fogja látni az erdélyi magyarság demokratikus egysége megvalósításának egyetlen lehetséges útját, kifejezem azt a reményemet, hogy a közös munka lehetősége még ki fog alakulni.

Kiváló tisztelettel:

Ügyvéd dr. Décsy István

[TRADUCERE]

1 februarie 1946

**Domnului Gyárfás Kurkó,
președintele pe țară al Uniunii Populare Maghiare din România,
Cluj, str. Majális 22**

La Consiliul secțiunii locale al Uniunii Populare, care a avut loc la 19 ianuarie anul curent, am declarat clar și în mod explicit că instaurarea unității politice a maghiarimii din Ardeal o consider problema ei vitală. Unitatea politică o cred atât de importantă, încât sunt de părere că trebuie să facem totul pentru a atinge acest obiectiv. Totodată, am arătat și condițiile de bază necesare pentru realizarea unității.

Din acest motiv am insistat asupra faptului că unitatea trebuie realizată în cadrul Uniunii Populare. Ea este condiționată de transformarea conducerii Uniunii Populare în așa fel încât aceasta să exprime concepția politică și unitatea democratică a tuturor păturilor sociale ale maghiarimii din Ardeal. O astfel de transformare este necesară pentru a recuceri masele imense, rupte din sânul Uniunii Populare. Uniunea trebuie realizată nu doar pe hârtie, dar și în

realitate. Transformarea trebuie soluționată prin coaliție, metodă folosită în toată Europa la rezolvarea crizelor politice. Dacă această metodă a avut succes în mai multe state din Europa, de ce n-ar reuși în mărunta noastră existență maghiară din Ardeal, unde unitatea se impune în mod imperativ de situația noastră politică specială?

În discursul meu n-am menționat erorile politice și organizatorice ale conducătorilor Uniunii Populare, pe de o parte din considerentul de a nu îngreuna prin aceasta desfășurarea uniunii, pe de altă parte deoarece consideram că discuțiile pe marginea unor asemenea subiecte delicate nu trebuie făcute publice. De altfel, greșelile le-am menționat de mai multe ori, cu ocazia consiliilor de conducere.

Ca răspuns la luarea mea de poziție, în discursul tău de la sfârșitul consiliului m-ai atacat personal. Atacul l-am considerat inechitabil, dar atunci am crezut că nu l-ai făcut din rea voință.

La ședința populară a secțiunii din data de 28 a lunii, când am insistat din nou asupra uniunii maghiare, ai răspuns la fel, cu un atac asupra persoanei mele. În scurta mea propunere de pe ordinea de zi am cerut informații despre contradicțiile apărute la secțiile din provincie, care împiedică înfăptuirea unității. În locul unui răspuns concludent însă – ceea ce am fi așteptat pe drept din partea președintelui național atât eu, cât și cei prezenți – m-ai atacat din nou personal.

Doresc să afirm că n-am refuzat mandatul de subprefect pentru că retribuția ar fi prea mică, ori pentru că acasă, ca avocat, aș câștiga mai mult. Această justificare este o totală falsificare a faptelor! Ea nu poate fi adevărată, deoarece știi bine că abia mă întorsesem din cele 7 luni de prizonierat și nu începusem încă să practic avocatura. Protestez împotriva atacurilor lipsite de realitate și le resping cu cea mai mare fermitate.

La problemele puse în intervenția mea la ordinea de zi, nu m-am așteptat la un asemenea răspuns din partea președintelui național al Uniunii Populare Maghiare.

Mă aștept ca președintele Uniunii Populare Maghiare – dacă nu pentru altceva, pentru bunul renume al instituției reprezentate de el – să găsească o modalitate de a dezminți în mod corespunzător acuzațiile publice neîntemeiate împotriva persoanei mele. Scopul acestei scrisori este nu doar să-mi ridic glasul în această problemă personală, dar și de a arăta că drumul pe care ai pornit în realizarea unității maghiarimii, pe lângă încriminări nefondate și o atitudine distantă, exclusivistă, duce la distrugerea totală a unității maghiarimii din Ardeal.

În speranța că și conducerea Uniunii Populare Maghiare se va convinge că aceasta este singura cale posibilă pentru realizarea unității democratice a maghiarimii din Ardeal, îmi exprim speranța că posibilitatea unei activități comune se va continua de aici încolo.

Cu deosebită stimă
Avocat dr. István Décsy

(Arhiva Societății Muzeului Ardelean, fond János Demeter, nepaginat)

Inspectoratul Jandarmi Cluj
Legiunea Jandarmi Cluj

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 146 din 5 februarie 1946

Suntem informați că elemente șovine maghiare din orașul Cluj continuă o vie propagandă șovină și revizionistă în sânul populației maghiare, cu scopul de a ține trează în mintea lor ideea șovină și spiritul revizionist, iar pe de o parte de a crea o dezorientare a maselor românești și pentru ca acestea să-și piardă încrederea în conducătorii lor. Propaganda o fac prin răspândirea a fel de fel de știri alarmante cu privire la situația Ardealului, care, după cum spun ei, la conferința de pace va fi dat în întregime Ungariei[1].

Astfel, în ziua de 4 februarie 1946, la Fabrica de încălțăminte „Dermata” din orașul Cluj, funcționarii maghiari din acea întreprindere au desenat o hartă a Ungariei, la care numiții au schițat că frontiera dintre România și Ungaria va fi stabilită pe râul Mureș. Acești funcționari au purtat harta de mai sus din birou în birou și prin atelierele acelei întreprinderi, arătând-o la toți funcționarii și la toți muncitorii din fabrică, spunând acestora satisfăcuți că mare parte a Ardealului va fi cedată Ungariei.

În urma celor de mai sus, s-a produs o mare indignare și neîncredere în viitor în rândurile muncitorimii române din acea întreprindere, care au văzut cele petrecute acolo. După informațiile ce deținem, această hartă s-ar afla afișată în unul din birourile fabricii „Dermata”. Prin procedeul întrebuințat de către șovinii unguri, nu numai că se crează o stare de nemulțumire și de neîncredere a maselor românești, dar se contribuie prin aceasta în mare măsură la stârnirea unei uri înverșunate între cele două popoare conlocuitoare.

Comand. Leg. Jand. Cluj
[indescifrabil]

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de poliție Cluj, fond 209, dos. 627/1946, f.39)

[1] Circula, într-adevăr, la vremea aceea zvonul conform căruia existau prea puține șanse de a se confirma clauza armistițiului care prevedea intrarea Transilvaniei de Nord în componența României, întrucât două din marile puteri, S.U.A. și Anglia, nu recunoșteau guvernul Petru Groza, iar Regele Mihai I era în „grevă regală”.

Nr. 58/7 februarie 1946

Din ale ungarilor

De vreo 10 zile au început să circule diferite zvonuri în legătură cu autonomia Transilvaniei, ba cu cedarea unei anumite părți a Transilvaniei către Ungaria.

Am cercetat în mod discret izvorul acestor zvonuri și am găsit următoarele:

Uniunea Poporului Maghiar, organizație politico-fascistă mai puternică – și ca organizație, și ca putere financiară –, ca și defuncta soră a ei G.E.G. [Grupul Etnic German] a regimurilor trecute, cu mijloace bănești adunate din taxele de membru ale tuturor ungarilor înscrși în partidele de stânga – și deci și a taxelor membrilor români din acele partide – au pornit o mare propagandă politică „Pro Hungaria” în străinătate, în special în Anglia și în America. Au fost puse și mai sunt și astăzi puse în bătaie imense fonduri, în care se topesc și inelele de logodnă ale tinerilor și bătrânilor unguri, pentru susținerea în presa străină a intereselor ungurești.

Acestor fonduri se datoresc unele ieșiri în contra „reacționarilor români”, plasate în presa americană, comentate cu atâta savoare de radio „America” în limba ungară. Tot acestor fonduri se datorește și apariția în ziarul londonez „Times” a unui articol în stilul revizionist, *Dreptate Ungariei*, însoțit de o hartă în care Transilvania e tăiată în două, partea mai mare revenind Ungariei. Limitele țării românești în această hartă sunt aproximativ: județele Someș, Maramureș, Năsăud, revin României; limita de sud a teritoriului revenit Ungariei este: Bihorul, Sătmarul, Sălajul, Aradul, linia Mureșului până la Baraolt, unde linia trece de Olt pe lângă Munții Perșani, la Bran, revenind Ungariei județele săcuiești, o parte a Târnavelor, Turda, Cluj, Alba, parte din Hunedoara etc. Această hartă apărută în cotidianul englez a fost tipărită și litografiată în multe sute de ediții și mii de exemplare și difuzată în marea masă a ungarilor.

Am cercetat sediul acelei asociații editoriale și l-am aflat. Este un comitet format din câțiva profesori unguri de la școlile ungurești de stat, care din cauza atitudinii lor șovine au fost epurați anul trecut, dar acum repuși în funcțiune și plătiți de statul român. Conducătorii acestui Comitet sunt: profesorul Nagy și profesorul Pușcaș. Suntem pe cale a descoperi întreaga organizație și a ajunge în posesia unor exemplare din hărțile care circulă între unguri.

Deocamdată am verificat, în afară de cele spuse mai sus, că toți elevii școlilor de stat ungurești au astfel de hărți în zeci de exemplare, pe care le plasează în familie și pe la cunoscuții „siguri”.

(*Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 9/1944-1947, f.181*)

62

Nr. 59/7 februarie 1946

Zvonuri

În cartierul fabricii „Dermata” circulă printre muncitorii unguri zvonul că o mare parte a Transilvaniei va fi cedată Ungariei. Împărțirea se va face în așa fel încât România va ieși groaznic mutilată, anume: Bucovina, o parte din Moldova și județele Năsăud, Someș, Maramureș vor cădea U.R.S.S.-ului, Secuimea cu Brașovul, Târnavele până la Mureș, Alba, Turda, Cluj și Bihor Ungariei.

Credem că acest zvon este o variantă a campaniei revizioniste ungurești cu harta.

(*Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 9/1944-1947, f.181*)

D.G.P.

Politice

J. 39.453-S/15 februarie 1946

Uniunea Populară Maghiară

În cadrul Uniunii Populare Maghiare din Tg. Mureș curentul revizionist maghiar a început să capete un caracter organizat, prin care se menține o stare de agitație între naționalitățile conlocuitoare.

Dintre acești revizionști maghiari fac parte o serie de intelectuali, personalități ale vieții politice din localitate, care atacă pe Kurkó Gyárfás, președintele pe țară a U.P.M., lozincă lor fiind că ei nici nu vor să trăiască în relații de prietenie cu românii.

Unii dintre acei care duc această politică revizionistă sunt chiar încadrați în Partidul Comunist, cazul lui Kopacz Francisc, secretarul Uniunii Populare Maghiare din localitate, Bernáth Ernest, proprietarul unei tipografii unde se redactează ziarul „Szabad Szó” [Cuvântul liber], Veres Carol, Csőgör Ludovic, rectorul Universității maghiare, Kacsó Francisc, președintele sindicatului micilor meseriași, Nemes Dezideriu, comerciant, și dr. Manasi Ioan, judecător de Tribunal.

Alții, ca de exemplu dr. György Iosif, fost procuror general în timpul fostului regim horthyst, Andrási Coloman, Nagy Iosif, secretarul Camerei de Comerț din Tg. Mureș, nu s-au prezentat până în prezent antidemocratici, dar există o a treia categorie în care intră elemente într-adevăr reacționare, cu antecedente politice chiar din timpul regimului trecut, cum este Bíró Pavel, Koparics Ede și Horváth Dionisie, conducătorul Federației cooperativelor „Hangya” [Furnica], care cu ocazia numirii ministrului Hațieganu[1] au trimis acestuia o telegramă de felicitare, la care li s-a răspuns în termeni foarte amabili.

Acțiunea de propagandă a acestora se desfășoară și la sate, prin intermediul unor elevi, trimiși sub pretextul să răspândească ziarul „Falvak Népe”, adică „Oameni de la sate”, organ al U.P.M.

Acestor manifestațiuni ale reacționarilor maghiari li se răspunde de către conducătorii cinstiți ai U.P.M.-ului în acord cu organele polițienesci locale și sub conducerea Partidului Comunist prin ziarul „Szabad Szó”, al cărui redactor este Kovács Gheorghe, vechi și cinstit democrat, care într-o serie de articole intitulate „Cu măciuca”, pornește o acțiune pentru demascarea acestor elemente[2].

Centrala Uniunii Populare Maghiare sesizată de cele de mai sus, a trimis la Tg. Mureș un observator și educator politic, dl. Kaksó Alexandru din Brașov.

Deși toate aceste informații emană de la un membru din comitetul de conducere al U.P.M.-ului și deci par a fi întemeiate, Inspectoratul de Poliție Tg. Mureș n-a luat nici o măsură represivă, care ar putea produce un ecou nefavorabil în acest moment de agitație.

S-au luat măsuri de strictă supraveghere. [Informație] sigură.

Sursă: Inspectoratul de Poliție Tg. Mureș

(*Arh.St.București, Direcția Generală a Poliției, dos. 1/1946, f.138-139*)

[1] Emil Hațieganu (1878-1959), fruntaș al Partidului Național-Țărănesc, ministru în guvernele interbelice conduse de Al. Vaida-Voevod și G.G. Mironescu, profesor la facultatea de drept din Cluj și rector al acestei Universități. În anii ocupației nord-vestului Transilvaniei a condus ziarul „Tribuna Ardealului”. La 7 ianuarie 1946 fusese numit ministru secretar de stat în guvernul Petru Groza, funcție pe care o va deține până la 29 noiembrie același an (cf. Ioan Ciupea,

Participarea lui Emil Hațieganu la guvernul Petru Groza, în „Analele Sighet”, IV, 1997, p.95-111). După „afacerea Tămădău” a fost arestat și întemnițat la Sighetul Marmăției, de unde va fi eliberat în 1955. Cooptarea lui Hațieganu și a lui Mihail Romniceanu (de la P.N.L.) în guvernul Groza a fost rezultatul conferinței miniștrilor de externe aliați de la Moscova (16-22 decembrie 1945), care a căutat o rezolvare a „grevei regale”.

[2] György Kovács (n. 1911), jurnalist și prozator fecund, activist al Partidului Comunist. Stabilit din 1937 la Târgu Mureș, activitatea lui scriitoricească după 1944 face saltul de la „realismul critic” interbelic la „realismul socialist”. Din numeroasele volume publicate menționăm: *A vörös szamár* [Măgarul roșu] (1940), *Árnyék a völgyben* [Umbre în vale] (1946), *Foggal és körömmel* [Cu ghiarele și dinții] (1949), *Katonasír* [Mormânt de ostaș] (1960), *Sánta lelkek* [Suflete oloage] (1962), *A ki nem mondott szó* [Cuvântul nerostit] (1964), *Döglött gránát* [Grenadă moartă] (1970), *Pusztulás* [Dezastru] (1971) ș.a. Asupra lui vezi Gavril Scridon, *Istoria literaturii maghiare din România, 1918-1989*, Cluj, Edit. Promedia Plus, 1996, p.145-150.

64

Legiunea Jandarmi Trei Scaune

Bir. Poliției și Siguranței

NOTĂ INFORMATIVĂ

No. 1077 din 16 februarie 1946

Legiunea este în posesia următoarelor informațiuni:

În Ardeal este pe cale a se organiza așa-numita „Uniune a luptătorilor pentru libertățile maghiare”, cu scopul nedeclarat de a propaga în țară și în străinătate drepturile pe care Ungaria le-ar avea asupra Ardealului.

În județul Trei Scaune, președintele acestei așa-zise Uniuni este individul Sipos Ioan, din comuna Dobolii de Sus [jud. Covasna], vicepreședinte Bálint Iuliu din Sf. Gheorghe, secretar Bíró Ladislau, Sf. Gheorghe, casier Bíró Ladislau (altul decât secretarul), tot din Sf. Gheorghe.

Pentru plasa Covasna a fost identificat ca președinte tânărul Deák Ernest, elev la liceul „Mikó” din Sf. Gheorghe.

Pentru plasa Tg. Secuiesc, președinte Dombi Ede, unul din principalii autori ai atentatului cu dinamită contra casei în care erau adunați conducătorii comuniști din Cernatul de Jos [jud. Covasna].

De asemeni au mai fost identificați:

În Sf. Gheorghe: dr. Covasnay Ádám, Zakarias Iuliu, Ijaky Iosif, Lányi Francisc (liceu), Ijaky Ana, dr. Katzkó Gh. jun., Felszegi Ștefan, Doboly Ladislau (liceu), Freink Luiza, Costa Ádám.

În Tg. Secuiesc: Vancea, jurist, dr. Dénes Ladislau.

În Cernatul de Jos: Bölöni Zoltán, Ambrus Margareta, Bölöni Ernest, Silvester Carol, Ambrus Francisc, Cseh András, Ambrus Antal, Cseh Eugén, Molnár Carol, Molnár Alexandru, Hakó Mihail, Bajkó Márton, Molnár Ștefan, Molnár Iuliana, Molnár Irina, Fekete Gábor, Molnár Iosif, Kelemen Gábor.

La liceul „Mikó” din Sf. Gheorghe ar exista un puternic focar iredentist, întreținut chiar de unii profesori, printre care Keller și Rácz, conducătorul tehnic fiind elevul Deák Ernest, menționat mai sus.

Toți indivizii identificați în Cernatul de Jos [jud. Covasna] figurează printre cei implicați în atentatul contra comuniștilor. Sipos Ioan ar fi primit, din informațiuni, suma de 54.000.000 lei, pentru a merge la București să obțină punerea în libertate a

lui Dombi Ede. Tot acest individ ar fi primit un ordin direct din partea Ministerului Educației Naționale de a se prezenta la Teliu-Brașov (un alt important centru sovietist), spre a ține locul învățătoarei din localitate, absentă pentru câțva timp.

Legătura acestei organizații cu Clujul s-ar face prin individul Gazda Gheorghe-junior.

De noi se continuă investigațiunile, pentru a stabili precis scopul și compunerea organizației. Rezultatul se va raporta la timp.

Comandantul Legiunii Trei Scaune
Maior [indescifrabil]

Trimis: I.G.J., I.J.M.

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 64/1946, f.347)

65

Inspectoratul Jandarmi Oradea
Legiunea Jandarmi Satu Mare

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 184 din 18 februarie 1946

Suntem informați că o parte din foștii funcționari maghiari, care au funcționat în Ardealul de Nord și care în prezent sunt în Ungaria, trimit diferite scrisori la diferiți funcționari maghiari de origină și care ocupă funcțiuni în administrația română din Ardealul de Nord, pentru a le trimite diferite acte oficiale din care să se constate că s-au purtat foarte bine cu populația și că n-au luat parte la maltrătarile și deportările evreilor.

Caz concret: locuitorul Horváth Gheorghe, din comuna Cărășeu-Satu Mare, a primit o scrisoare de la un fost plut. major de jandarmi maghiar, anume Vass, care a făcut serviciu în aceeași comună, prin care cerea să i se trimită o adeverință semnată de autoritățile comunale și F.N.D. Această adeverință a fost făcută de către secretarul Egyed Vilhelm din Cărășeu și care a semnat în fals pe primar și notar, apoi a fost semnată de către preotul gr.-cat. Fernea Ioan, președintele Partidului Comunist, Besenedi Eugen, și reprezentantul U[niunii] D[emocrate] Evreiești, Benedec Vasile, adeverința a fost predată individului Horváth Gheorghe, care a expediat-o în Ungaria.

Măsuri luate: S-au dresat acte de dare în judecată pentru fals în acte publice contra secretarului, care au fost înaintate Parchetului Tribunalului Satu Mare.

Informație sigură.

Comandantul Legiunii Jandarmi Satu Mare
Căpitan Constantin Popa

Raportat: Inspectoratul General al Jandarmeriei, Inspectoratul Jandarmi Oradea, Prefectura județului Satu Mare

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 64/1945, f.275)

Inspectoratul Jandarmi Oradea
Legiunea Jandarmi Sălaj

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 889 din 19 februarie 1946

Suntem informați că Uniunea Populară Maghiară din plasa Carei, prin agenții ei răspândiți pe întreg teritoriul județului, fac propuneri și îndeamnă pe conaționali lor să se înscrie pe un tabel, ca apoi să treacă în Ungaria, unde vor fi împroprietăriți în locul șvabilor de acolo, ce au fost ridicați și duși în Germania.

Informație sigură. Am dat ordin de informațiuni pentru a verifica pe întreg teritoriul județului această informațiune.

Comandantul Legiunii Jandarmi Sălaj
Căpitan Dinescu Marin

Comunicat: Inspectoratul General al Jandarmeriei, Inspectoratul Jandarmi Oradea, Prefectura județului Sălaj

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 65/1945, f.64)

Inspectoratul Jandarmi Oradea

Legiunea Jandarmi Sălaj
Secret

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 845 din 21 februarie 1946

Urmare la raportul nostru nr. 3703 din 21 noiembrie 1945, nota informativă nr. 215 din 22 ianuarie și nr. 544 din 3 februarie 1946.

Suntem informați că în comuna Dindești, plasa Valea lui Mihai [jud. Satu Mare], individul Mok Ștefan, sub protecția U.P.M. din Carei, desfășoară o vie activitate de propagandă, trecând chiar la acte de amenințare cu deportarea în Siberia, obligând prin acest procedeu pe șvabii din localitate să se declare de naționalitate de origine maghiară, cu ocazia că declară, și să menționeze în declarațiile lor că și la recensământul din anul 1930 ei s-au declarat tot maghiari, lucru ce nu este adevărat, deoarece toți șvabii au fost înscriși în grupul etnic german. În acest fel, numitul Mok Ștefan a reușit să obțină un număr de 83 de declarații de la șvabi.

Informație sigură. Am dat ordine pentru cercetarea cazului și trimiterea numitului în judecată.

Comandantul Leg. Jand. Sălaj
Capitan Dinescu Marin

Comunicat: Insp. Gen al Jand., Insp. Jand. Oradea, Prefect. Jud. Sălaj

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 65/1945, f.91)

Legiunea Jandarmi Sălaj
Nr. 1053/1946.II.26

Secret

**Către Inspectoratul General al Jandarmeriei
Direcția Sig. și Ordinii Publice
Serviciul Siguranței. București**

Urmare la nota noastră informativă nr. 3185 din 26 octombrie 1945, nota inf. nr. 4133 din 7 decembrie 1945, nota inf. nr. 1 din 2 ianuarie 1946 și raportul nostru nr. 758 din 12 februarie 1946.

Am onoarea a vă raporta că în acest județ există foarte mulți români, după tată și mamă, sau după numai un părinte, care nu vorbesc sau au uitat limba română și care formează unul din obiectele principalele de ocupare ale U.P.M., care stăruie sau acolo unde sunt autorități de naționalitate maghiară îi trec în lista de cetățeni maghiari, îi înscriu în U.P.M. și la școlile ungurești, în timp ce autoritățile românești, departe de a căuta să-i readucă, îi consideră tot ca unguri și pierduți pentru nația românească.

În afară de aceștia, în ultima vreme U.P.M. a izbutit să atragă de partea lor și în organizația lor nu numai populația șvabă, pe care îi consideră unguri, dar și pe evreii care au suferit chiar sub regimul lor, pe țigani – pe care în statistica lor îi consideră unguri –, ca și pe slovaci.

În fața acestei situații, autoritățile românești nu iau nici o măsură pozitivă pe teren și asistăm astfel la tristul fenomen că sub ochii și administrația românească se deznaționalizează și se maghiarizează națiunile conlocuitoare, forțate sau atrase de organizațiile de cultură mai perfectate ca ale noastre. Mai ales cu încadrarea bisericilor reformate și școlilor cu personal din Ungaria, în ultimul timp se constată o opresiune de deznaționalizare.

Față de această situație, vă rugăm să binevoiți a interveni locului în drept pentru măsuri de combatere pe cale de organizare și propagandă, deoarece măsurile represive polițienești sunt foarte slabe și adesea neglijate ca neîncadrabile de instanțele judecătorești.

Comandantul Legiunii Jand. Sălaj
Căpitan Dinescu Marin

Șeful Bir. Siguranță
Pl. maj. [indescifrabil]

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 65/1945, f.188)

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 293 din 27 februarie 1946

Din informațiile primite de la organele noastre în subordine și verificate apoi de Legiune s-a constatat că pe teritoriul Ardealului au pătruns un număr însemnat de locuitori din vechea Ungarie, care odată intrați pe teritoriul nostru și pentru a

putea circula în anumite localități, fără a putea fi opriți de organele polițienești, au obținut legitimații de la Uniunea Populară Maghiară, ca fiind de pe teritoriul nostru, adică din Ardealul de Nord.

Astfel, problema fiind urmărită îndeaproape, am reușit să identificăm pe numiții: Katona Francisc și soția lui, Katona Margareta, care se înapoiau din comuna Lopodea Nouă, județul Alba, cu intenția de a se reîntoarce în Ungaria prin Episcopia Bihorului. Din cercetări rezultă că numiții sunt cetățeni maghiari, că au reușit să treacă fraudulos granița, petrecând un timp în comuna Lopodea Nouă-Alba.

Pentru a putea sta în România nestingheriți și a avea un act de identitate asupra lor, Uniunea Populară Maghiară din comuna Lopodea Nouă-Alba le-a emis câte un carnet de membru în acea organizație, semnate de președintele Uniunii, cu numele de Kis György, și întărite cu sigiliul Uniunii Populare Maghiare.

Reiese deci că această Uniune favorizează infractorii de naționalitate maghiară, cetățeni maghiari, să domicilieze pe teritoriul nostru fără drept legal.

Informații exacte. Indivizii cu actele dresate s-au înaintat la Curtea Marțială Cluj cu nr. 14.535/1946, iar legitimațiile găsite asupra lor cu un proces-verbal s-au înaintat la Inspectoratul Jandarmi Cluj, pentru ca prin legiunea respectivă să se continue cu cercetările.

Comandantul Legiunii Jandarmi Bihor
Căpitan Tomovici Ștefan

Raportat: Inspectoratul General al Jandarmeriei, Inspectoratul de Jandarmi Oradea,
Divizia 18-a Infanterie Oradea, Centrul Control Militar nr. 6 Oradea

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 64/1945, f.306)

70

Inspectoratul Jandarmi Oradea

Legiunea Jandarmi Sălaj
Secret

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 1207 din 5 martie 1946

Suntem informați că în Ardealul de Nord s-a început organizarea formației de teroriști maghiare „Rongyos Gárda” (Garda Zdrențăroșilor)[1], sub denumirea de „Batalioane pentru apărarea Ardealului” sau Uniunea „Kolping”, cu aceleași scopuri urmărite în trecut de Garda Zdrențăroșilor, pentru alipirea Ardealului și Banatului la Ungaria.

Din vechile cadre ale acestei organizații, pe teritoriul județului au făcut parte în trecut și se bănuiește că sunt reorganizatorii actuali urmăritorii: 1. Bagos Lajos din Zalău; 2. Balogh Sándor din Zalău; 3. Nemes Bíró István din Zalău; 4. Bereczki Lajos din Berveni; 5. Bíró János din Zalău; 6. Demeter Gheorghe din Sărmășag; 7. Dózsa László din Zalău; 8. Erdei Sándor din Zalău; 9. Hirtzkó István din Zalău; 10. Haliaszki Ernest din Crasna; 11. Kurez János din Zalău; 12. Kovács Gábor din Valea lui Mihai; 13. Kovács Imre din Valea lui Mihai; 14. Kovács Károly din Zalău; 15. Nagy Ferenc din Zalău; 16. Pigai Miklós din

Zalău; 17. Seres György din Crasna; 18. Gróf Stubenberg din Zalău; 19. Szabó Gyula din Șimleul Silvaniei; 20. Sutz Kálmán din Zalău; 21. Vadányi Andor din Sărmășag; 22. Tóth István din Sărmășag; 23. Várday Iosif din Șimleul Silvaniei; 24. Végh Béla din Nușfalău; 25. Zatureczki Gedeon din Valea lui Mihai; 26. Szilágyi Kálmán din Zalău; 27. Brezovski Gyula din Zalău; 28. Bujanovics Rudolf din Valea lui Mihai; 29. Fazakas János din Nușfalău; 30. Lipszki Gyula din Șimleul Silvaniei; 31. Székely Sándor din Zalău.

Toți aceștia sunt înscrși în organizațiile democratice, la adăpostul cărora se organizează. Dispun de un armament automat superior, muniție și material explozibil. Toți sunt cunoscuți vechi iridentiști, parte condamnați, parte fugiți. Sunt conduși de centrala lor de la Episcopia Reformată din Satu Mare, cu un subcentru la Oradea.

Informație sigură. Am dat ordine formațiunilor de urmărirea lor cu descinderi și percheziții aprobate.

Comandantul Legiunii Jandarmi Salaj
Capitan Dinescu Marin

Comunicat: Insp. Gen. al Jand., Insp. Jand. Oradea, Pref. Jud. Sălaj

(*Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 65/1945, f.202*)

[1] Activă în preajma și în timpul celui de-al doilea război mondial, „Rongyos Gárda” a luat ființă sub conducerea lui Héjjas Iván și a reunit inițial trupele neregulate care au luptat sub comanda sa în anii 1919-1920 împotriva armatelor române aflate în Ungaria. Denumirea vine de la echipamentul foarte divers pe care îl purtau membrii ei, recrutați dintre elementele maghiare gata să execute orice misiune. Asupra acestei formațiuni paramilitare vezi sinteza realizată de Serviciul Special de Informații al Frontului de Vest și publicată recent: *Ungaria. Organizațiuni iredentiste și formațiuni paramilitare (februarie 1943)*, ed. Mihai Stratulat, București, Edit. Publiferom, 2000, p.46-50.

71

Nr. 6/81-[Cluj] 6 martie 1946

Din ale ungarilor:

1. Un oarecare ungar, cu numele de Bárdi, personaj mistic, a staționat săptămâna trecută (27-28 febr.) în Cluj, unde a avut întrevederi cu personaje din societatea înaltă ungurească din Cluj. A venit de la București, iar acum se găsește în Budapesta, în misiune secretă diplomatică. Nu am putut afla caracterul acestei misiuni, atât doar, că e în legătură cu cele ce urmează mai jos.

2. Episcopul unitarian Józán, care a decedat acum câteva luni aici în Cluj, singurul cap al Bisericii unitariene, a studiat în Anglia, a deținut o vastă legătură culturală și politică cu cercurile unitariene din Anglia și din America[1]. Datorită acestor legături, episcopul Józán a reușit să capteze sprijinul cercurilor influente unitariene engleze și americane, pentru protecția unitarienilor din România, înființând în centrele mai importante din Transilvania de Nord, încă în primele luni după eliberarea acestei provincii, asociații de apărare și protecție, cointeresând în

această mișcare și pe unii reformați. În Cluj, asociația s-a grupat în jurul celor două teologii ungurești, cea unitariană și cea reformată.

3. Încă în timpul vieții episcopului unitarian, această asociație, a cărei conducere a fost dată în mâna unui grup de profesori ultrașovini de la cele două teologii ungurești, și-a luat misiunea formării unor organizații secrete deghizate, cu scopul ca în momentul oportun să cadă în spatele rușilor, scop pentru care sunt subvenționați din străinătate și a căror organizare paramilitară, se spune, ar fi sub supravegherea unor instituții economice engleze din țară, sucursale deghizate ale Intelligence Service-ului. Scopul nedeclarat și adevărat al acestor organizații este tocmai ca în momentul oportun să sară în spatele armatei române și astfel dezarmată, lucru pe care englezii nu îl știu. Ba se vorbește în cercurile românești că ungurii au promisiuni certe că englezii vor sprijini revendicările lor în ce privește Transilvania, la conferința păcii, în schimbul ajutorului ce-l vor da prin lupta de francitiori.

(Din altă sursă însă, suntem informați că ungurii „democrați” au promisiunea rușilor că vor reprimi întreaga Transilvanie în schimbul luptei lor pentru instaurarea regimului sovietic, sau a autonomiei ei și înglobarea în Uniune și că în privința aceasta ar fi existând chiar un contract vechi de cooperare încheiat imediat după înființarea guvernului de la Debrețin).

4. Organizația aceasta paramilitară are centre în: Cluj, Târgu Mureș, Oradea, Satu Mare. Între membrii organizației se numără toți ungurii naționaliști care au luptat și în trecut pentru realizarea marilor scopuri naționale. Organizația e paramilitară, după modelul „tizedes”[2] și „Báró Aczél osztag” [Plutonul Báró Aczél], iar în secuime „Turáni lövészek”[Pușcașii turanici]. Au depozite de arme ușoare, arme automate, grenade etc. Depozitele sunt rămase de la organizațiile similare de sub stăpânirea ungurească și augmentate cu ceea ce au lăsat armatele germano-ungare în retragere. Aceste depozite s-ar afla în subteranele claustrilor și ale instituțiilor bisericesti, împreună cu muniții suficiente.

5. Între 5-20 sau 25 februarie 1946 s-a ținut un curs de noapte pentru îndrumarea organizatorilor detașamentelor paramilitare, aici în Cluj, la una din teologiile ungurești. Nu știm la care. Cursul a fost ținut între 23 și 3 noaptea și a fost cercetat de studenți unguri de la facultatea de litere și filozofie a universității ungurești. În strada Iuliu Maniu nr. 36, la o văduvă care are o fetiță, stă un student ungur, care a frecventat acest curs de noapte. Numele nu-l știm. Cursul s-a ținut la una din teologiile ungurești, sub parola „Móritz”. Or, în Cluj, de vreo 6 luni există o societate studențească cu sediul în Casa Matei Corvin, sau în apropiere, cu numele Colegiul „Móritz Zsigmond”.

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 9/1944-1947, f.194)

[1] Dr. Miklós Józán, episcop unitarian, unul din inițiatorii mișcării maghiare de rezistență. A murit în ianuarie 1946.

[2] „Tizedes” (decurion), comandant al unui grup de zece familii, care făceau parte din „Tízes Szervezet” (Organizația de zece) și reprezentau ultima ei subdiviziune.

Nr. 14/[Cluj] 8 martie 1946

Cu ocazia zilei de 6 martie 1946 s-au întâmplat incidente sângeroase. Unguri înarmați cu răngi de fier lungi de 30-40 cm., cu plumb la vârf, au atacat români singuratici care priveau desfășurarea manifestației. Au fost bătuți câteva zeci de români pașnici, unii dintre ei având singura vină de a se fi întâlnit cu bande de bătăuși unguri.

În piața Unirii și pe străzi umblau grupe de bătăuși. Poliția secretă a „Dermatei”, compusă în mare parte din femei, arătau cu degetul românii care eventual au făcut observații, strigau sau au zâmbit numai simplu la manifestanți. Această poliție a înconjurat cu un cordon des întreaga masă a manifestanților, iar alte echipe au fost dispersate prin mulțime.

Grupele de bătăuși plasate peste tot, la arătarea vreunui polițist secret dermatist, sau polițistă, scoteau bastoanele de fier din mâneca hainei și fără vreun cuvânt aplicau lovituri în cap, peste față, fălci și piept „delicventului”, care poate și uitase că a avut în urmă cu 10-15 minute vreo ieșire nedemocratică. Lovit, individul cădea jos, unde era călcat, sau cădea în brațele ungarilor sau a unguroaicelor care îl loveau cu pumnii, bastoanele, sau unguroaicele cu ploierile [umbrelele].

Polițiști populari îmbrăcați în uniformă veneau atunci și prindeau pe delicventul bătut la inconstiență, îi mai aplicau și ei câteva bastoane de cauciuc și mort pe jumătate îl scoteau din mulțime, în huiduielile și scuiăturile ungarilor și unguroaicelor, care nu conteneau a mai aplica lovituri celui plin de sânge.

În fața comandamentului rusesc, a sărit chiar un comisar de poliție, îmbrăcat în uniformă, și a aplicat unui student, din al cărui cap curgeau șiroaie de sânge, câteva lovituri de baston. În str. Regina Maria, polițiștii duceau pe brațe un român bătut căruia îi curgea sângele pe nas și pe gură, iar capul plin de sânge. O unguroaică a sărit la el și l-a lovit în capul sângerând cu umbrela, până a făcut-o lac de sânge[1]. Aceste barbarii reamintesc românilor scenele de omoruri libere din septembrie 1940.

Publicul românesc a luat cunoștință de cele făptuite de democrații unguri sub oblăduirea și cu concursul autorităților zise românești, în văzul armatei, care nu a luat măsuri de ordine și se găsește în culmea disperării. Bande de unguri, ca pe vremea intrării lui Horthy în Cluj, formate din aceiași indivizi, sub oblăduirea stăpânirii românești, ajutați și organizați de autorități. Românii se găsesc în această țară fără apărare, fără cea mai elementară protecție oficială, bătuți și batjocoriți de elemente șovine revizioniste ungurești organizate cu concursul guvernului, sunt pe cale de a emigra. Aceasta nu mai e țară românească, spun românii.

Un observator imparțial, de origine străină, ne spune: „Dacă guvernul nu va lua măsuri urgente pentru înfrânarea actelor de banditism ale ungarilor și românii vor reacționa, cum e și natural să reacționeze, se va naște aici în țară o învălmășeală revoluționară, ocazie binevenită și mult așteptată pentru armata rusească să intervină, să dezarmeze complet armata română și să instaureze o administrație proprie. Asta o vor și ungurii”.

(*Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 9/1944-1947, f.203*)

[1] Asupra evenimentelor vezi și *Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj, fond 1, dos. 10/1946, f.29; Arh.St.Cluj, Parchetul General al Curții de Apel Cluj, dos. 7/1946, f.47-59.*

NOTĂ INFORMATIVĂ

din 8 martie 1946

U.P.M. din Reghin, sub conducerea d-lui Szabó Domokos (Dominic), în felul în care a lucrat cu ocazia reformei agrare[1] nu a făcut altceva decât să pună în practică ceea ce fostul șef al guvernului horthyst, contele Teleki, cunoscut istoriograf[2], a preconizat în multe din lucrările sale: „de a se coloniza dreapta Mureșului”, de la jud. Ciuc și până la jud. Satu Mare, cu elemente secuiești și maghiare, astfel ca Târgu Mureș, capitala secuimii, să nu mai fie la periferie, ci la centrul acesteia. Acest plan de colonizare masivă a fost susținut în cei 4 ani de ocupație maghiară de către ziarul „Székely Nép” (Poporul Secuiesc) ce apărea în Sf. Gheorghe, jud. Trei Scaune.

Colonizarea începută în mod oficial de către regimul lui Horthy pe valea Mureșului, unde, de exemplu, în comuna Deda [jud. Mureș], din 4-5 familii maghiare existente la 30 august 1940, s-a ajuns astăzi la 6000 de locuitori maghiari, operațiunea de colonizare fiind continuată de U.P.M.

Odată cu retragerea trupelor germane, populația de naționalitate de origine săsească și germană s-a refugiat cu acestea, părăsind comunele Idciul de Sus și de Jos, Dedrad, Batoș, Uila [jud. Mureș] și altele din plasa Teaca, precum și comuna Petelea din plasa Reghin și orașul Reghin însuși.

În gospodăriile acestora, U.P.M., cu concursul fostului subprefect, profesorul dr. Antalffy Andrei, cu al fostului primar al Tg. Mureșului, Zsák, supus maghiar, și al pretorului Kopacs János, care și azi funcționează în calitate de pretor în Reghin, au instalat familii de secui în comunele de mai sus. Numai în Reghin au fost colonizate 270 de familii. Datele statistice se pot vedea la primăria orașului.

Din cele arătate mai sus, rezultă că visul Ungariei milenare a Coroanei Sf. Ștefan există și sub această ipoteză, căutându-se prin toate mijloacele realizarea lui.

Un ofițer superior din armata maghiară în timpul ocupației a declarat d-lui Petre Botianu, notar în comuna Vătava [jud. Mureș], că acest ideal este urmărit de maghiarism și vor căuta să-l realizeze sub orice formă politico-socială ar fi posibil. De asemenea, se vor pune în serviciul acestei cauze orice transformări sociale, pentru ca realizarea acestui crez să se înfăptuiască într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat.

Iată deci un alt capitol care face parte din scopurile pentru care U.P.M. își întărește rândurile, necruțând nici un fel de sacrificiu.

Valoarea informației: de verificat

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 64/1946, f.122)

[1] Este vorba de punerea în aplicare a reformei agrare promulgată prin Decretul-lege nr. 816, publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 68 bis din 23 martie 1945.

[2] Contele Pál Teleki a fost șeful cabinetului maghiar până la 3 aprilie 1941, când s-a sinucis. Descendent din ilustra familie a lui József Teleki, fondatorul celebrei biblioteci din Târgu Mureș, ce-i poartă numele. În perioada interbelică, aceasta a intrat în componența bibliotecii Liceului „Papiu Ilarian” din Tg. Mureș, iar după Dictatul de la Viena a fost luată în primire de direcția Școlii comerciale maghiare (cf. ordinului 128.107/1942 al Ministerului de Justiție maghiar) și trimisă la Budapesta pentru Institutul de cercetări științifice „Contele Teleki Pál” cu sediul în str. Gróf Eszterházy nr. 26 (în 1940 biblioteca avea 15.000 volume).

Inspectoratul Jandarmi Oradea

Legiunea Jandarmi Sălaj
Secret**NOTĂ INFORMATIVĂ**

Nr. 1339 din 11 martie 1946

Urmare la nota inf. nr. 354 din 25 ianuarie și a raportului nr. 354 din 24 februarie 1946.

Suntem informați că în ziua de 4 martie 1946, orele 16-19, în localul Casei Culturale din comuna Adoni [jud. Bihor] s-a ținut o adunare a U.P.M. din localitate, adunare prezidată de dl. avocat Ferencz, jurisconsultul U.P.M. din Valea lui Mihai, și Truscai, secretarul aceleiași organizații. La adunare a luat parte întreaga populație a comunei, unguri și români.

Cu această ocazie s-au ales membrii Comitetului de conducere al U.P.M. locale, în număr de 31 persoane unguri, s-au dat ordine ca toți ungurii din comună să se înscrie în U.P.M., atragându-li-se atenția că acei care nu se vor înscrie în U.P.M. vor dispărea de pe fața pământului.

– Nimeni să nu dea nimic (alimente, obiecte etc) pentru convenția de armistițiu, dacă nu se plătește costul lor imediat și la domiciliu.

– Membrii U.P.M. nu au voie să facă politică sub nici o formă și cu nici un partid. Pot să se înscrie în Partidul Comunist, însă fără a fi comuniști.

– În U.P.M. să se înscrie toți ungurii supuși români, cei care nu se vor înscrie nu vor fi considerați unguri, și comitetele locale să facă tabele cu aceștia și să le trimită la centrala U.P.M. din Valea lui Mihai, pentru a se ține în evidență acești locuitori și pentru a-i avea în vedere.

– Scopul U.P.M. este de a apăra interesele ungurilor din aceste locuri[1].

S-a mai comunicat celor prezenți că în toamna anului 1944 au venit ca funcționari, în Ardealul de Nord, „Garda lui Maniu”, care însă nu s-au purtat bine cu populația, au fost alungați înapoi, iar în luna martie 1945 au venit alți frați, care mai sunt încă și azi aici, nu se știe până când războiul al treilea ne bate la ureche.

Informație sigură.

Comandantul Legiunii Jandarmi Sălaj

Capitan Dinescu Marin

Comunicat: Inspect. Gen. al Jand., Inspect. Jand. Oradea, Prefect. Jud. Sălaj

(*Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 65/1945, f.112*)

[1] Vezi și Antonio Faur, *Documente noi referitoare la manifestările iredentiste maghiare în județul Bihor (1944-1946)*, în „Pietre de hotar”, I, 1997, p.197-208.

Chestura Poliției Municipiului Cluj
 Biroul Pol. de Siguranță
 Nr. 24.885/11 martie 1946

RAPORT

Astăzi, în ziua de 11 martie 1946

Domnule Șef,

Am onoare a vă raporta că în conformitate cu ordinul Dir. Gen. Pol. nr. 40.021 din 26 februarie a.c. și nr. 19.649 al Inspectoratului Regional al Pol. Cluj, m-am deplasat la fabrica „Dermata” din Cluj și m-am informat și am verificat cele afirmate în ord. susmenționat.

Corespunde adevărului că la fabrica „Dermata” s-au lansat zvonuri despre situația Ardealului. Nu numai în ziua de 4 febr. 1946, ci în tot timpul se lansează zvonuri despre situația politică care este între Ungaria și România. Natural că zvonurile au fost lansate într-un mod cel mai șovin. S-a vorbit despre harta nouă care a fost răspândită în Ardeal, dar precis nu s-a putut stabili că cine a lansat.

După informațiile primite, am constatat că la fabrica „Dermata” sunt elemente șovine, dintre care mai jos arătați sunt principalii: 1. Darkó Tiberiu, contabil; 2. Osváth Ioan, funcționar; 3. Molnár Alexandru, la secția de achizitori; 4. doamna Loránd Andrei, secția de curea de mașini; 5. Balázs György; 6. Cserkész Solomon; 7. dr. Sárosi Francisc, fost conducător al Tinerimii Maghiare „Turul”; 8. Szilvai Ernest, secția de piele crudă; 9. d-na Hadnagy Árpádné (soțul susnumitei este în Ungaria, la armata maghiară, locotenent); 10. Kovács Gábor, secția de cumpărare materie brută.

Am căutat legătura între muncitorii și funcționarii din fabrică din fiecare clasă și secție și în fiecare săptămână vom fi informați de cele ce se întâmplă la fabrică.

Vă rog să binevoiți a dispune[1].

Comisar ajutor
 Löwinger Adalbert

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de poliție Cluj, fond 209, dos. 627/1946, f.53)

[1] O parte din persoanele menționate mai sus, precum și unii din participanții la greva muncitorilor de la „Dermata” din 25 aprilie 1946 (pe de o parte nemulțumiți de salariile primite, pe de alta ca protest în chestiunea „atribuirii Ardealului” României), au fost „epurați” din fabrică la sfârșitul lunii mai. Vezi „Igazság” din 30 mai 1946, articolul: *Muncitorimea de la Dermata și-a curățat rândurile de fasciști*.

Legiunea Jand. Sălaj-Zalău
Nr. 12.213/1946.III.12

Secret

**[Către] Inspectoratul General al Jandarmeriei
Direcția Sig. și Ordinii Publice
Serviciul Siguranței. București**

La ordinul dvs. nr. 48.358/1946 referitor la verificarea cele raportate cu nota inf. nr. 889 din 19.II.1946.

Am onoarea de a vă raporta că din verificările făcute în cauză, am constatat că din plasa Carei sunt pregătite pentru a pleca în Ungaria 70 familii, din comunele:

- 30 familii din comuna Petrești
- 12 familii din comuna Urziceni
- 10 familii din comuna Foieni, iar restul din alte comune din pl. Carei

Acești locuitori sunt secui colonizați aici de autoritățile maghiare în anul 1940/41 din județul Trei Scaune și urmează a fi înproprietăriți în Ungaria.

În ziua de 6 martie 1946 a plecat din Carei curierul U.P.M. spre a obține aprobarea plecării de la Inspectoratul de Poliție Oradea.

Comandantul Legiunii Jand. Sălaj
Căpitan Dinescu Marin

Șeful Bir. Siguranței
Pl. maj. Santău Dumitru

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 65/1945, f.62)

D.G.P. Politice
13 martie 1946

Uniunea Populară Maghiară

Uniunea Populară Maghiară din Cluj a intervenit pe lângă Inspectoratul din localitate pentru germanii care urmau să fie trimiși la detașamentele de muncă, spunând că aceștia sunt de origine maghiară, însă au fost înscrși în grupul etnic german fără consimțământul lor în prealabil, totuși aceștia pentru care U.P.M. a intervenit sunt cunoscuți germani, foști membri ai grupului etnic german.

Ca rezultat al acestei intervenții, din cei 120 de cetățeni români de religie evanghelică luterană, care ar fi fost apti pentru încadrarea în detașamentele de muncă, nu au fost ridicați decât 6 minoritari germani.

[Informație] sigură. Sursă: Inspectoratul de Poliție Cluj.

(Arh.St.București, Direcția Generală a Poliției, dos. 2/1946, f.122)

Chestura Poliției Municipiului Cluj
 Biroul Poliției de Siguranță
 Nr. 25.149-S/14 martie 1946

Către Inspectoratul Regional de Poliție Cluj

Avem onoare a vă raporta că Tribunalul Poporului din Cluj[1], judecând primul lot de criminali de război, completul de judecată, fiind condus de d-l președinte de Tribunal Matei, a pronunțat în după masa zilei de 13 martie 1946 următoarea hotărâre de condamnare cu no. 1, asupra nelegiuirilor comise la Huedin, Trăsnea, Mu-reșeni de Câmpie, Mozga etc[2], fiind condamnați următorii:

Condamnați la moarte: 1. Szinkovitz Zoltán; 2. Baji Francisc, moșier; 3. Wass Andrei, moșier; 4. Wass Adalbert, moșier; 5. Ákosi, loc. colonel; 6. Mocsári, subloc.; 7. Koltay, subloc.; 8. Szabó Zoltán, subloc.; 9. Gruppa Alexandru, stegar; 10. Gruppa Anton, sergent; 11. Bagyi Mihai, sergent; 12. Lovász, loc. col; 13. Gáll Francisc; 14. Mihály Alexandru; 15. Pócs Ioan; 16. Budai I. Gyeppi; 17. Vasvári Zoltán, loc.; 18. Lehotczky Carol, loc. col.; 19. Turcsányi Tibor, elev plut.; 20. Szőke Alexandru; 21. Pokucs, locotenent; 22. Csárdás [Gergely], locotenent.

Condamnați la muncă silnică pe viață: 1. Kovács Francisc Cusi; 2. Ercsei Francisc; 3. Kovács Alexandru; 4. Máthé Francisc; 5. Kudor I. Duca; 6. Kozma A. Biji; 7. Szekeres Ioan.

Condamnați la diferite pedepse. Muncă silnică: 1. Fekete Paul, maior, 25 ani; 2. Polgár, pl. major, 25 ani; 3. Sütő Ioan, 25 ani; 4. Csepei Francisc, 25 ani; 5. Béres K. Vasile, 25 ani; 6. Ősz Árpád, 25 ani; 7. Pincés Ștefan, 25 ani; 8. Borzási Francisc, 20 ani; 9. Bíró Emeric jun., 20 ani; 10. Béres F. Sigismund, 20 ani; 11. Kisfalusi Bálint, 20 ani; 12. Csepei Sigismund, 20 ani; 13. Soós Mihai, 20 ani; 14. Bethlendi Francisc, 15 ani; 15. Kudor Ștefan Hanzi, 5 ani; 16. Bartha Andrei, 10 ani; 17. Dézsi Francisc, 10 ani; 18. Ambrus Francisc, 10 ani; 19. Szabó Ioan, 8 ani; 20. Fábián Ioan, 8 ani.

Condamnați la temniță grea: 1. Csepei Alexandru, 20 ani; 2. Bíró Emeric, 15 ani; 3. Titkos Iosif, 15 ani; 4. Kisfalusi Alexandru, 15 ani; 5. Béres Nicolae, 5 ani.

Achitați: 1. Tötös Ioan; 2. Máthé Paul; 3. Palódi Francisc; 4. Szabó Iuliu Sofron; 5. Faragó Ștefan; 6. Fazekas B. Paul; 7. Kőrösi Iosif.

Dezbaterile procesului au durat 4 zile, iar sentința dată a produs satisfacție în cercurile românești din localitate.

Chestor
 Gh. Crăciun

Șeful Bir. Pol. de Siguranță
 Todirașcu Gheorghe

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de poliție Cluj, fond 209, dos. 627/1946, f.61)

[1] Tribunalul Poporului din Cluj a luat ființă la 22 iunie 1945 (la cererea lui Miklós Goldberger), fiind organizat de acuzatorul șef Avram Bunaciu și desfășurând o activitate cu metode mult mai severe decât în Vechiul Regat. O parte din dosarele instrumentate de această instituție (în număr de 28) se află la Arhivele Statului din Cluj, Fondul Tribunalul Poporului. Asupra instituției vezi Cristina Păiușan, *Justiția populară și criminalii de război, 1945-1947*, în „Arhivele totalitarismului”, VII, 1999, nr. 1-2, p.150-165.

[2] Procesul a început la 8 martie 1946, finalizându-se – după cum se vede – după numai patru zile de dezbateri, deși au fost judecați 63 de inculpați, acuzați pentru crime de război (eveni-

mentele petrecute între 8-24 septembrie 1940 în localitățile menționate în document, la care s-au mai adăugat: Nușfalău, Zalău, Ip și Sucutaru). Sentința a fost publicată de V. Lechințan, *Procesul criminalilor de război de la Ip, Trăzne, Huedin, Mureșenii de Câmpie și din alte localități sălăjene. Sentința din 13 martie 1946 a Tribunalului Poporului din Cluj*, în „Acta Musei Porolissensis”, XVII, 1993, p.271-306, și de Petre Țurlea, *Ip și Trăzne. Atrocități maghiare și acțiune diplomatică*, București, Edit. Enciclopedică, 1996, p.528-593.

79

Inspectoratul Jandarmi Oradea
Legiunea Jandarmi Sălaj

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 1540 din 19 martie 1946

Suntem informați că populația maghiară a fost sfătuită de către reprezentanții ei să se înscrie în Partidul Național-Țărănesc și Liberal, urmărind ca la viitoarele alegeri aceste partide să obțină un număr cât mai mare de voturi.

Astfel, am constatat că în comuna Manau, din plasa Cehul Silvaniei, populația maghiară caută pe orice cale să se înscrie în Partidul Național-Țărănesc, evidențind că astfel Anglia, care se arată din zi în zi mai puternică, va ceda o parte din Ardealul de Nord Ungariei.

Informație sigură. Am dat ordin de informațiuni subunităților pentru a verifica informațiunea și în restul județului.

Comandantul Legiunii Jandarmi Sălaj
Căpitan Dinescu Marin

Comunicat: Inspectoratul General al Jandarmeriei, Inspectoratul Jandarmi Oradea, Prefectura județului Sălaj

(*Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 65/1945, f.103*)

80

Ministerul Comunicațiilor
Direcțiunea Generală a Poștelor, Telegrafelor și Telefonoanelor
Serviciul Cabinetului. Telefon: 3.18.10
Nr. 40.062/19.3.1946

Confidențial

**[Către] Inspectoratul General al Jandarmeriei
Direcțiunea Siguranței și Ordinii Publice
Serviciul Siguranței. București**

La adresa dvs. nr. 47.545 din 15 februarie 1946.

Avem onoare a vă transmite, în copie, referatul nr. 131/1946 al inspectorului Moruzi George I. de la Inspectoratul de control general P.T.T. București, care a fost delegat cu anchetarea cazului sesizat de dvs.

Organul anchetator a constatat că pe telegramele primite la aparat, la oficiul Târgu Mureș, s-a aplicat de către suboficiantele stagiare cl. IV, telegrafiste, Ungvári Ana și Ungvári Elisabeta, semnătura lor, cu ajutorul unei ștampile-parafe, improvizată cu literele unei tipografii liliputane portative, compusă din tipe de cauciuc volante, reprezentând litere mari de tipar, pe care le-a așezat pe un soclu cu port-litere și a format semnătura lor.

Cu acest sistem, numitele suboficiante și-au efectuat o ștampilă-parafă cu numele lor compus din litere mari de tipar „Ungvári A” sau „Ungvári E”, după cum erau de serviciu alternativ ambele suboficiante, surori, care litere așezate de așa manieră că distanța dintre numele lor de familie *Ungvári* și litera A, care reprezintă inițiala numelui de botez Ana, sau litera E de la Elisabeta, nu este distinct ca interval de separare și se citește în continuare *Ungvária* sau *Ungvárie*, iar la prima vedere și la rezealeă se citește *Ungaria* și *Ungarie*, de către cei ce nu sunt inițiați, că această parafă reprezintă numele funcționarei care a primit telegrama la aparat.

Se poate interpreta și ca o ștampilă de *en-tête*, deoarece numitele funcționare au aplicat ștampila sus în partea stângă pe blanchetele telegramelor.

Sub numele lor Ungvári A. și Ungvári E., ștampila este completată cu aceleași caractere de tipar, cu luna, ziua, anul și numele stației București, prin prescurtarea *Buc.*, iar ora este scrisă cu mâna, dând impresia unui număr de înregistrare.

Organul de control anchetator a luat imediat măsuri, pe loc, chiar în timpul anchetei, interzicând la oficiul Tg. Mureș să se mai întrebuințeze în serviciul de telegraf astfel de ștampile-parafe neregulamentare, punând în vedere dirigintelui oficiului Tg. Mureș să ia măsuri ca funcționarii să semneze cu mâna proprie numele și prenumele lor complet pe telegrame, în partea de jos a blanchetului, la locul indicat de instrucțiunile legii de exploatare P.T.T.

În ceea ce privește că s-a intenționat aplicarea echivoc și subversiv a parafei *Ungvária* pe telegrame la oficiul Târgu Mureș, cu scopul ca autoritățile să facă vâlvă, să găsească vinovate pe numitele suboficiante, aplicându-le pedepse, pentru că cei ce urmăreau să speculeze și să atâțe ura și dezbinarea dintre români și unguri în Ardeal, să facă să apară statul român ca un asupritor și persecutor al maghiarilor din Ardealul de Nord, organul de control anchetator, pentru a deruta pe agitatori și împiedica orice polemici de presă locală sau comentarii din partea celor ce ar fi căutat ca suboficiantele Ungvári Ana și Ungvári Elisabeta să apară ca martire și eroine pentru cauza maghiară, a comunicat atât Sindicatului P.T.T. Tg. Mureș, care i-a cerut rezultatele anchetei, cât și tuturor localnicilor care s-au interesat despre cele două surori suboficiante, că numitele funcționare Ungvári Ana și Ungvári Elisabeta nu au avut nici o neregulă în serviciu, iar noi suntem mulțumiți de ele, liniștind spiritele atâtea de agenții agitatori locali.

Noi vom lua următoarele măsuri:

- 1) Vom înzestra oficiile din Nordul Ardealului cu ștampilele și sigiliile gravate în limba română, înlocuind pe cele cu inscripții în limba maghiară, pe măsura confecționării celor dintâi. În același timp le vom procura și imprimarele tipărite în limba română, necesare serviciului.
- 2) Vom pune în vedere Inspectoratelor P.T.T. din Nordul Ardealului să nu mai permită personalului întrebuințarea în serviciu a ștampilelor-parafe cu semnaturile funcționarilor pe actele poștale și telegrafice, ci vor semna propriu, numele și prenumele lor, complet.

Cu măsurile de mai sus, vom lua posibilitatea agenților agitatori să mai facă jocul celor ce urmăresc dezbinarea populației din Ardealul de Nord și întreținerea sentimentelor șovine.

Director General
Profesor inginer Schileru Ion

Inspector
Moruzi George I.

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 64/1946, f.58)

81

Inspectoratul Jandarmi Oradea

Legiunea Jandarmi Sălaj

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 1509 din 19 martie 1946

Urmare la nota noastră informativă nr. 845 din 21 februarie 1946 și cele prevăzute în această notă.

Suntem informați că, în cursul lunii ianuarie 1946, preotul rom. cat. Tillinger Francisc din comuna Urziceni [jud. Satu Mare], cu ocazia unei slujbe religioase în biserică, a adus la cunoștința credincioșilor că Rusia caută 7.000.000 de șvabi în bazinul dunărean, pe care intenționează să-i deporteze în Rusia. Ca urmare, fiecare șvab să fie atent la declararea naționalității, ca nu cumva declarându-se șvab să fie deportat în U.R.S.S. Fiecare locuitor fiind liber să-și declare naționalitatea, are posibilitatea de a scăpa de deportare, declarându-se maghiar.

În urma acestei propagande, întreaga populație șvabă din comuna Urziceni a declarat că este de naționalitate maghiară în urma știrilor false răspândite de acest preot.

Informație sigură. S-au dresat acte contra preotului, care cu raportul de mai sus au fost înaintate Parchetului Trib. Sălaj.

Comandantul Legiunii Jand. Sălaj
Capitan Dinescu Marin

Comunicat: Insp. Gen. al Jand., Insp. Jand. Oradea, Prefect. Jud. Salaj

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 65/1945, f.89)

82

Inspectoratul Jand. Tg. Mureș

Legiunea Jand. Mureș

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 2951 din 19 martie 1946

Populația română și maghiară din județul Mureș trece prin o criză gravă care tulbură viața materială, ca și viața spirituală a acestora. Ne găsim dinaintea unei crize de ordin psihologic. Izvorul tuturor neajunsurilor rezidă în lipsa de adaptare.

Se impune o reajustare a cărei necesitate este evidentă. Naționalitățile conlocuitoare continuă a fi stăpânite de acel egocentrism, neajungând la conștiința solidarității care le unește. Deficiența actuală a solidarității nu provine de acolo că nevoia unei astfel de solidarități n-ar fi devenit încă conștientă sau ar părea prea nouă, ci șovinismul și orgoliul naționalist sunt cei mai mari dușmani ai cooperării.

În luna februarie 1945, Uniunea Populară Maghiară din Tg. Mureș, conform instrucțiunilor primite de la Uniunea Populară Maghiară din Cluj, a dat dispozițiuni locuitorilor de origine maghiară – secui – din județul Ciuc pentru colonizarea lor în județul Mureș. Aceste colonizări, contrar dispozițiunilor date, urmau să se termine la 1 aprilie 1945. Motivul colonizării ar fi fost teama să nu rămână pământul nemuncit.

În intervalul de timp din luna februarie 1945 la 1 aprilie 1945 au fost colonizați în jud. Mureș – de preferință în orașul Reghin și comunele foste săsești ai căror locuitori se retrăseseră cu trupele germano-maghiare – circa 500 familii, care s-au instalat în gospodăriile celor plecați. Aceste colonizări au continuat însă și după 1 aprilie 1945, ele efectuându-se chiar și în prezent.

Secuii coloniști din județul Ciuc au fost obligați să predea primarilor comunelor de origine, pe care le părăseau, bunurile mobile și imobile proprietate, care urmau să fie împărțite locuitorilor nevoiași maghiari. Din investigații ar rezulta că în județul Mureș, în prezent, s-ar afla colonizați un număr de circa 1500 familii secuiești, dintre care în orașul Reghin 250, în comunele: Batoș 230, Uila 200, Teaca 110, Dedrad 140, Ideciul de Jos 136, Ideciul de Sus 53, Iogio 40, Posmus 35, Petelea 75 etc. Acești coloniști secui au ocupat imobilele cele mai bune, acaparând terenurile cele mai fertile. Au realizat majoritatea în localități, și astfel și-au impus în posturile de conducere comunale locuitori de origine maghiară.

Colonistul secui a fost sprijinit atât de Uniunea Populară Maghiară, cât și de unii reprezentanți ai partidelor democratice, precum și de aceste autorități comunale locale, reușind întotdeauna să se colonizeze în bune condiții, pe când colonistul român nu totdeauna a reușit, el acționând izolat – cerând împrumutarea pe baza actelor de participare la război, care nu totdeauna i-au dat câștig de cauză. Mai mult chiar, coloniștii secui nu înțeleg să renunțe la situația lor privilegiată obținută în mod ilegal și samavolnic și să dea acces și posibilitate de trai coloniștilor români, chiar când aceștia sunt voluntari din divizia „Tudor Vladimirescu”[1] și „Horia, Cloșca și Crișan”[2].

În comuna Batoș au loc zilnic incidente între coloniștii maghiari și populația românească. Datorită acestor stări de fapt s-a creat o criză gravă în raporturile dintre populația română și cea maghiară din acest județ, al cărei diagnostic este o dezadaptare, provocată de un hiperegoism național șovin, care produce o psihoză consistând în persecuție, în incidente și vrajba continuă.

Egoismul național, care este un fenomen general și normal, devine condamnat și anormal când nu mai ține seama de drepturile de același fel ale altora, tinzând să le calce sau călcându-le efectiv în picioare, prefăcându-se astfel într-un hiperegoism pe care nimeni nu-l poate justifica.

Colonizările secuilor sunt ilegale, sunt samavolnice și contrare legii agrare.

Populația română susține că adevăratul mobil politic al acestor colonizări de secui este crearea în județul Mureș a unei populații majoritare maghiare, pentru a se putea declara acest județ ca al 4-lea județ secuiesc. Mai mult, populația secuiască crează intenționat incidente pentru ca să forțeze mâna autorităților competente să legalizeze situația lor, de fapt ilegală.

Un secui din comuna Batoș ar fi declarat că ar fi primit dispoziții să părăsească acea localitate, dar să rămână tot în județul Mureș, întrucât autoritățile comunale din județul Ciuc au dispoziții să nu permită întoarcerea coloniștilor.

Coloniștii români și populația românească acceptă împroprietărirea în comunele săsești a locuitorilor maghiari din județul Mureș, îndreptățită după legea de împroprietărire, dar socotesc ca o primejdie națională faptul de a se aduce intenționat secui din județul Ciuc pentru a deveni dintr-o populație minoritară o populație majoritară. Ei socotesc că opera de dreptate socială este necesară, dar nu înțeleg ca din motive electorale, din calcul meschin politic și din timiditate să profite reacțiunea maghiară, care tinde la maghiarizarea acestui județ.

Datorită acestei situații de fapt, armonia dintre naționalitatea română și maghiară se resimte mult, neputându-se ajunge la conștiința solidarității. Se impune revizuirea riguroasă a coloniștilor și respectarea integrală și totală a dispozițiilor legale.

Informație sigură.

Comandantul Legiunii Jand. Mureș

Căpitan Cârjeu I. P. Mircea

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 64/1946, f.193-194)

[1] Divizia de voluntari „Tudor Vladimirescu” a fost constituită în U.R.S.S., în 1943, din prizonieri români, și avea ca comandant pe col. N. Cambrea, iar ca adjunct politic pe M. Haupt. Pentru faptele de arme alături de armata U.R.S.S., la 9 februarie 1946 va fi acordată medalia sovietică „Victoria” unui grup de 58 de ofițeri români din această divizie.

[2] Divizia „Horea, Cloșca și Crișan” era și ea constituită din prizonieri de război români aflați în U.R.S.S., sub comanda gen. Mihail Lascăr, locțiitor politic fiind Valter Roman. Aceasta a venit în țară în a doua jumătate a lunii iulie 1945 (cf. Al. Duțu, C. Lățeș, M. Retegan, *Politizarea armatei române. Diviziile „Tudor Vladimirescu” și „Horia, Cloșca și Crișan”*, în „Arhivele totalitarismului”, IV, 1996, nr. 1, p.153-163; idem, *Politizarea armatei române. Divizia „Horia, Cloșca și Crișan”*, în „Arhivele totalitarismului”, VI, 1998, nr. 1, p.191-209).

83

Legiunea Jandarmi Trei Scaune

Bir. Poliției și Siguranței

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 1752-S din 21 martie 1946

Legiunea este informată că în ziua 15 februarie 1945 a avut loc la Târgul Mureș o adunare la care au fost invitate să-și trimită reprezentanți, care să le expună doleanțele, toate localitățile din Ardealul de Nord.

Din județul Trei Scaune s-a hotărât să fie trimise 30 de persoane, dar până în prezent au fost identificate numai două persoane, și anume Boer Alexandru din comuna Hăghig [jud. Covasna] și Barabás Carol, din aceeași comună, mici proprietari.

Din informațiile ce le deținem, rezultă că la această adunare s-ar fi discutat punerea bazelor „Partidului Micilor Proprietari”[1], la care să adere toți ungurii din România, nu numai cei din Ardealul de Nord. Președinte ar fi fost ales numitul Szász Pavel din comuna Sard, jud. Alba.

Propunem: Informația să fie verificată de Legiunea Tg. Mureș și eventual Alba, întrucât alte date complementare în legătură cu această informație nu au putut fi obținute de noi.

Comandantul Legiunii Trei Scaune
Maior Gh. Diaconescu

Raportat: I.G.J, I.J.M.

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 64/1946, f.66)

[1] În România existase în perioada interbelică Partidul Micilor Agrarieni (din 1933), înființat de Imre Réthy. „Modelul” venea însă și din Ungaria, unde, imediat după intrarea armatelor sovietice, se înființase Partidul Micilor Proprietari [Partidul Micilor Agrarieni], alcătuit preponderent din clasa de mijloc, cu sentimente profund anticomuniste. La alegerile din 4 noiembrie 1945, aceștia au obținut 57% din voturile exprimate, în vreme ce Partidul Comunist avea doar 17%. Această victorie a alarmat pe comuniștii români, care au decis transformarea Uniunii Patrioților în Partidul Național Popular, grupare care să apere interesele clasei mijlocii, în cadrul căreia au fost atrași îndeosebi intelectuali (vezi Gh. Onișoru, *De la Uniunea Patrioților la Partidul Național Popular, 1942-1949*, în „Anuarul Societății de Științe Istorice din România. Filiala Prahova”, III-IV, 1992, p.163-165). De altfel, în Ungaria, în ianuarie 1947, comuniștii vor instrumenta un pretins „complot antirepublican”, secretarul general al Partidului Micilor Agrarieni, Béla Kovács, fiind arestat. În România, activitatea acestui efemer partid a fost îndeaproape urmărită (cf. *Arh.St.București, Direcția Generală a Poliției*, dos. 88/1946).

84

Inspectoratul de Jandarmi Mureș

Legiunea de Jand. Tr. Mică

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 158-S din 21 martie 1946

Informăm următoarele:

În ziua de 15 martie 1946 a fost sărbătorit în comuna Dâmbău [jud. Mureș], raza Postului de Jandarmi Adămuș, poetul maghiar Petőfi Sándor.

Sărbătorirea s-a început cu un serviciu religios la biserica unitariană, iar la școala confesională s-a ținut o serbare unde s-a reprodus cu cântece și poezii tineretul maghiar. Cu această ocazie, Székelyi Alexandru a ținut un discurs populației maghiare, printre care a spus că astăzi a sosit timpul ca tricolorul maghiar să fie scos și aerisit. A adus elogii poporului maghiar și limbii maghiare, spunând că este cea mai frumoasă, chiar ca trandafirii. A fost aplaudat de toată asistența maghiară.

După terminarea serbării, populația a ieșit pe ulițe în tradiționalele costume maghiare care erau prevăzute cu șireturi astfel aranjate pentru a se evidenția cât mai mult culorile naționale maghiare.

S-a mai remarcat că la reproducerile teatrale, cei din piese aveau costume ale honvezilor maghiari.

Seara, pe la orele 22, a fost sărbătorită printr-o reprezentație teatrală tot la școala confesională. În timpul acestei reprezentații, școala fiind la marginea

comunei spre Târnăveni și sub un deal, indivizi necunoscuți s-au apropiat de școală, au tras 3 focuri de armă și la distanța de 1000 m. au aruncat o grenadă care a făcut explozie, fără a face vreo victimă. S-a produs panică printre asistență, însă ulterior s-au liniștit și continuat serbarea.

Cazul se cercetează de sectorul de jandarmi Târnăveni, însă până în prezent nu s-a dat de urma celor care au aruncat grenada.

Informație sigură și verificată.

Comandantul Legiunii de Jandarmi Tr. Mică
Maior V. Diulescu

Comunicat: I.G.J., Insp. jand. Mureș

(*Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 64/1946, f.170*)

85

Leg. Jd. Someș

Postul J. Cireșoaia

NOTA INFORMATIVĂ

No. 7 din 22.III.1946

Cu ocazia serviciului în comuna Cireșoaia [jud. Bistrița-Năsăud], am fost informat că ungurii speră să facă autonomia Ardealului, fără să depindă de București sau de Budapesta, spunând că aici au de toate și nu ar avea nevoie de nimeni sau, în cel mai greu caz, unirea Ungariei cu România sub conducerea unui președinte ales, fără să aibă rege.

Măsurile luate: Nu a fost cazul, căci nu se manifestă în public.

Informație sigură și verificată.

Șef de post

Plut. [indescifrabil]

Comunicat: Leg. Jand. Someș și sectorului Beclean

(*Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Jandarmi Cluj, dos. 84/1945-1946, f.27*)

86

23 martie 1946

Marii „democrați” unguri din Cluj

Dr. Demeter János, actualul subprimar al orașului Cluj.

Acest individ trebuie deferit Tribunalului Poporului ca *criminal de război* și Curții Marțiale ca *spion și dușman al statului român* – așa conchide opinia românilor care i-au urmărit activitatea din trecut și prezent. Fapte:

1. Ca jurist, dr. Demeter János a fost unul din promotorii faimoasei ordonanțe nr. 1440, prin care se confiscă proprietățile cumpărate de români după 1919. El a fost unul din acei unguri juriști din Transilvania de Nord care au pus la cale multe mii de procese de natura aceasta. (Ca informatori pot să servească: Bichicean Ioan din Turda, farmacist – ni se pare că ar fi vorba de dl. lt. col. delegatul M.St.M. de pe lângă Comisia Mixtă din Cluj – și Berariu Alexandru, locuitor în Jucul de Sus, jud. Cluj).
2. Dr. Demeter János, subprimar în Cluj, are un frate cu numele Demeter Béla, care – pe vremuri – a fost redactor la ziarul „Ellenzék” [Opoziția] din Cluj, una dintre cele mai șovine gazete ungurești; aici, acest Demeter Béla a susținut tot timpul revizionismul unguresc, care a dus apoi la actul din 1940, la verdictul de la Viena. Acest Demeter Béla, de prezent este funcționar în Ministerul Presei și Propagandei din Budapesta[1].
Dr. Demeter János, subprimarul, furnizează fratelui său Béla, din Ministerul Propagandei din Budapesta, imensul material de propagandă precum și date tendențioase pe care presa și diplomația ungurească le folosesc cu abilitatea cunoscută contra statului și națiunii române. (Informații mai ample pot servi: Salvan Virgil, pensionar, ing. la primărie).
Fratele Béla din Budapesta, știind bine românește, este și agentul de legătură între guvernul din Budapesta și cel din București. El este unul din reprezentanții acțiunii de „înfrățire veșnică” a celor două popoare, urmărind în această acțiune a sa exploatarea credulității și naivității guvernanților români în scopuri șovine, ascunse și nemărturisite, după planurile bine ticluite ale revizionistilor unguri din Cluj, în frunte cu fratele său dr. Demeter János din Cluj.
3. În toamna anului 1944, imediat după eliberarea Clujului, dr. Demeter János, în calitate de subprimar confirmat de ruși, împreună cu fostul rector al Universității ungurești Miskolczy Dezső[2] și cu Pásztay Géza[3], au fost centrul acțiunii de discreditare a statului român. Cu ajutorul a două unguroaice salariate ale primăriei, a pus în funcție și a supravegheat un oficiu de „dăruire” a femeii maghiare poftelor sexuale ale ofițerilor ruși stabiliți în Cluj. Soții și fiice din societatea „înaltă” ungurească, cu știrea și indemnul de multe ori ale soților și părinților, uneori chiar cu concursul acestora, s-au „jertfit” pe „altarul sfânt al patriei” – maghiare bineînțeles –, patronat și supravegheat de dr. Demeter János.
Cu mare abilitate, minciuni, calomnii și amăgiri a subminat autoritatea statului român. Ca urmare a acțiunii inițiate de ei, susținută cu viclenie de erotismul unguroaicelor „jertfelnice”, s-a ajuns la alungarea autorităților românești din Transilvania de Nord, instituirea administrației militare rusești exercitată prin acești unguri grupați în răsunătorul „Front Național Democrat”, de unde apoi s-a ajuns la „Republica” autonomă și la guvernul lui Vescan.
4. Dr. Demeter János, subprimarul Clujului, a stat în fruntea mișcării separatiste. A inițiat și executat tipărirea „Leilor Sovietici”, în scop de a se face independent din punct de vedere financiar de statul român. Ca ministru de finanțe în guvernul republican al lui Vescan, a lucrat cu toate mijloacele pentru a se menține starea existentă contra chiar a convenției intervenite pentru schimbul *pengő-ului* și a leilor rusești. Urmarea acestei campanii a fost că mulți unguri au rămas cu *pengő-ii* neschimbați.

5. Încă din toamna anului 1944 a activat împreună cu șeful siguranței din Cluj, evreul dr. László, pentru a împiedica „cu orice mijloace” – cum au pronunțat ei ordinul în conclavul ungarilor deveniți democrați – reîntoarcerea românilor refugiați și expulzați la vetrele lor și în special a intelectualilor. Dispozițiile categorice de arestare a oricărui român, sub învinuirea de fascist, au fost date de Demeter János. Și fiindcă primii care s-au reîntors din refugiu dintre intelectualii români, după expulzarea autorităților române din Transilvania de Nord, au fost învățătorii și profesorii, furia acestuia și a lui dr. László s-a îndreptat contra acestora. În timpul Republicii Vescaniene nu mai puțin de 33 de învățători și profesori români erau arestați și închiși în temnițele poliției din Cluj, unde au fost ținuți săptămâni și luni, fără să fie interogați măcar, pe lângă alte zeci de intelectuali și militari ai armatei române. Unii dintre aceștia au fost groaznic maltratați. (Ca informatori pot să servească: prof. Petruca Gh., insp. general Coza și insp. primar Macavei etc). Persecuția contra românilor s-a dezlănțuit cu toată furia horthystă care, în unele forme, mai continuă și azi.
 6. A pus bazele unei societăți iredentiste maghiare deghizată ca oficiu de închiriere și rechiziționare, care a legat, încă în ianuarie 1945, toate locuințele goale din centrul Clujului, cu contracte fictive, pe seama ungarilor chemați din Ungaria. Lui i se pot datora în mare parte succesele de colonizare a Clujului cu unguri veniți din Ungaria, fără nici un act de cetățenie, care și azi ocupă locuințele refugiaților, care stau în mizerie. Neexecutarea evacuării celor neîndreptățiți – unguri bineînțelese – și zădărnicierea descongestionării Clujului se datorește lui dr. Demeter János.
 7. La înființarea Universității ungurești în iarna anului 1944/45, el, împreună cu Pásztay Géza și Miskolczy Dezső, au cerut și obținut autorizația de a depus jurământul pe „statul maghiar al Coroanei Sf. Ștefan” (preciziuni poate da ziaristul Tiss).
 8. Dr. Demeter János, cu organizația lui de la primărie, a zădărnicit reromânizarea numelui străzilor. Românii participanți în comisie s-au retras, deoarece nu puteau ajunge la înțelegere cu Demeter și clica lui șovină, care, apoi, au stabilit o nomenclatură de batjocură cu de la sine putere și contra ordinelor Ministerului de Interne. Conform acestei nomenclaturi se execută acum tăblițe cu denumiri noi, băgând în cheltuială inutilă pe cetățeni și orașul (prof. Vasii, Mészáros).
 9. Ca membru influent al P.C.R., lucrează și aici contra intereselor românilor și a statului român și în interesul revizionismului unguresc. Din cele expuse mai sus, sintetizate după versiunile ce circulă în public, se constată că Demeter János, ajutor de primar din Cluj, este: criminal de război, un periculos agent în serviciul unor state străine, îndreptat contra statului român, agent provocator de ură între popoarele conlocuitoare, organizator al persecuțiilor românilor, provocator al unor situații dăunătoare neamului românesc[4].
- Pentru toate acestea, opinia publică românească, cere sancțiuni.

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 9/1944-1947, f.216-217)

[1] Béla Demeter (1910-1952), jurnalist și editor, în perioada interbelică a publicat în „Erdélyi Fiatalok” mai multe studii despre cercetările lui D. Gusti. Note ale lui Béla Demeter trimise

Ministerului de Externe maghiar, asupra situației din Transilvania în vara lui 1945, în vol. *Revízió vagy autonómia? Íratok a magyar-román kapcsolatok történetéről (1945-1947)* [Revizionism sau autonomie? Documente din istoria relațiilor româno-maghiare], ed. Gábor Vincze, Budapest, Teleki László Alapítvány, 1998, p.50-53, 55-59, 63-68, 92-115, 171-173 ș.a.

[2] Dezső Miskolczi (1894-1979), profesor la universitățile din Szeged, Cluj și Târgu Mureș, specialist în anatomia și fiziologia sistemului nervos. Membru de onoare al Academiei Române (1965) și membru al Academiei Maghiare de Științe.

[3] Géza Pásztyay (1892-1971), om politic și profesor la facultatea de drept a Universității „Bolyai”.

[4] Pentru o mai bună imagine asupra lui János Demeter, vezi fondul arhivistic creat sub numele acestuia și aflat în custodia Societății Muzeului Ardelean din Cluj.

87

Inspectoratul Jandarmi [Târgu Mureș]

Legiunea Jand. Mureș

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 3117 din 23 martie 1946

Urmare la nota informativă nr. 2774 din 15 martie 1946, nr. 2455 din 18 martie 1946 și nr. 2951 din 19 martie 1946.

Faptul că în comunele foste săsești din acest județ au fost colonizați în mod ilegal și samavolnic de către Uniunea Populară Maghiară circa 1500 familii de secui din județul Ciuc, contrar prescripțiilor legii de reformă agrară și dispozițiilor date de dl. primul-ministru dr. Petru Groza și de dl. Teohari Georgescu, ministrul Afacerilor Interne, care a interzis categoric, prin ordin, efectuarea de colonizări, a provocat o stare de spirit mult agitată, dând naștere la incidente între populația română și coloniștii secui. Nu s-a semnalat nici un incident între populația română și cea maghiară băștinașă sau originară din județul Mureș.

Populația română comentează că aceste colonizări masive cu secui s-au executat în mod intenționat, cu scopul de a se crea în mod artificial și în acest județ o populație majoritară maghiară, declarând apoi județul Mureș ca fiind al 4-lea județ secuiesc. Mai mult, susține că aceste colonizări au fost inspirate și ordonate de reacțiunea maghiară din Budapesta, care de la cedarea Ardealului de Nord a urmărit în mod continuu și metodic maghiarizarea părții de nord a județului Mureș, în scopul creării unui coridor maghiar care să despartă în două elementul băștinaș compact românesc și să aibă legătură cu Ungaria. Deviza era [ca] expansiunea secuilor să se facă numai spre vest. Acest plan nu a putut fi îndeplinit integral datorită evenimentelor.

Incidentele între populația română și coloniștii secui au început în comuna Batoș [jud. Mureș], în ziua de 13 martie, datorită în bună parte modului cum s-a comportat notarul comunei Uila [jud. Mureș], Szigeti Mihail. S-a raportat cu nota informativă nr. 2774 din 15 martie 1946.

În noaptea zilei de 17 spre 18 martie a.c., în curtea directorului școlii primare maghiare, Roman Victor, din comuna Batoș, cunoscut propagandist șovin, a explodat o grenadă. În noaptea zilei de 21 spre 22 martie 1946, în comuna Batoș, în grădina colonistului secui Kedves Ludovic, în spatele unei șure, la o distanță de circa 100 de metri de casă, a explodat un proiectil de brand. Proiectilul a fost acoperit cu paie, cărora li s-a dat foc. Autorii nu au fost descoperiți. Victime și stricăciuni

nu au fost. Se bănuiește că însuși colonistul secuiei Kedves Ludovic a pus la cale aceasta. Susmenționatul locuitor a părăsit localitatea.

Neînțelegerile ivite în comuna Batoș par să fi fost puse la cale de coloniștii secuiei, dirijați de învățătorul maghiar Roman Victor din acea comună, cu scopul de a obliga autoritățile competente să legalizeze situația de fapt ilegală a coloniștilor secuiei. Uniunea Populară Maghiară din Tg. Mureș a dispus mutarea învățătorului maghiar Roman Victor, care a și părăsit comuna Batoș.

Notarul comunei Uila, Sighetu Mihail, s-ar fi exprimat că dacă ar fi avut cunoștință că pe hotarul comunei Uila ar fi fost dl. Ceselean V.P., inspector general, consilier tehnic al reformei agrare din Ministerul Agriculturii și Domeniilor, Direcția Proprietății și Bunurilor Statului, venit în scopul rezolvării chestiunilor în litigiu referitor la reforma agrară, ar fi dat dispoziții pădurarului să-l împuște. Acest notar, din ziua de 13 martie a.c., nu s-a reîntors în comuna Uila.

Au părăsit comuna Batoș 12 familii de coloniști secuiei, care s-au instalat provizoriu în orașul Reghin. Acești secuiei au părăsit localitatea conform ord. nr. 3671/1946 al Prefecturii județului Mureș, ca fiind stabiliți în comună după data de 1 ianuarie 1946.

În ziua de 20 martie a.c., orele 14.15, în orașul Reghin, preotul maghiar Horváth Ladislau din acea localitate, cu ocazia unui incendiu ce a izbucnit într-o sură, a afirmat că trebuie să fie vorba de o răzbunare din partea românilor, întrucât mai mulți secuiei din cei plecați din comuna Batoș își aduseseră puțin fân. Din cercetările făcute de poliția orașului Reghin, până în prezent nu s-au putut stabili cauzele incendiului, însă afirmația preotului pare cu desăvârșire exclusă. Poliția crede că această afirmație a făcut-o cu scopul de a agita spiritele și a erija pe maghiari ca victime ale acțiunii reacționare din partea românilor.

În ziua de 19 martie a.c., în orașul Reghin, pe când coloniștii secuiei care părăsiseră comuna Batoș – conform ord. Prefecturii jud. Mureș, întrucât fuseseră colonizați după 1 ianuarie 1946 – intrau în acel oraș, au fost opriți de soția președintelui Uniunea Populară Maghiară din acea localitate, Domokos Szabó, care era însoțită de restauratorul Kudor. Acesta a admonestat pe coloniști, de ce au părăsit comuna și de ce nu au pus mâna pe topoare și furci contra românilor. A precizat totodată că Uniunea Populară Maghiară urmărește scopuri bine definite, referitoare la colonizarea secuilor, și că cu riscul vieții lor vor reuși ca secuiei să rămână pe loc.

Cea mai mare parte din coloniștii secuiei au rămas în orașul Reghin. Populația română din Reghin este profund nemulțumită, iar spiritele sunt agitate.

Prefectura județului Mureș a dispus înlocuirea autorităților comunale din comuna Batoș.

Locuitorii români din comuna Monor, județul Năsăud, ar fi luat parte la aceste incidente și în special la cele petrecute în ziua de 13 martie 1946.

Starea de spirit dintre populația română și coloniștii secuiei din județul Ciuc continuă a fi agitată. Informație sigură.

Comandantul Legiunii Jand. Mureș
Căpitan Cârjeu I.P. Mircea

Comunicat: I.J.M., I.G.J., Prefectura

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 64/1946, f.198-199)

Inspectoratul Jandarmi Cluj

Legiunea Jandarmi Cluj

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 378 din 29 martie 1946

În dimineața zilei de 26 martie 1946, organele de informare ale acestei legiuni au găsit lipite pe geamurile și burlanele caselor din orașul Cluj, Calea Moșilor, niște buline gumate, care prezentau pe o parte scris cu cerneală următoarele: „Sus E.R.A.”, iar pe altele: „Trăiască E.R.A.”.

Făcându-se de noi investigații pentru identificarea însemnătății acestor inițiale, luând totodată contact și cu organele de Siguranță ale Chesturii Poliției Cluj, am constatat că inițialele „E.R.A.” înseamnă: „Erdélyi Rongyos Alakulatok”, tradus pe românește „Organizațiile Zdrențăroșilor Ardeleni”.

Aceasta este o organizație teroristă maghiară veche, care a luat ființă în Ungaria încă prin anul 1933-1934, fiind sub tutela guvernului maghiar, care îi întreținea cu bani și dotându-i cu armament și material explozibil. Membrii acestei organizații au fost instruiți de către ofițeri unguri activi la Janke Pusztă, în apropiere de frontiera Iugoslaviei.

Cu aceste organizații s-a dat lovitura în Cehoslovacia în primăvara anului 1939, de către unguri, fiind introduse din timp în Cehoslovacia clandestin[1].

Aceste organizații erau formate din elemente care, sustrăgându-se serviciului militar român, treceau în Ungaria fraudulos și pe care apoi guvernul maghiar le întrebuința la diferite însărcinări de ordin politic în România.

Din informațiile primite, această organizație s-ar fi reînființat în Ardealul de Nord acum, nu de mult timp, și în mare parte conducătorii ei ar fi în special preoții și învățătorii romano-catolici. Se pare că în orașul Cluj, Liceul romano-catolic nu este străin de aceste organizații teroriste.

Măsuri luate: Pentru urmărirea și identificarea acestei organizații, pe teritoriul rural, am dat Ordinul de informații nr. 22, din 28 martie 1946, cu lămuriri complete, și totodată am luat în acest scop contact și cu organele de Siguranță ale Chesturii Poliției Cluj.

Propuneri: Întrucât aceste probleme prezintă un serios pericol pentru statul român, este imperios necesar ca problema să fie urmărită pe întreg cuprinsul Ardealului de Nord.

Comandantul Legiunii Jandarmi Cluj
Maior D. Moșora

Șeful Bir. Siguranței
Pl. major V. Mureșan

Comunicat: I.G.J., Inspect. Jand. Cluj, Centr. Contr. Militar nr. 3 Cluj, Chestura Pol. Cluj

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 393/1945, f.184)

[1] Aproximativ 400 de membri din „Rongyos Gárda” au fost implantați în Cehoslovacia, provocând dezordine și agitație în rândurile populației civile imediat după primul arbitraj de la Viena (4 nov. 1938), pentru ca în martie 1939 Ungaria să ocupe Ucraina Subcarpatică.

Legiunea Jand. Sălaj-Zalău
Nr. 2089/1946.IV.2

Secret

**Către Inspectoratul General al Jandarmeriei
Direcția Sig. și Ordinii Publice. Serviciul Siguranței**

Urmare la nota noastră informativă nr. 4133 din 7 decembrie 1945.

Am onoarea a raporta că situația școlilor maghiare și române din județ este după cum urmează:

- 160 școli maghiare cu 15.967 copii și 370 învățători, plus 23 de locuri vacante, adică la fiecare 98 copii o școală și la fiecare 45 copii un învățător.
- 261 școli românești cu 28.078 copii și 518 învățători, plus 110 locuri vacante, adică la fiecare 54 copii un învățător și la 108 copii o școală.

Rezultă că într-un județ cu populație majoritară română, procentajul școlilor și învățătorilor maghiari este în avantaj, în plus, la școlile maghiare, urmează și copiii șvabilor și chiar români, așa cum am raportat cu nr. 3892 din 19 decembrie 1945, nr. 4133 din 7 decembrie 1945, nr. 3445 din 11 noiembrie 1945 și nr. 3607 din 16 noiembrie 1945.

Față de această situație, rugăm să binevoiți a interveni locului în drept să se trimită învățătorii necesari, mai ales că mai sunt încă sate românești fără învățători sau cu învățători insuficienți și a se ordona ca să se retragă și să se înscrie la școlile românești copiii românilor, iar pentru șvabi și celelalte naționalități minoritare, dacă nu li se deschid școli proprii, să se facă propagandă și trimită copiii la școlile românești, mai ales că posedă limba română.

Comandantul Legiunii Jand. Sălaj
Căpitan Dinescu Marin

Șeful Bir. Siguranței
Santu Dumitru

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 65/1945, f.262)

Legiunea Jandarmi Trei Scaune
Biroul Siguranței

NOTĂ INFORMATIVĂ

No. 2143 din 5 aprilie 1946

Urmare la nota no. 1076 din 15.II.1946, referitor la afișarea unei table de lemn cu un text șovinist maghiar la cooperativa din comuna Araci-Tr. Scaune [jud. Covasna].

În dimineața zilei de 29 martie 1946, pe ușa școlii primare din comună, s-a găsit o altă scândură cu dimensiunile de 42x21 cm., scris cu creionul în limba maghiară următoarele:

"Onorate comitet,

Aceasta-i frăția democrată, voi 10-12 persoane ați bagat în primărie de abia 3 unguri. Tu hodorogule de Pustoi, ai ajuns în Birou folosind momentul. Dacă cineva a donat de bună voie pentru biserică, voi l-ați trimis înapoi. Faceți ce vreți cu pădurea comunei. Nici un lemn nu veți primi mai mult decât ungurii. Aceste păduri au fost cumpărate în frumoasele timpuri maghiare. Le-am cumpărat de la Boldy și avem mai mult drept la ele. Rugați-vă bine. Dacă Dumnezeu aduce dreptate, cel puțin la șase inși va fi umplută pielea cu paie.

Valahilor

În lungul străzii strigați democrația. Moșia lui Domokos, contelui, și a lui Csulak, toate au ajuns pe mâinile voastre, pentru că ați luptat în fabrica „Lempes”. Numai învățătorul a rămas la Odessa. Pentru aceasta a luat grădina lui Magda, soția lui. Adevărata lege spune că cine a căzut pe frontul de rășărit, acela nu este îndreptățit la împrăștiere, că au împușcat ruși. Numai că legea ar trebui să știe că nici pensia nu ar trebui dată urmașilor. Ați uitat că toți valahii ați fost legionari. Învățătorul și soția lui au fost șefii principali. De când locuiești în comună, toate relele le-ai făcut”.

Măsurile luate: S-a dat ordin postului să facă cercetări pentru identificarea autorului acestei inscripții șoviniste și a se stabili dacă prima tablă găsită la data de 15 februarie nu a fost scrisă de același autor.

Comandantul Legiunii Trei Scaune
Maior Gh. Diaconescu

Raportat: I.G.J, I.J.M, C.4 C.

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 64/1946, f.15)

91

Inspectoratul Jand. Tg. Mureș

Legiunea Jand. Mureș

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 3667 din 6 aprilie 1946

Urmare la nota informativă nr. 3385 din 30 martie 1946.

În zilele de 4 și 5 aprilie a.c. au avut loc în orașul Tg. Mureș, comuna Batoș din acest județ, lucrările comisiei interministeriale de reformă agrară.

Au luat parte la lucrările comisiei, pe lângă membrii acesteia veniți de la București, și domnii Vaida Vasile[1] și Nagy István[2], delegați ai Partidului Communist Român, regionala Cluj, d-l Kurkó Gyárfás, președintele Uniunii Populare Maghiare din România, reprezentanții județeni ai partidelor din F.N.D., reprezentanți ai Uniunii Populare Maghiare locale, d-l colonel inspector jandarmi Mureș și comandantul Legiunei Jandarmi Mureș.

Problema în jurul căreia a gravitat tot timpul atenția și preocuparea tuturor a fost rezolvarea așa numitului „caz de la Batoș”, adică colonizările în acest județ ale secuilor din județul Ciuc. Această problemă a fost studiată din punct de vedere juridic, al echității și politic.

Concluziile la care s-a ajuns sunt:

– Colonizările de secuici în cele 10 comune săsești din acest județ s-au executat de către Uniunea Populară Maghiară, în baza hotărârii luate, în luna ianuarie 1945, de către F.N.D. din Cluj. La această ședință a F.N.D. din Cluj nu a participat nici un delegat al F.N.D. din Tg. Mureș, ci numai prefectul județului, d-l dr. Victor Groza.

Membrii F.N.D. din Mureș n-au împărtășit hotărârea F.N.D. din Cluj.

Uniunea Populară Maghiară a început lucrările premergătoare executării colonizării înaintea hotărârii F.N.D. din Cluj. Execuția colonizării masive a avut loc după data de 7 decembrie 1945, când d-l ministru al Afacerilor Interne[3], prin ord. telefonic, a dispus oprirea colonizării.

Deși acest ordin a fost adus la cunoștință Uniunii Populare Maghiare din Tg. Mureș, totuși colonizările au continuat până în luna martie 1946.

Din punct de vedere juridic colonizarea secuicilor este ilegală, întrucât:

– Colonizări de secuici s-au executat și după difuzarea ordinului ministrului Afacerilor Interne și după apariția legii de reformă agrară, care nu prevede nici o dispozițiune referitoare la colonizări.

– Nu se pot face colonizări atât timp cât îndreptățiții la împrăștiere din județul Mureș nu au fost împrăștiți din lipsă de pământ. În acest județ mai sunt circa 30.000 (20.000 români și 10.000 maghiari) îndreptățiți la împrăștiere, care din lipsă de pământ nu pot fi satisfăcuți.

– Situația în această regiune este aparte întrucât, fiind în trecut o regiune de frontieră, un mare număr de locuitori s-au înrolat voluntari în armata română, ducând lupta contra trupelor germano-maghiare, unii din ei ajungând până în munții Tatra.

– Majoritatea îndreptățiților la împrăștiere nesatisfăcuți din acest județ sunt din cei prevăzuți de lege ca făcând parte din categoria I. O parte destul de însemnată din îndreptățiții la împrăștiere satisfăcuți au primit un lot de ½ sau un jugar.

– Comunele părăsite de sași au fost cele mai înfloritoare și sunt cele mai bogate în teren arabil, pomicultură, vii.

– În aceste comune, coloniștii secuici nu au fost împrăștiți, ci fiecare a luat în stăpânire terenul pe care l-a voit și unde a voit.

– Comunele săsești care în trecut s-au bucurat de mari privilegii, sunt învecinate cu localități românești, românii fiind aceia care au muncit aceste pământuri din timpuri îndepărtate. Au existat localități fie numai cu populație săsească, fie cu populație săsească și românească. Populația maghiară de regulă nu a locuit în aceeași comună cu sașii.

Din punct de vedere al echității, colonizarea secuicilor în aceste comune săsești este nedreaptă. Argumentele specificate mai sus conduc la această concluzie.

Din punct de vedere politic:

Este greu să se tragă o concluzie, deși reprezentanții unor partide din F.N.D., atât în prezența delegațiilor tuturor comunelor din județ, cât și în consiliul politic care a avut loc, au susținut că s-a urmărit în mod intenționat de Uniunea Populară Maghiară maghiarizarea județului Mureș, precum și executarea planului horthyst de a se crea un coridor care să facă legătura între județele secuiești cu Ungaria.

Incidentele de la Batoș:

Ar fi avut drept scop crearea unei stări de neînțelegere și neliniște între coloniștii secui și populația românească, pusă la cale de către locuitorii sași, circa 200, care s-ar fi reîntors în comună și care s-ar fi folosit pentru reușită atât de reacțiunea maghiară, cât și de reacțiunea română. Locuitorii sași au fost primiți de autoritățile administrative locale, fiind adăpostiți în câte o cameră în casele coloniștilor care au acceptat aceasta. Autoritățile administrative locale erau maghiare.

S-au stabilit în mod precis drept reacționari notorii și instigatori 2 locuitori secui (învățătorul maghiar Roman Victor și colonistul secui Kedves Ludovic). Populația comunei Batoș a solicitat comisiei ca acești instigatori principali, împreună cu alți 3, să nu se reîntoarcă în comuna Batoș, întrucât contrariu liniștea va fi periclitată.

Deși ziarul local maghiar „Szabad Szó” în nenumărate rânduri a înțeles să ia o atitudine din care să rezulte o animozitate contra jandarmilor, totuși comisia a constatat că jandarmilor nu li se poate aduce nici o acuză.

Referitor la incidentele petrecute în comuna Batoș s-au executat cercetări, actele dresate fiind înaintate instanțelor competente.

Locuitorilor români Buzaș Ilie și Bampa Ioan din comuna Batoș li s-au dresat acte și au fost înaintați Curții Marțiale Cluj, deși contra lor nu au existat probe evidente de vinovăție (declarația coloniștilor secui cu care în prealabil avuseseră neînțelegeri) și la cererea expresă a Uniunii Populare Maghiare și a reprezentanților unor partide democratice. Uniunea Populară Maghiară mi-a solicitat chiar arestarea tuturor coloniștilor români din comuna Batoș.

Contra instigatelor maghiari nu s-au putut dresa acte, întrucât Uniunea Populară Maghiară a susținut pe aceștia, care s-au sustras arestărilor, părăsind comuna, iar uneori chiar județul.

Hotărârile comisiei:

Coloniștii secui plecați din comuna Batoș și stabiliți în orașul Reghin, circa 67 familii, întrucât o parte din ei au mers în județ să se reîntoarcă în comuna Batoș, mai puțin familiile celor 2 inși Roman Victor și Kedves Ludovic. Acești 2 instigatori urmează să fie împrăștiți în orașul [...] (distanța de comuna Batoș 14 km.).

Locuitorii sași din comuna Batoș vor fi cartiruiți în circ [...] din marginea comunei.

Comitetul local de împrăștiere din comuna Batoș va executa lucrările de expropriere a foștilor locuitori sași din comună, execuție care până în prezent nu s-a făcut.

Greutăți întâmpinate:

– Lipsa totală de înțelegere și de colaborare cu organizația Uniunii Populare Maghiare, atât locală, cât și centrală, deși Legiunea a întreprins tot ceea ce a socotit că este posibil pentru a realiza aceasta.

– La bunăvoința și totala solitudine acordată reprezentanților acestei organizații s-a răspuns cu neîncredere, șicane și ostentații. Suspiciunea a mers până la intimidare.

– Nu se înțelege că ideea de libertate fără respectarea noțiunii de autoritate nu are nici o valoare constructivă.

- Expunerea ce am făcut în fața comisiei interministeriale, referitor la modul cum reprezentanții locali ai Uniunii Populare Maghiare au înțeles să acționeze în numitul caz Batoș, deși s-au dovedit a fi juste, totuși respectiva organizație a rămas mult neplăcut impresionată.
 - Cele susținute fiind bazate pe date concrete și situații statistice, deși inițial au părut a nu fi verosimile, până la urmă au fost recunoscute de această comisie ca fiind judicioase și obiective.
 - Cei doi instigatori maghiari rămânând în orașul Reghin, probabil vor continua acțiunea lor de subminare. Nu au fost reținuți în vederea cercetărilor pentru a nu se agita spiritele. Aceasta a fost cerută de comisia interministerială.
 - Starea de spirit a populației române din toate comunele săsești continuă a fi neliniștită cu atât mai mult cu cât cele discutate în comisia interministerială au fost difuzate în județ de către delegații care au luat parte. Datorită acestei stări de lucruri, precum și faptului că Uniunea Populară Maghiară este ostilă unei colaborări loiale, apreciez că liniștirea spiritelor va fi de scurtă durată.
 - Populația românească își vede încălcate drepturile ei legitime.
 - Colonizarea secuilor a fost arbitrară, samavolnică și ilegală, având un substrat politic, colonizarea pe care Uniunea Populară Maghiară înțelege să o păstreze cu orice preț, socotind pe cei care își revendică vreun drept, drept reacționari și fasciști.
 - Fără o colaborare loială cu această organizație serviciul se resimte.
- În consecință, apreciez că o schimbare la comanda Legiunii Jandarmi Mureș s-ar impune în scopul superior de a se putea obține de o nouă persoană o atmosferă favorabilă unei viitoare colaborări.

Comandantul Legiunii Jand. Mureș
Căpitan Cârjeu I.P. Mircea

Comunicat: I.G.J., I.J.M.

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 64/1946, f.368-370)

[...]* Porțiune de document distrusă.

[1] Vasile Vaida, secretarul regionalei P.C.R. a județului Cluj.

[2] István Nagy (1904-1977), muncitor tâmplar, implicat în mișcarea muncitorească încă din 1919. Datorită convingerilor lui politice este arestat în perioada interbelică și închis la Jilava, Doftana și Caracal. În această epocă se remarcă ca prozator și dramaturg, până la sfârșitul vieții fiind autorul a treizeci de volume, unele traduse și în limba română. Din acestea, se cuvin a fi reținute *Nincs megállás* [Fără oprire] (1933), *Külváros* [Mahala] (1939), *Özönvíz előtt* [Înainte de potop] (1945), *A legmagasabb hőfokon* [La cea mai înaltă temperatură] (1951), și romanele autobiografice *Sáncalja* [Sub Cetățuie] (1968), *Ki a sánc alól* [Ieșind de sub Cetățuie] (1969) și *Hogyan tovább* [Cum va fi] (1971). A fost redactor responsabil la „Világosság” (1945) și „Igazság” (1946), deputat în Marea Adunare Națională, membru corespondent al Academiei Române (1955) și titular din 1975.

[3] Teohari Georgescu.

Márton Áron püspök beszéde

1946. április 7.

A kolozsvári Szent Mihály-templomban

Szeresd a te Uradat Istenedet teljes szívedből és teljes elmédből és teljes lelkedből és minden erődből. Ez az első és legfőbb parancsolat. A második pedig hasonló ehhez: Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat.

Krisztusban Szeretett Híveim! A misszió, melyet most ezzel a meghatóan szép körmenettel bezárunk, azért volt, hogy ennek a szentírási parancsnak a tartalmát újból átéljük. Ez a nemzedék sokat vétkezett az Isten és sokat vétkezett a felebarát ellen. Ha szájával és külsőleg tisztelte is az Istent, a szívvel, elméjével, akaratával idegen isteneknek hódolt. A felebarátot már nem tudta ilyen könnyűszerrel félretolni az útból. A mindenütt jelen való Isten láthatatlan volt, de a felebarát jelen volt, és látható mint testvér, mint szomszéd, mint versenytárs. Ezért a parancsnak a másik részét egy erőtlen humanizmussal próbálta elintézni, abban a hiú feltevésben, hogy az ember-farkast jámbor szólamokkal bárányá lehet szelídíteni.

A parancs első és második része azonban elválaszthatatlanul összefügg. Az egyik rész feltétele és egyben következménye a másinak. Aki az Istent nem ismeri, embertársában sem fogja a testvérét felismerni. Aki Isten törvényeit nem tiszteli, az emberek jogait sem fogja tiszteletben tartani. Aki nem tudja, hogy minden hatalom onnan, felülről adatott, annak a kezében könnyen lesz a zsarnokság eszköze. Akinek a túlvilág nem létezik, a földön fogja a paradicsomi örömeket habzsolni, s kíméletlenül ott szerzi meg, ahol találja. Az emberbaráti attitűd, amit a jó szándékú filiszter társadalmi öltöny gyanánt magára szokott öltetni, csak addig szuperál, amíg az önző érdek vagy a szenvedély első fellobbanása a biztosítékot ki nem égeti.

Krisztusban Szeretett Híveim! Egyidejűleg az egyházmegye minden részében missziók folynak. Nemcsak a hivatalos jelentésekből, hanem a hívek hálálkodó nyilatkozataiból is azt látom, hogy a lelkek Istenre éhesek, mindenütt szomjasan várják és örömmel fogadják az újból meghirdetett örök ígéket. Mindenki érzi a szükségét, hogy rendbe hozza lelke ügyét Istennel, és újból rendezze a viszonyát embertársával.

S azt hittük, hogy ez így lesz más vonatkozásban is. Azt hittük, ha elmúlnak a fegyverek, lecsillapodnak a szenvedélyek is, és a jó szándékú emberek összefognak, hogy helyreállítsák, megteremtsék a békét az ellenségeskedő nemzetek között is. Sajnos, várakozásunkban csalódtunk, a gyűlölet szítása nem szűnt meg, sőt olyan igazságtalanságok történnek, amelyek még mélyebbre ássák a meglévő ellentéteket. És a folyamatban lévő felelősségre vonások, igazoltatások és más, politikai természetű akciók – legalábbis úgy, ahogy azokról a nyilvánosság értesül – azt a látszatot keltik, mintha ezen a vidéken minden bűnért elsősorban a mi népünk lenne felelős.

Szerettük volna, és óhajtottuk nagyon, hogy ezt a kérdést ne kelljen a szószékre hoznunk. De itt az igazságról és egy népnek a becsületéről van szó, s a felelős főpásztor a kérdés fölött nem térhet hallgatással napirendre. A becsület az alapvető emberi jogok közé tartozik, erkölcsi kérdés, amelyet szóvá kell tennünk akkor is, ha szavunkat másképp értelmezik, mint ahogy mi értjük.

1. Nem szépítjük azt, amit szépíteni nem lehet. Abban sem mentegetjük magunkat, amit szégyenként kell elkönyvelnünk. De tudjuk és velünk együtt tudnia kell minden igazságszerető embernek, hogy nem mi magyarok voltunk az első antiszemiták, sem időben, sem az ellenségeskedést illetően. A környéken régóta folyamatban volt a nyílt és szervezett üldözés, amikor a mi népünk felelős vezetői és közösségük fegyelmezettsége az üldözötteket védte, menekülőket befogadott, s a brutális intézkedések elől komoly kockázatok árán is kitért, amíg erre lehetőség volt. Nem szolgálja a lelkek megbékülésének az ügyét, ha egyesek erről megfélemeznek. Ha a nyilvánvaló bosszúállás és igazságtalanságok a tömegben nem jó indulatokat vernek föl, mi a szószékről hiába hirdetjük a szeretet parancsát.

2. Nem mentjük azokat az egyéni vagy hatósági túlkapásokat sem, amelyek az itt lakó népek jogait sértették. És a leghatározottabban elutasítjuk a bosszúnak még a gondolatát is. De a becsületünk és az igazság követeli, hogy az egyoldalú és túlzó beállításokat helyreigazítsuk.

Ama bizonyos döntés előtt, mellyel kapcsolatban magyarokat felelősségre vonnak, a mi népünk húsz esztendeig élt olyan kisebbségi sorsban, melyhez hasonlót az ellenségünknek sem kívánunk. És vajon ki tartja nyilván azokat, akik magyarokat, csak azért, mert magyarok voltak, megkínóztak, üldöztek, akik magyar családokat kenyerüktől megfosztottak, akik magyaroknak anyagi károkat okoztak, és maguk azon gyarapodtak, akik írásban vagy szóban – nemegyszer a tények elferdítésével – gyűlöletre uszítottak, akik a jogainkból évről évre többet koboztak el, akik ezer és ezer magyart éveken át embertelen körülmények között munkatáborokban, később ismét ezeket – hivatalos megállapítás szerint is teljesen indok nélkül – hónapokon át légerekben tartottak, és akik miatt magyar foglyok százai – és talán ezrei – elpusztultak?

Erdély déli részéből a sokat emlegetett „döntés” alkalmával híveink nem azért menekültek tömegesen és fejvesztetten, elkótyavetyélve mindenüket – hogy koronatanú vagyok! –, mintha az állampolgárok egyenjogúságát élvezték volna, hanem mert a szolgasorsot és üldözést tovább nem bírták. És ennek ma sincs vége. A gyűlöletet ma is szítják, népünket sok helyen ma is üldözik, a vagyonát ma is mindenféle címen elveszik.

Ismételjük: a bosszúállás gondolatát is visszautasítjuk, és jobb szerettük volna, ha ezzel az üggyel nem kellene foglalkoznunk. De vannak elaludthatatlan jogaink, mint embereknek is és mint népek is, és nem engedhetjük meg, hogy a politika elferdítse a tényeket, és az igazságos béke elé akadályokat vessen.

3. Divatban van az is, hogy az emberek magatartását felülvizsgálják, ellenőrzik, minősítik, büntetik a demokrácia nevében.

Véleményünk szerint a levegő annyira telítve van politikával, és a szenvedélyek még olyan hevesen kavarnak, hogy bizonyos magatartások tárgyilagos megítélése jóakarat mellett is alig lehetséges. Akik tehát úgy látják, hogy vannak bűnök, amelyeknek a megtorlása szükséges, és úgy vélik, hogy a nagylelkűség és megbocsátás nem időszzerű erény, vigyázzanak, nehogy ugyanolyan igazságtalanságokat kövessenek el, amilyeneknek az üldözését indokoltak tartják.

Nem tudjuk elhinni, hogy a győző hatalmak vidéki síkemberek között keresnék a háborús bűnösöket. A háború igazi okaival és céljaival a hatalmak tisztában vannak. Ki a felelős, ha vihar támad, és elpusztítja az emberek vetését? És mit tehetnek – nemcsak egyesek, hanem a népek is – Európa ezen térségében a háború mellett vagy ellen? Életük gyökereibe kapaszkodva, lélegzetüket visszafojtva figyelték az óriások élethalál-küzdelmét, és figyelték annak az irányát. A felkapott

és használt szólamok legfeljebb arra lehetnek alkalmasak, hogy e lelkiismeretlen emberek, azokkal visszaélve, vádakat kovácsoljanak embertársaik ellen, és az emberek közötti viszonyt tovább mérgezzék.

Egyébként is, a probléma sokkal bonyolultabb, már gyökerében sokkal szétágazóbb, nemhogy egy politikai szólamra lehetne redukálni. Amikor a mai ember magatartása fölött ítélnének, a vádlottak padjára kell ültetni mindazokat a szellemi irányzatokat, amelyek társadalmi, politikai erkölcsstani vagy vallási eretnokséget hirdettek, a felnövő nemzedékek tisztánlátását megzavarták, a vádlottak padjára kell ültetni azt a propagandát, amely ezeket a tömegek lelkébe belekalapálta, az erkölcsi tekintélyeket lerontotta, az erkölcsi szabadságot és durvaságot népszerűsítette. Itt valóban helyénvaló volna a lélekelemezés. Az ember a mostani háború vérgőzös forgatagából csakugyan ijesztő vonásokkal tűnt elő, de ez az elvadult ember az előző idők elvadult szellemi gyereke. S a gyógykezelést egy általános és alapos lelkiismeret-vizsgálattal és egy általános és őszinte gyónással kell kezdeni.

A demokrácia azért a legnehezebb társadalomrendező elv, mert magas erkölcsi követelményeket állít fel, mind a vezetőkkel, mind a vezetettekkel szemben. Élelmes emberek alkalmas eszközökkel sok mindent beadhatnak a népnek, a mi népünk azonban sokat tapasztalt, hamar felismeri a szavak igazi jelentését és a szavak mögött lappangó szándékot. A vezetőknek tehát aggodalmas gonddal és lelkiismeretes mérlegeléssel kell képviselniük az erkölcsi szempontokat.

A jövő uralmáért harcoló szellemek között a vita lényegében már eldőlt. És a tömegek is már döntöttek, és megindultak, hogy felsorakozzanak. A jövő század arculatát az az irányzat fogja alakítani, amely magas erkölcsi igényekkel jön, a hamissággal az igazságot állítja szembe, a gyűlöletet szeretettel igyekszik legyőzni, és a bosszúálló szándéokra nagylelkűséggel válaszol.

Krisztusban Szeretett Híveim! Háborúból jövünk. Szörnyű dolgokat láttunk, cselekedtünk, éltünk és szenvedtünk végig. Térdig gázoltunk a vérben, az egymás vérében. A civilizált népek 6 éven át égő csóvákat dobáltak egymás házára, s kajánul kacagtak, ha a szomszédot a kigyúlt házból köntös nélkül menekülni látták. Hat éven át zuhogott a testvérgyilkos Káin husángja a hullamezők fölött, a nemzetek üzleteken törték fejüket. Vértől és bűntől vagyunk mocskosak tetőtől talpig. Alázattal, térdre roskadva, felnyitott kebellet és tenyerünkre vett szívünkkel kérjük az Istent, hogy könyörüljön rajtunk, szabadítson meg bűnös önmagunktól, adjon új szívet és új lelket, és adjon egymás iránt és a népek között több szeretetet. Ámen.

[TRADUCERE]

Discursul episcopului Áron Márton[1]

7 aprilie 1946

În biserica Sf. Mihail din Cluj

Iubește pe domnul Dumnezeuul tău din toată inima, toată conștiința și din toată puterea ta. Aceasta este cea dintâi și cea mai importantă poruncă. Iar a doua este asemănătoare cu prima: iubește-ți aproapele ca pe tine însuți.

Dragii mei frați întru Hristos! Misiunea care se încheie acum cu această frumoasă procesiune, s-a ținut pentru a ne face să reflectăm din nou asupra acestor sfinte porunci. Această generație a păcătuit mult împotriva lui Dumnezeu și

împotriva aproapelui. Chiar dacă a preamărit pe Dumnezeu prin grai, cu inima sa, cu conștiința sa, cu voința sa a preaslăvit alt Dumnezeu. Dar pe aproapele său nu l-a putut respinge așa de ușor. Domnul omniprezent a fost invizibil, dar aproapele era prezent, și este vizibil ca frate, ca vecin, ca rival. Așa că a dorit să rezolve această parte a poruncii cu un umanism lipsit de vlagă, în credința vanitoasă că omul-lup poate fi transformat în miel cu vorbe dulci.

Dar prima parte se leagă inseparabil de cea de-a doua parte. Prima parte este condiția și în același timp și urmarea primei părți. Cel ce nu cunoaște pe Dumnezeu, nu va recunoaște ca frate nici pe aproapele său. Cel ce nu ascultă poruncile Domnului, nu va respecta nici drepturile aproapelui său. Cel ce nu știe că orice putere este dată de Cel de Sus, acela devine ușor un tiran. Cel pentru care nu există lumea de Apoi, se va îndopa cu plăcerile paradisiace pe pământ și le va procura nemilos de acolo unde le va găsi. Atitudinea creștinească față de aproape, pe care filistenii o îmbracă asemenea unui veston social, rămâne valabilă până când interesele egoiste, sau prima pâlpâială a viciului nu ard siguranța.

Iubiții mei frați întru Hristos! În acest moment, în mai multe zone ale episcopatului au loc procesiuni. Nu numai din rapoartele oficiale, ci mai ales din declarațiile pline de recunoștință ale oamenilor văd că sufletele sunt flămânde de Dumnezeu și așteaptă însetați, bucurându-se de sosirea eternului cuvânt al Domnului. Toată lumea simte nevoia de a pune ordine în relația sufletului său cu Dumnezeu și să își îmbunătățească relațiile cu aproapele său.

Am crezut că acest lucru se va înfăptui și în celelalte planuri. Am crezut că dacă au încetat ropotele de arme, se vor potoli și pasiunile, iar oamenii binevoitori se vor aduna să restabilească, să aducă pacea între națiile dușmane. Din păcate, ne-am înșelat, ațâțarea urii nu a încetat, dimpotrivă, au avut loc fărădelegi care adâncesc și mai mult disensiunile dintre oameni. Iar felul în care se desfășoară tragerea unora la răspundere, verificările și alte acțiuni de natură politică – cel puțin ceea ce este aflat de către opinia publică –, dă impresia că pe aceste meleaguri poporul nostru ar purta în primul rând răspunderea pentru toate crimele.

Ne-ar fi plăcut și am fi dorit să nu fie necesară menționarea acestor fapte din amvon. Dar aici este vorba de dreptate și de demnitatea unui popor, iar păstorul acestei turme nu poate trece sub tăcere aceste probleme. Demnitatea este unul din drepturile fundamentale ale omului, este o problemă etică, pe care trebuie să o amintim și atunci când cuvintele noastre sunt interpretate greșit.

1. Nu înfrumusețăm ceea ce nu se poate înfrumuseța. Nu căutăm scuze pentru acele fapte pe care le considerăm rușini. Dar știm – și împreună cu noi trebuie să știe toți iubitorii dreptății – că noi, ungurii, nu am fost primii antisemiți, nici în timp, nici în privința dușmăniei. Persecutarea deschisă și organizată se desfășura de multă vreme în această zonă, atunci când conducătorii legitimi ai poporului nostru și disciplina obștei i-a apărut pe cei persecutați, a primit pe cei refugiați și a evitat în ciuda marelui risc acțiunile brutale, atâta vreme cât a existat o posibilitate. Nu servește cauzei împăcării sufletelor dacă unii uită aceste fapte. Dacă răzbunarea vădită și tumultul de fărădelegi stârnesc în mase pasiuni nedorite, noi predicăm degeaba porunca iubirii.

2. Nu dorim să justificăm nici acele nedreptăți ale unor indivizi sau ale statului, care au lezat drepturile popoarelor conlocuitoare. Și respingem cu înverșunare orice gând al răzbunării. Dar demnitatea și dreptatea ne cer să corectăm afirmațiile unilaterale și exagerate.

Înainte de acel dictat, pentru care ungurii sunt trași la răspundere, națiunea noastră a trăit 20 de ani soarta unei minorități, pe care nu o dorim nici unui popor. Și oare cine își amintește de cei care au torturat, persecutat unguri din simplul motiv că erau unguri, privând familii întregi de singura sursă de supraviețuire, care au cauzat atâtea pagube materiale, în același timp îmbogățindu-se pe seama celor persecutați, care în scris ori prin vorbă – nu de puține ori prin deformarea adevărului – au atătat ura în oameni, care au confiscat din drepturile noastre tot mai mult în fiecare an, care au ținut mii și mii de unguri în lagăre de muncă în condiții mizere ani de zile, mai târziu – fără motiv, cum urma să se constate și în mod oficial – ținându-i tot în lagăre, cauzând moartea a sute – poate mii – de prizonieri maghiari?

Cu ocazia mult discutatului „dictat”, enoriașii noștri din sudul Ardealului n-au fugit în masă și dezorientați, vânzând totul pentru nimic – eu însumi pot depune mărturie în acest sens – ca și când s-ar fi bucurat de egalitate cetățenească, ci pentru că nu au mai putut suporta aservirea și persecuția. Și asta nu s-a terminat nici astăzi. Ura este încă vie, poporul nostru este și azi persecutat în multe locuri, avutul său este și azi confiscat sub diferite pretexte.

Repetăm: respingem chiar și ideea răzbunării și am fi dorit mult mai mult să nu fim nevoiți să ne ocupăm de aceste probleme. Avem însă drepturi inalienabile ca indivizi și ca popor, astfel încât nu putem permite ca politica să modifice faptele și să pună piedici păcii drepte.

3. Este în vogă și verificarea, supravegherea, calificarea și sancționarea atitudinii oamenilor în numele democrației.

După părerea noastră, aerul este atât de încărcat de politică și pasiunile sunt încă atât de puternice, încât judecarea unor atitudini dintr-o perspectivă oricât de binevoitor de obiectivă este aproape imposibilă. Cei care consideră deci că există crime care trebuie să-și primească pedeapsa și cred că mărinimia și iertarea nu sunt virtuți aplicabile în acest moment, să aibă grijă să nu făptuiască fărădelegi similare cu acelea a căror urmărire o apreciază justificată.

Nu putem crede că puterile învingătoare caută criminalii de război în rândurile omului simplu de la țară. Puterile cunosc foarte bine adevăratele cauze și scopuri ale războiului. Cine este răspunzător dacă începe furtuna și ceea ce a semănat omul este distrus? Și ce puteau face – nu numai unii, ci poporul întreg – în această parte a Europei pentru război sau chiar împotriva lui? Ținându-se de rădăcinile vieții lor, ținându-și răsuflarea priveau lupta pe viață și pe moarte a uriașilor și priveau ce direcție va lua această luptă. Diferitele lozinci însușite și folosite puteau servi cel mult unor persoane fără scrupule, care, profitând de ele, să născocescă acuzații împotriva aproapelui lor și să otrăvească și mai mult relația dintre oameni.

În orice caz, problema este mult mai complexă deja la rădăcină, are foarte multe ramificații și nu poate fi redusă la o singură lozincă politică. Când se judecă atitudinea omului de azi, toate curentele spirituale care militează pentru erezii sociale, politice, etice sau religioase și care au deranjat clar-viziunea tinerelor generații, trebuie așezate pe banca acuzării, la fel și propaganda, care a bătut aceste doctrine cu ciocanul în conștiința maselor, care a distrus autoritatea etică, care a răspândit morala libertină și brutalitatea. Aici s-ar cuveni cu adevărat să facem o analiză a psihicului. Omul a ieșit din vârtejul cu aburi de sânge al acestui război cu trăsături realmente înspăimântătoare, dar acest om sălbatic este copilul de suflet al vremurilor sălbatice de dinainte. Însănătoșirea trebuie începută cu o generală și serioasă analiză a conștiinței, respectiv cu o spovedanie generală și sinceră.

Democrația, ca principiu ordonator al societății, este cel mai greu de realizat, deoarece stabilește un înalt nivel moral atât în ceea ce privește conducătorii, cât și pe cei conduși. Oamenii descurcăreți pot face pe ceilalți să creadă multe lucruri, dar poporul nostru a trecut prin multe și recunoaște imediat sensul adevărat al cuvintelor și intenția ascunsă dincolo de vorbe. Așadar, conducătorii trebuie să reprezinte punctele de vedere etice cu o atenție specială și chibzuire înțeleaptă.

Conflictul dintre spiritele care își dispută întâietatea asupra viitorului s-a consumat deja. La rândul lor, și masele au optat și s-au pornit ca să se alinieze. Doctrina secolului următor va fi cea care va veni cu pretenții morale înalte, vicleniei i se va împotrivi dreptatea, care va încerca să învingă ura cu dragostea și care va răspunde răzbunării cu mărinimie.

Iubiții mei întru Hristos! Venim dintr-un război. Am văzut, înfăptuit, trăit și îndurat lucruri groaznice. Ne-am târât în sânge până la genunchi, unul în sângele altuia. Popoarele civilizate au aruncat, timp de 6 ani, torțe în flăcări unul în casa celuilalt, râzând batjocoritor dacă vedeau vecinul fugind din casă desculț. Timp de șase ani a lovit ciomagul lui Cain peste câmpurile de luptă, în timp ce națiunile își băteau capul cu fel de fel de târguieli. Suntem mânjiți cu sânge toți, din cap până în picioare. Cu umilință, în genunchi, cu sufletul deschis și cu mâna pe inimă trebuie să ne rugăm la Dumnezeu să se milostivească, să ne scape de păcatele noastre, dăruindu-ne o inimă nouă, un suflet nou, să dea mai multă dragoste unul față de celălalt și între popoare. Amin.

(*Magyar Országos Levéltár, KÜM [Arh.St.Budapesta, Ministerul de Externe], XIX-J-1-a-Rom-IV-137-1118-1946, f.41-45*)

[1] Áron Márton (1896-1980), episcop romano-catolic, cu sediul la Alba Iulia, înrudit după mamă cu Gyárfás Kurkó (erau veri). Personalitate marcantă a comunității maghiare, cu o influență covârșitoare asupra conaționalilor săi, Áron Márton a fost mereu supravegheat de autoritățile române atât înainte de război, cât și după. Direcția Generală a Poliției a întocmit o „fișă personală” a acestuia și după 1944, din care reținem – sintetic – următoarele informații: făcea parte din grupul contelui Ádám Teleki; era în legătură cu Primatul Ungariei, dr. József Mindszenty și cu „reacționarii maghiari, prin Xántus Klári”; a fost arestat pentru „reacționarism” și eliberat la intervenția U.S.A.; „dirijează în special acțiunile preoțimii maghiare”; „este unul dintre pionii de rezistență ai șovinismului și iridentei maghiare”; ținea legătura cu P.S.D. prin avocații dr. Géza Pásztay, Francisc Binder și István Lakatos; la 6 iulie 1946, prin dr. Nicolae Gutzner, a luat contact cu membrii Misiunii Britanice; a dat instrucțiuni preotului catolic József Fodor să primească în corpul călugărilor și călugărițelor numai persoane din ținutul secuiesc, „care formează baza naționalității maghiare și care fac propagandă șovină”; ziaristul maghiar Szenei îl prezentase în oficiul Partidului Micilor Agrarieni din Ungaria ca fruntaș al Mișcării Maghiare de Rezistență din Ardeal (cf. „Tribuna nouă”, Cluj, nr. 257 din 11 septembrie 1946); a îndemnat pe toți reprezentanții bisericilor catolice „să lupte pentru idealul maghiar suprem, spunând: «Nimeni nu mai are voie să răpească libertatea altuia»”; a mai afirmat că parlamentul român nu este reprezentativ, iar cei aleși „fac ca totul să meargă prost” în țară (cf. *Arh.St.București, Direcția Generală de Poliție*, dos. 46/1945, f.199). Pentru rapoartele de urmărire a lui Áron Márton, cu multe informații, vezi și *Cartea Albă a Securității, 23 august 1944-30 august 1948*, I, coord. Mihai Pelin, București, Serviciul Român de Informații, 1997, p.420-423, 432, 463. Discursul reprodus aici a fost multiplicat de „Actio Catolica” și distribuit credincioșilor maghiari. Asupra lui Áron Márton și, în general, despre avaturile slujitorilor bisericii romano-catolice din Transilvania după 1944, vezi László Virt, *Katolikus kisebbség Erdélyben* [Minoritatea catolică din Ardeal], Budapesta-Luzern, Egyházfórum, 1991.

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 2014 din 10 aprilie 1946

Suntem informați că Uniunea Populară Maghiară a difuzat o circulară la toate sediile pentru colectarea de bani printre populația maghiară, în scopul ajutorării coloniștilor secui, recent instalați în comuna Batoș, județul Mureș, în urma hotărârii Comisiei Interministeriale din ziua de 5 aprilie 1946.

În această circulară, coloniștii secui sunt prezentați de U.P.M. drept victime ale reacțiunii românești.

Măsurile luate: S-a dat ordin de informații nr. 33/946 formațiunilor din subordine.

Inspector Jandarmi Mureș
Colonel S. Roșeanu

Raportat: Inspectoratul General al Jandarmeriei

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 64/1946, f.32)

Traducere din limba ungurească

Trimite: Jánosi István, secretar delegat, Odorhei, str. Kossuth 19

Primește: Partidul Social-Democrat, pentru Lakatos István, Cluj

Traducerea: 16.IV.1946

Dragă tovarășe Lakatos,

Așa îți scriu ca prieten și așa ca tovarăș, nu e numai o întâmplare că le pot avea pe amândouă. Nu trebuie să mă prezint cine sunt, de unde vin, ce vreau, pentru ca să crezi ceea ce aici îți scriu. Sunt scriitor impacient și probabil și cititorul, cine mai are azi paciența a scrie scrisori și a citi? Totul aș vrea să condensez într-o singură propoziție și abstrăgând de la aceasta nu mult înțeles are a circumscrie lucrurile de la Pilat la Pilat.

Acum permite-mi să spun lucrurile așa cum s-au întâmplat, de când ne-am despărțit de la București și am revenit. În legătură cu aceasta rog să-mi tălmăcești observațiile cu secretariatul de acolo.

Tovarășul Lakatos a văzut când a fost aici ce înțeleaptă gardă de conducere am constituit, spun sincer, m-am bucurat la ea, dar nici un moment nu m-am îndoit că unul ca unul vor deveni îngeri. Așa s-a și întâmplat. Dacă nu aș fi socialist și nu aș privi lucrurile prin prisma materialismului istoric, atunci în disperarea mea aș spune ceva urât și aș lăsa acolo toată viața de partid și aș spune: „eu nu o mai continui, nici așa nu va ieși nimic”. Dar poate, spre nenorocul meu, nereușitele mai mult mă îndeamnă: și numai de aceea, dar a vorbi de instincte e nebunie, căci știu, drumul spre socialism e plin de spini, cu piedici pe care trebuie să le îndepărtăm

cu grijă. Așa se vede că eu acest lucru nu l-am făcut cu destulă grijă. Numai nu știu dacă timpul de patru luni a fost suficient pentru aceasta. Am lucrat timp de patru luni neîntrerupt ca să compun o pătură conducătoare, cu care apoi să pot și eu pleca în goană spre realizarea socialismului. Mă urmărește trecutul.

Congresul de la București a reușit[1]. În Odorhei nu am observat nimic deosebit, numai atât că Csókina a ieșit din partid, nu i se poate lua în nume de rău, e proprietar de fabrică și prieten personal al lui Titel Petrescu.

După ce m-am reîntors în 17 martie[2], am convocat adunarea generală, ca să îmi fac darea de seamă despre congres, dar așa de puțini au participat încât numai pe scurt am referat despre congres.

Ca și unul care și-a făcut bine treburile, m-am hotărât să merg acasă în Ciuc, să privesc și acolo, oare ce fac tovarășii de acolo, pentru că în Congres au fost foarte abătuți și am știut și de ce. Această intenție a mea am comunicat-o câtorva tovarășii. Între ei cu Korda, pe care am încredințat chiar cu câteva chestiuni de partid și cheile localului partidului, pentru că pe el îl țineam unul din membrii activi, timp ce mi-am uitat că e și prietenul lui Deák. Ei bine, apoi am mers în Ciuc, fără să bănuiesc ceva. Acolo am găsit astfel de stări încât m-am bucurat că am mers în Miercurea Ciucului. Nici nu au voit să audă despre aceea ca să mergem împreună în alegeri. Așteptau vești de la Titel Petrescu. Aceasta a cauzat-o în special atitudinea unei delegate cu nume Erős Vilma, ea a fost aceea care a preamărit pe Titel față de cei din Ciuc și a găsit destui partizani. A povestit anume membrilor partidului că Titel Petrescu va înlătura pe comuniști din guvern. E de înțeles, deci, că i-a reușit astfel să influențeze pe oamenii inconștienți. Toate aceste primejdii mi-au reușit să le înlătur cât cu puterea vorbei, cât cu amenințarea, dar tot una, a reușit.

Am săvârșit păcate că mi-am părăsit postul și mi-a reușit altundeva să înlătur greșeli de neînvinș? E natural că dacă o dată mă aflu la Miercurea Ciucului, să merg și pe acasă pe câteva zile, să-mi petrec câteva clipe fără griji la casa părintească, unde mai e încă și puțină hrană bună ce mi-a lipsit demult. Rotund 18 zile am lipsit de la Odorhei, ceea ce nu e mare lucru când este o conducere așa tare, atunci lipsa unui om se poate ușor suporta.

Când am revenit, în localul partidului am găsit pe Klein, Deák și Korda. Îndată au întrebat dacă eu sunt omul lor? Nu am știut ce s-a întâmplat, am crezut că s-au alăturat lui Titel Petrescu, m-a surprins întrebarea. Dar ei imediat mi-au comunicat că ei sunt convinși, au și date concrete, că eu am votat cu Titel Petrescu și că în București am votat cu dizidenții. Mi-a trebuit o lovitură mai mare? Îndată am știut că aceste informații sunt câștigate de Deák și încearcă să mă compromită.

E interesant că în cursul iernii a decurs o luptă disperată între Deák și președintele orașului, Klein; acum, minunea minunilor, împreună suflă și varsă foc, în acel timp eu am împiedicat ca să nu iasă Klein din partid din cauza lui Deák și eu am recomandat la demnitatea de președinte pe Klein, măcar mulți l-au excepționat. În absența mea nici măcar o dată nu au ținut întrunire, măcar și asta am elaborat-o în ordinea de zi.

M-au invitat să părăsesc localul, la care eu am cerut decizia prin proces-verbal, de ce nu au avut pentru că nici întruniri nu au ținut. Deci: președintele orașului, Klein, Deák – care nici nu e în conducere, neacceptând vreun post de conducere pentru că nu a ajuns președinte – și Korda, prietenul lui Deák. Nu am fost aplicat să părăsesc localul și nici nu l-am părăsit. Atunci au recurs la altă soluție – apucătură caracteristic socialistă –, au închis ușa localului pe mine. De la sine se înțelege, am sărit pe fe-

reastră și am plecat la centrala telefoanelor ca să telefoniez la președintele județean, la Kovács Gábor, ca să convocăm urgent delegația județeană și să pertractăm incidentul.

În acest timp, chestiunea a luat altă întorsătură. Numiții domni au mers la poliție și au depus reclamație contra mea, cu ce m-au acuzat numai bănuiesc, destul că detectivul m-a ridicat din centrală și m-a dus la poliție, unde m-a audiat. A studiat toate scriptele găsite asupra mea și mi-au interzis ca până la alte poziții să mai intru în local. Numiții domni, altă zi, au retras acuzele, despre care poliția m-a încunoștiințat și astfel din nou mi-am reprimat libertatea acțiunii, dar nu știu care a fost acuza, căci despre aceasta poliția refuză să facă declarații.

Când am plecat la București, am dus cu mine și sigiliul, dar dacă voi avea nevoie de el, dar l-am uitat în Sighișoara la Csókina încă la plecare și nici la întoarcere nu l-am adus, a rămas acolo. Am spus lui dr. Kovács Gábor, care a mers mai iute ca mine la Sighișoara, să ia la el sigiliul și până eu mă reîntorc din Ciuc să nu-l dea nimănui. Cum vezi, și dr. Kovács G. a știut de sigiliu și de plecarea mea. Au mai spus că eu de aceea am dus sigiliul cu mine, să fac propagandă lui Titel.

În timpul absenței mele, Deák a trâmbițat prin oraș că el a auzit de la Partidul Comunist că eu am votat pe lângă listă separată și am participat la întrunire dizidentă.

Am recomandat în ședința conducerii să transpunem chestiunea pe cale disciplinară, ca acolo să fie examinată, că eu am avut drept a pleca. Sau sunt răspunzător față de 2-3 persoane, fără să se aducă hotărâre dacă e chiar și președinte de oraș. Să se examineze cine a pornit ponegriri și de unde derivă. Comitetul de disciplină l-am lărgit la 6 persoane, am cerut că dacă nu pot dovedi rea credință să aducă excludere, pentru că întreg orașul urmărește dezvoltarea evenimentului. Hotărârea așteptată a rămas [neadoptată], în schimb au adus o așa hotărâre, așa cred că perechea nu se poate găsi în arhiva comitetelor de disciplină a partidului social-democrat, nu degeaba au adus-o cetățenii pașnici așa încât și capra să se sature și varza să rămână.

Desigur, nu au îndrăznit să se atingă radical de chestiune, pentru că, după cum sunt informat, a știut și tovarășul Lakatos de acest lucru și afirmativ ar fi trimis vorbă că această chestiune trebuie netezită.

Eu cred în sinceritatea tovarășului Lakatos și simt grija față de partid, căci tocmai de aceea m-a trimis aici, ca aici să construim o puternică organizație și eu de aceea m-am angajat, că și pe mine acele scopuri mă încălzesc care și pe tovarășul Lakatos. Crede-mă, eu dacă văd că cineva nu e pentru noi, atunci nu am să mă tem de repulsiunea lui, ba din contra, e greșeală dacă tolerăm lângă noi elemente nedorite.

Așa cred că un exemplar din hotărârea comitetului de disciplină a fost trimis secretarului provincial, rog să-l citești și să îți spui părerea de el.

Crede-mă tovarășe Lakatos, că port așa de mult pe inimă partidul ca și aceia care în jumătatea a doua a lui 1945, binecugetat au intrat în partid. Totdeauna am ținut de primejdios a lăsa din mână conducerea, pentru că mult necaz și neplăceri aduce.

Greșeală atunci au comis, când m-au trimis aici, nu am cerut secretariatul provincial, nici o scrisoare de calitate mea de delegat al provinciei, nici delegație nu am și nici nu am cerut, deși acolo unde omul are de lucru cu cetățeni înconștienți, necondiționat trebuie să beneficieze de delegația provincială, pentru că din contra va avea ciocniri permanente, dacă nu e spirit de conducere centrală în partid.

Tovarășe Lakatos, și în special atrag atențiunea, propun ca fără întârziere să înființați Secretariatul provincial al Săcuimii, ca să ajungă sub conducere centrală.

Și până ce se va înființa Secretariatul provincial al Săcuimii și până atunci angajează îndrumarea Partidului Social-Democrat în județele Odorhei și Ciuc, în

spiritul Frontului Unic și al F.N.D-ului, dacă pentru aceasta voi primi de la secretariatul din Cluj împuternicire.

Întrucât această împuternicire nu aș primi-o, atunci voi fi nevoit a lucra în una oarecare din organizațiile locale ca simplu soldat. Dar atunci trimiteți în aceste județe organizatori socialiști de marcă, pentru că altfel ar fi zadarnică munca depusă până acum[3].

În primul rând recomand Miercurea Ciuc sub patronaj, deoarece nici întrunirile Frontului Unic, nici cele ale F.N.D.-ului nu merg neted.

Tovarășe Lakatos, aștept cu reîntoarcerea poștei rândurile dvs. necondiționat. Both a venit acasă, acum scriu la editură în interesul lui „Erdély”.

Cu prietenie,
Jánosi István, secretar delegat

Odorhei, 16.IV.1946

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 5/1943, f.115-117)

[1] La 10 martie 1946 a avut loc la București, în sala „Libertatea”, Congresul Partidului Social-Democrat, la care au participat 1500 membri. Principalul punct pe ordinea de zi a fost discutarea propunerii P.C.R. de a se merge pe liste comune la viitoarele alegeri. În urma dezbaterilor s-au conturat două direcții: una susținută de Lothar Rădăceanu și Ștefan Voitec (membri în guvernul Groza), care erau pentru propunerea făcută de comuniști; cealaltă, susținută de Titel Petrescu, de a se merge pe liste separate. În urma votului, participanții au fost pentru liste comune (autorul scrisorii de față era adeptul acestei aripi).

[2] Cu o zi mai înainte, la 16 martie, a avut loc Plenara C.C. al P.S.D., care a decis excluderea din partid a lui Titel Petrescu și a susținătorilor lui (A. Dumitriu, Iosif Jumanca, I. Fluieraș, Ilie Dumitriu ș.a.). Aceștia au creat un alt partid, Social-Democrat Independent, fără o activitate reală până la desființarea lui.

[3] Pentru contextul acestei epistole vezi Ildikó Lipcsey, *Erdély 1945. Útközöponok az M.N.SZ. és az R.SZ.D.P. magyar szekciója, az Országos Magyar Bizottság között 1944-1947* [Transilvania 1945. Divergențe între U.P.M. și secția maghiară a P.S.D.R., comisia maghiară pe țară, între 1944-1947], în „Korunk”, VI, 1995, nr. 7, p.22-26; *România. Viața politică în documente. 1946*, coord. I. Scurtu, București, Arhivele Statului, 1996, p.121-128, 142-145.

95

Legiunea Jandarmi Trei Scaune
Biroul Siguranței

Secret

NOTĂ INFORMATIVĂ

No. 2655 din 24 aprilie 1946

Suntem informați că în vederea trecerii Ardealului la Ungaria, în rândurile populației maghiare s-a lansat un afiș cu o hartă a Ungariei, care merge până la Ploiești. De asemenea, s-ar fi numit capii autorităților și funcționarii respectivi (primari, notari, pretori, prefecți, medici, ingineri etc) care urmează a lua posturile în primire, imediat ce se va ceda Ardealul.

În cadrul U.P.M. s-ar fi constituit comitete care să procedeze la judecarea și condamnarea românilor, imediat după cedare. Parte din membrii acestor comitete ar avea chiar armament. În ultimul timp, U.P.M. ar fi colectat sume foarte mari de bani, prin cotizații în rândurile populației.

Măsuri luate: S-a dat ordin de verificare în toată Legiunea. S-au luat măsuri de identificare a tuturor celor care ar deține armament.

Comandantul Legiunii Trei Scaune
Maior Gh. Diaconescu

Transmis: I.G.J., I.J.M., D.M.S.M.

(*Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 64/1946, f.130*)

[aprilie 1946]

**„Mișcarea de Rezistență Maghiară”
(M.E.M. – Magyar Ellenállási Mozgalom)**

I. Scop

Lupta pentru autonomia Ardealului sau realizarea lui prin următoarele mijloace:

- Răspândirea permanentă de zvonuri false, care să trezească și să mențină în rândurile maghiarilor din Ardeal o atitudine de ostilitate față de statul român;
- Întreținerea unei intense propagande iridentiste;
- Incitarea la acțiuni de dezordine, distrugeri etc;
- Executarea unor acțiuni teroriste împotriva comuniștilor și a personalităților maghiare care militează pentru o colaborare și apropiere româno-maghiară.

II. Originea organizației

Organizația a luat naștere la Cluj, înainte de 6 martie 1945, imediat după eliberarea Ardealului, și este răspândită atât în Ardealul de Nord, cât și în cel de Sud, dar mai cu seamă în secuime, unde este foarte puternică.

În crearea organizației, al cărei conducător din Ardeal a fost defunctul episcop unitarian dr. Józán Miklós, care a stat în serviciul englez, are mare rol Secția Balcanică a Intelligence Service-ului englez.

Tocmai pentru aceasta, la început, organizația a purtat numele de „Uniunea Unitariană” și numai mai târziu s-a transformat în „Mișcarea de Rezistență”. Organizația a luat naștere cu lozinci iredentisto-șoviniste maghiare, antiromânești și antibolșevice.

Dr. Józán Miklós, în legătură cu elementele maghiare șoviniste, a organizat din „Uniunea Unitariană”, cu ajutorul lui Bandy István[1] și Simon Zoltán, „Mișcarea de Rezistență”, în cadrul căreia au fost introduși: foști ofițeri maghiari; membrii de încredere ai „Organizației de zece” din Cluj[2]; membrii ordinului „Vitejilor”[3]; Vânătorii Turanici[4]; membrii grupului de partizani din organizația „Trăgătorii Wesselényi”[5]; membrii extremiști ai partidului Szálasi și Imrédy; membrii Asociației Camaraderești „Frontul de Est”.

Organizația a preluat diferite depozite secrete de arme ale acestor asociații.

III. Dezvoltarea organizației

Până în ianuarie 1946, efectivul maxim era de circa 40-45.000 persoane.

În prezent, organizația a început să decadă din cauza morții dr-lui Józán Miklós, datorită căreia și-a pierdut îndrumătorul și sprijinitorul material.

IV. Organizarea

Organizația are grupuri de 10, 20 și 30. Fiecare grup are un șef. În fruntea fiecărui grup de 100, care se combină din mai multe grupuri de 10 și 20, stă un șef de centurie. Organizația are baze conspirative. În afară de grupurile de mai sus, mai sunt și grupuri speciale, ca de exemplu: grupul negustorilor, studenților, foștilor ofițeri, dermatiștilor etc. Adrese conspirative descoperite până acum: 1. Frizeria Tóth Sándor, piața Heltai; 2. Locuința lui Bandy István, str. Csikó Zsigmond 43; 3. Cărciuma vād. Sztatmáry, str. Holdvilág nr. 57; 4. Liceul Reformat; 5. Sediul U.P.M. din str. Attila; 6. Camera prof. dr. Zalányi de la Inst. de Istorie al Universității Maghiare; 7. Bodega „Balázs”, str. Petőfi, de lângă intrarea în cimitir.

De asemenea, dispune de observatori în cadrul autorităților și partidelor politice.

V. Persoanele identificate că fac parte din organizație:

Bandy István, str. Holdvilág nr. 62; Andrásy János, teolog reformat, Teologia Reformată, etaj II, camera nr.-; dr. László Ferenc, fost șeful Siguranței; Bothos József, fabrica de bomboane, str. Bartha Miklós; Simon Zoltán, asistent universitar, Universitatea Maghiară, Institutul de Istorie; dr. Gazda Ferenc, asistent la același institut; Katona Zoltán, str. Oășanu; Pálffy József, str. Holdvilág 78; Kún József, funcționar la „Dermata”, str. Pasteur; Tóth Sándor, frizer, piața Heltai; Roth Éva, dactilografă la Siguranță; Horváth István, ziarist din redacția revistei „Falvak Népe”[6]; Kallós, asistent universitar la Universitatea Agronomică a Universității Maghiare; Böss Dezső, piața Libertății 30; Rózsa, fost detectiv maghiar, str. Högyes 25; Szvoboda, șeful întreprinderii Pazei de Noapte „Hermes”, str. Holdvilág nr. 17; Hunor-Bevicsek Rudolf, subșeful Siguranței; Kökössy, detectiv; vād. Sztatmáry Sándor, cărciumăreasă, str. Holdvilág 57; Kovács István, tipograf, șeful P.S.D.; fratele lui Katona Zoltán, care și în prezent este în serviciul poliției; Vajna Pál, student, Calea Moșilor 54; dr. Újváry Ferencz; Kovács György, din Tg. Mureș, cel care a fost conducătorul rebeliunii armate din 1939 contra românilor.

Celule serioase ale organizației funcționează la Oradea, Tg. Mureș, Tg. Secuiesc, Satu Mare, Carei și alte orașe.

VI. Activitatea

- Cu ocazia zilei de 1.XII.1945 au vopsit trotuarele din Cluj cu lozinci atârătoare.
- A răspândit afișe și manifeste contra U.P.M.
- A desfășurat propagandă în fabrica „Dermata” și alte fabrici, în sensul ca muncitorii să nu participe la serbările zilei de 1 decembrie, arătând prin aceasta că nu consideră definitivă situația în ceea ce privește problema Ardealului.
- Printr-un curier a trimis la București domnului ministru de interne, Teohari Georgescu, o scrisoare de amenințare, care a fost pusă în cutia de scrisori de la locuința sa.
- La Tg. Secuiesc au executat un atentat cu grenade contra Monumentului Eroilor Armatei Roșii.
- Prin Secuime au aruncat grenade de mână asupra unei adunări a Partidului Comunist din comuna Cernat.

VII. Armamentul și materialul exploziv de care dispune organizația

Din informații sigure, organizația are în depozite secrete mari cantități de arme, muniții și materiale explozive. Locurile acestor depozite sunt ținute în mare secret, încât n-au putut fi descoperite. S-a putut afla doar că de ele au cunoștință Kovács Zoltán din str. Pata nr. 9 și Simon Zoltán. Simon este cel care mănuieste grenadele de mână ale organizației.

VIII. Legături cu străinătatea

Organizația a stabilit legături cu cercurile reacționare din Ungaria, și anume cu aripa de dreapta a Partidului Micilor Agrarieni, prin intermediul dr. Auer Pál, șeful presei Micilor Agrarieni care a asigurat legătura cu „Societatea Ardeleană” din Ungaria, care a propagat la Budapesta tendințele revizioniste și antiromânești până nu de mult, când a fost dizolvată de Nagy Ferencz, primul ministru[7], împreună cu alte asociații asemănătoare.

Cu Intelligence Service-ul englez legătura s-a făcut prin intermediul lui dr. Józán Miklós, care ocazional a pus pe Bandy în legătură cu un ziarist englez, care – după cum îl descrie Bandy – are fruntea înaltă, părul roșu, fața expresivă, se rade, statură mijlocie, poartă ochelari negri și nu știe decât nemțește.

IX. Situația actuală a organizației

Activitatea organizației este în descreștere. Luptă cu greutate materiale. Nu are legături cu Intelligence Service-ul englez. Pentru restabilirea acestei legături, în special Bandy face mari eforturi.

Pentru ziua de 15 martie au intenționat să lanseze manifeste, prin care să se arate că problema Ardealului nu este încă rezolvată.

După 15 martie, Bandy a plecat la Budapesta, pentru ca să fixeze definitiv modalitatea legăturilor cu Ungaria și să stabilească înțelegeri și în privința sprijinului. Acest lucru vrea să-l realizeze prin intermediul dr.-ului Auer și Mitropolitului Primat Mindszenty[8]. Bandy este informat că dr. Auer este în serviciul englezilor.

În legătură cu activitatea membrilor acestei mișcări, în zilele de 8, 9 și 10.IV.1946 au fost arestate la Cluj următoarele persoane: Binder Eugen, student anul V Medicină; Kovács Károly, elev liceu cl. VI la Liceul romano-catolic din Cluj; Vescan Andor, elev la școala tehnică cu limba de predare maghiară din Cluj; Nagy Ladislau, elev la școala tehnică industrială; Bocs Ladislau, elev cl. V la liceul rom.-cat.; Mócsy Ladislau, student anul II la Facultatea de drept a universității maghiare; Gergely Ștefan, elev cl. VI la liceul rom.-cat.; Gergely Alexandru, electrician; Kabán Francisc, student.

Din declarațiile date de aceștia rezultă că studentul Binder Eugen, cetățean maghiar – originar din Budapesta –, a avut misiunea să organizeze *grupe de rezistență*, care la realipirea Ardealului la Ungaria să împiedice autoritățile românești de a evacua ceva, prin distrugerea căilor ferate și șoselelor, însă special în defileul Oltului și la Porțile de Fier.

Binder primea instrucții prin intermediul numitei Boiza Ilona, conducătoarea Secției Externe a Crucii Roșii maghiare, care i-a dat 20 de dolari și 10 lire sterline. La una din întrevederile ce a avut loc între Binder și Boiza Ilona a luat parte și ministrul Ungariei la Londra, Bebe Ștefan.

Din cele semnalate rezultă că organizația M.E.M. este dirijată și sprijinită de cercurile reacționare din Ungaria.

„Uniunea luptătorilor pentru libertățile maghiare”^{*} **(Magyar Szabadság – harcosok Egyesülete)**

I. Scop și organizare

În Ardeal și în special în Secuime este în curs de organizare „Uniunea luptătorilor pentru libertățile maghiarilor”, cu scopul de a propaga în țară și în străinătate drepturile pe care Ungaria le-ar avea asupra Ardealului.

II. Conducători, membri, aderenți, simpatizanți

În județul Trei Scaune.

– Președintele acestei Uniuni este Sipos Ioan, din comuna Dobolii de Sus.

– Vicepreședintele Bálint Iuliu din Sft. Gheorghe.

– Secretar Bíró Ladislau din Sft. Gheorghe.

– Casier Bíró Ladislau din Sft. Gheorghe (altul decât secretarul).

Pentru plasa Covasna a fost numit ca președinte tânărul Deák Ernest, elev la liceul „Mikó” din Sft. Gheorghe.

Pentru plasa Tg. Secuiesc a fost numit președinte Dombi Ede, unul din principalii autori ai atentatului cu dinamită contra casei în care în cursul lunii ianuarie 1946 se ținea o adunare a organizației comuniste din comuna Cernatul de Jos.

Aderenți:

În Sft. Gheorghe: dr. Kovásznay Ádám, Zakariás Iuliu, Ijaky Iosif, dr. Kotzoc Gh. jun., Lányi Francisc (liceu), Felszegi Ștefan, Doboly Ladislau (liceu), Ijaky Ana, Freink Luiza, Costa Ádám

În Tg. Secuiesc: Vancea, jurist, dr. Dénes Ladislau

În Cernatul de Jos, jud. Trei Scaune: Bölöni Zoltán, Bölöni Ernest, Ambrus Francisc, Ambrus Antal, Molnár Carol, Hakó Mihail, Molnár Ștefan, Molnár Irina, Molnár Iosif, Ambrus Margareta, Silvester Carol, Cseh András, Cseh Eugen, Molnár Alexandru, Bajkó Márton, Molnár Iuliana, Fekete Gábor, Kelemen Gábor.

La liceul „Mikó” din Sf. Gheorghe există un puternic focar iredentist, întreținut chiar de unii profesori, printre care Keller și Rácz, conducătorul tehnic fiind elevul Deák Ernest, arătat mai sus.

III. Activitatea

Recent a fost arestat la Sft. Gheorghe tânărul Sipos János, întors din Ungaria vara trecută, unde fusese înrolat în miliția fascistă a lui Szálasi. În urma cercetărilor făcute s-a stabilit că el este autorul mai multor manifeste cu caracter fascist și reacționar răspândite în oraș și că a organizat ședințe secrete, la care au luat parte mai mulți tineri maghiari din Sf. Gheorghe: cu această ocazie au tipărit manifeste antidemocratice.

Sipos a recunoscut că organizația de sub conducerea sa este în strânsă legătură cu o organizație reacționară-fascistă din Budapesta, de unde primește instrucțiuni de modul cum trebuie dusă activitatea antidemocratică în România. Astfel, Sipos János a declarat că instrucțiunile, împreună cu broșurile și manifestele, le-a primit de la individul Cseh Tibor, venit special din Ungaria, și cu care Sipos János s-a întâlnit la Tg. Mureș, primind să fie organizatorul și conducătorul acestei organizații iredentiste.

Rezultă deci că însuși Sipos János a recunoscut că avea legături – prin Cseh Tibor – cu organizația iredentistă din Ungaria, al cărei emisar pentru regiunea secuiască din Ardeal a fost Cseh Tibor. Individul Cseh Tibor este originar din jud. Trei Scaune, din comuna Cernatul de Jos, iar în prezent este fugit în Ungaria.

IV. Legături

Se pare că această organizație are strânse legături cu Mișcarea de Rezistență Maghiară (M.E.M.).

*

„Mâna Neagră”

I. Scop

Organizație teroristă cu scopul de a împiedica populația maghiară să facă politică comunistă.

II. Activitatea

1. Activează în secuime, cu intensitate mai mare în județul Trei Scaune.
2. Numeroși locuitori au primit bilete de amenințări, scrise de mână, în limba maghiară.

Se arată mai jos cuprinsul câtorva bilete:

- a) Biletul primit de locuitorul Pop Iosif, din comuna Batoș, membru al Partidului Comunist, are următorul conținut: *Rupeți lanțurile ce v-au fost puse de comuniști. România nu suferă lanțurile cum vede la statele celelalte. Jos cu comuniști. „Mâna Neagră”.*
- b) Biletul de amenințare primit de locuitorul Balos Andrei din comuna Batoș, tradus are următorul cuprins: *Tu, porc de comunist! Încetează-ți activitatea, că totul este în zadar. Noi am întins în jurul tău plasa și dacă te miști te vom arunca în aer cu familie cu tot. „Mâna Neagră”.*
- c) Biletul de amenințare primit de locuitorul Vincze Martin, tot din comuna Batoș, are următorul cuprins: *Jos cu comuniștii! În străinătate sunt demonstrații mari. Iugoslavia, Danemarca, Franța demonstrează împotriva comuniștilor. Știri de la Radio. „Mâna Neagră”.*

*

Asociația „Sft. Ștefan”

I. Scop: șovino-iredentist, având ca program:

- Lupta neobosită și continuă a ungarilor din România pentru o „Ungarie Mare”.
- Autonomia Ardealului.

II. Organizare: Sediul în București, probabil în str. General Angelescu nr. 4.

III. Conducători: Conducător probabil Csere István.

IV. Activitatea: În ziua de 7.IV.1946 a ținut o adunare în capitală, în cadrul căreia s-a discutat despre: datoria ungarilor din România pentru realipirea Ardealului; autonomia Ardealului.

Conducătorii și membrii asociației „Sft. Ștefan” sunt astăzi în posturi de încredere în U.P.M., și anume Rózsa Francisc, care are funcția de vicepreședinte al U.P.M., Cikó Lajos este membru în comitetul executiv și alții. Toți aceștia sunt „buni naționaliști” și vor face în așa fel ca Asociația „Sft. Ștefan” să facă parte integrantă din U.P.M.

Asociația „Apostolatul Rugăciunii”

I. Scop: Propagandă șovino-iredentistă și anticomunistă.

II. Organizarea: Nu se cunoaște. Membrii se adună în casa parohială catolică din strada Cuza Vodă nr. 112, București.

III. Conducători: Secretarul asociației este ungurul Márton Imre, funcționar la fabrica „Frank”.

IV. Activitatea: Organizează diferite serbări, în cadrul cărora a strâns fonduri pentru propagandă și pentru combaterea comunismului.

(Arhiva S.R.I., fond „D”, dos. 1742, f.13-21)

* Corect: „Uniunea luptătorilor maghiari pentru libertate”.

- [1] István Bandy, fost șef de gardieni publici la Chestura din Cluj (1 aprilie 1945-17 iulie 1945).
- [2] Numele „Tizes Szervezet” (Organizația de zece) derivă din sistemul de organizare, ultima subdiviziune fiind grupul de 10, subordonați unui „tizedes” (decurion). Această organizație a activat numai la Cluj.
- [3] Constituit imediat după primul război mondial, „Vitézi Rend” (Ordinul Vitejilor) reunea pe toți aceia care primiseră decorația „Nagy Ezüst Vitézségi érem”. Aceștia purtau titlul onorific de „Vitéz” înaintea numelui, beneficiau de recompense materiale și puteau lăsa titlul moștenire băiatului prim-născut.
- [4] Organizația „Turáni Vadászok” (Vânătorii Turanici) a fost înființată în 1932 de Gyula Gömbös, primul ministru de atunci al Ungariei.
- [5] Membrii acestui grup făceau parte, în fapt, din Asociația Generală a Tiraliorilor Unguri (*Országos Magyar Lövész Egyesület*), un soi de miliții teritoriale, care la Cluj erau reuniți în Asociația „Wesselényi”, cu sediul în str. Memorandumului 12, iar sala de tir pe Calea Dorobanților (Honvéd utca) 12.
- [6] István Horváth (1909-1977) fusese până la finele războiului zilier agricol și om de serviciu la Biblioteca Universitară din Cluj, unde cunoaște o serie de scriitori, devenind un veritabil autodidact. După 1944 devine redactor la „Falvak Népe” (Oameni de la sate) și „Utunk” (Calea noastră). Autor al mai multor volume de proză și poezie, din care menționăm *Török a parlagot* [Brazdă peste haturi] (1950, căreia i s-a decernat Premiul de Stat în 1951, iar în anul următor a fost publicată și în românește), *Fenséges adósság* [Datorie supremă] (1962), *Tornyt raktam* [Am zidit un turn] (1970), *Örvénylő harmatcseppek* [Stropi de rouă în vârtoare] (1976), *Kipergett magvak* [Semințe neterminate] (1981), *A tenger hangja* [Glasul mării] (1991) ș.a. Asupra lui vezi Gavril Scridon, *Istoria literaturii maghiare din România, 1918-1989*, Cluj, Edit. Promedia Plus, 1996, p.208-215.
- [7] La 1 februarie 1946 fusese proclamată Republica Ungaria, în care Zoltán Tildy era președinte, iar Ferenc Nagy prim-ministru.
- [8] Este vorba de primatul Ungariei, anticomunist convins și un conservator aproape intolerant. La începutul anului 1949 i s-a intentat un proces și a fost condamnat, după ce a fost torturat pentru a recunoaște diversele acuze.

**Tárgy: Az erdélyi magyarság vezetőinek ünnepélyes nyilatkozata
a béketárgyalások előtt**

Miután tudomást szereztem azokról az eredményekről, amelyekkel a magyar kormány moszkvai tárgyalásai jártak, felkerestem április hó 24-én Márton Áron gyulafehérvári püspököt, mint aki köztudomás szerint az erdélyi magyarság minden rétegével kapcsolatban áll, és akinek személye, világnézetre való tekintet nélkül, köztiszteletnek örvend. Tájékoztattam őt arról, hogy a magyar kormány Erdély tekintetében területi szempontból milyen reményeket táplál, és megkértem, hogy az erdélyi magyarság vezetőivel kapcsolatokat keresve, őket a túlzott derűlátástól óvja, és a várható realitásokra készítse elő. Márton Áron megígérte, hogy azonnal érintkezésbe lép az erdélyi magyarság vezetőivel, és megbeszélésük eredményéről rövidesen tájékoztatni fog.

Május 2-án újból felkerestem Márton Áront, aki közölte, hogy a héten Kolozsvárról bizalmas jellegű megbeszélést tartott, amelyen Vásárhelyi János erdélyi református püspök (Kolozsvár), Korparich Ede, az erdélyi Hangya Szövetkezetek elnöke (Marosvásárhely), Lakatos István, a szociáldemokrata párt központi végrehajtó bizottságának tagja és a párt magyar tagozatának egyik vezetője (Kolozsvár) és dr. Szász Pál, az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület elnöke (Nagyenyed) vettek részt.

Nevezettek a moszkvai tárgyalásokról kiszivárgott ellenőrizhetetlen hírek hatása alatt szorongó hangulatban jöttek össze. Miután Márton Áron az általam előadottak alapján általánosságban ismertette azokat a valószínű kereteket, amelyekben belül Erdély kérdése a magyar kormány reményei szerint megoldható lesz, a jelen voltak a küszöbön álló béketárgyalásokkal kapcsolatban minden vonatkozásában megtárgyalták az erdélyi magyarság lehetőségeit, és a magyarság nevében a következő ünnepélyes nyilatkozatot tették, felkérve engem, hogy ezt a magyar kormány tudomására hozzam:

1. A magyar kormány rendkívül súlyos felelősséget vállalna akkor, ha az erdélyi magyarság megkérdése nélkül javasolna Erdélyre vonatkozólag megoldást. Az erdélyi magyarság ilyen javaslatok lehetőségét is elutasítja. Elvárja a magyar kormánytól, hogy mindent elkövessen a tekintetben, hogy az erdélyi magyarság a béketárgyalásokon Erdély kérdésében meghallgatásra találjon, és hogy véleményét hivatott szószólói útján szabadon és biztonsággal fejthesse ki, annál is inkább, mert Erdély területének a román állam által történő tényleges birtoklása folytán az erdélyi románság számára ez a jog amúgy is biztosítva lesz.

2. Az erdélyi magyarság felfogása szerint sem neki magának, sem pedig a magyar kormánynak nincsen joga Erdély tekintetében, amely a magyarság összességének is létfontosságú kérdése, önkéntes felajánlással területi lemondásba belemenni. Lemondást külső hatalom a magyarságra rákényszeríthet, de az ilyen döntést, ha igazságtalan, az idő orvosolni fogja; az önkéntes lemondást azonban többé jóvátenni nem lehet. Ezért a felelősséget az erdélyi magyarság lelkiismerettel nem vállalhatja.

3. Az erdélyi magyarság, mint minden szabad nép, amelyből az élet ösztöne még ki nem aludt, saját államában, saját fajtestvéreivel együtt, saját életfelfogása szerint kíván élni. Megérti az erdélyi románság hasonló óhaját, de a maga részéről magának ugyanezt a jogot megkívánja.

4. Az erdélyi magyarság számára a román uralom alatt töltött évek bebizonyították, hogy Romániában alapvető emberi jogai nincsenek biztosítva, annak ellenére, hogy azok tiszteletben tartására Románia ismételt ünnepeles ígéreteket tett, és nemzetközi kötelezettségeket vállalt. A magyarság most már minden román politikai rendszert megismert, de tűrhető életviszonyokat számára egyik sem hozott. Éppen most kell, különösen gazdasági téren, a legsúlyosabb és legmélyrehatóbb veszteségeket elszenvednie, amikor a demokrácia nevében kormányozzák, amelyhez pedig olyan nagy reményeket fűzött.

5. Az erdélyi magyarság éppen ezért elvárja, hogy a magyar kormány a maga részéről is mindent el fog követni annak érdekében, hogy a béketárgyaláson az erdélyi magyarságot kielégítő területi rendezés jöjjön létre. Amennyiben a hatalmak esetleges diktátuma következtében az erdélyi magyarság számottevő tömegei mégis kívül maradnának Magyarország határain, úgy az erdélyi magyarság elvárja a magyar kormánytól, hogy mindent megtesz az iránt, hogy a tömegek népi, kulturális és gazdasági jogainak tiszteletben tartását és az őket megillető gazdasági és kulturális birtokállomány csorbítatlan fennállását a győztes hatalmak hatékonyan és intézményes módon biztosítsák. Ennek keretében elvárja, hogy az Erdélyben lévő magyarországi vagyon sem fog ellenséges vagyonként kezeltetni, miután ez az erdélyi magyarság további érzékeny elerőtlenedését eredményezné.

6. Az erdélyi magyarság önmagának és a magyarság összességének súlyos veszedelmét látja minden olyan felmerülő tervezetben, amely az erdélyi kérdést a magyarság áttelepítésével kívánja megoldani, és éppen ezért határozottan elutasítja azt. Az erdélyi magyarság hangulatának ismeretében azonban nyomatékosan fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy egy, a magyarság létfeltételeivel nem számoló rendezés olyan önkéntes elvándorlást indítana meg, amelyet megakadályozni vagy később jóvátenni nem lehetne, és amely számunkra Erdély végleges elvesztését jelentené.

A fenti nyilatkozattal kapcsolatban a magam részéről csak azt kívánom megjegyezni, hogy az abban foglaltak, véleményem szerint, az erdélyi magyarság túlnyomó többségének legmélyebb meggyőződését fejezik ki. A nyilatkozat szerkesztői Erdély magyar életének általánosan tisztelt vezető egyéniségei, akik annak teljességét felekezeti és osztálykülönbségre való tekintet nélkül képviselik, akkor is, ha a hivatalos politikai vezetők nyílt állásfoglalása a jelenlegi körülmények között nehézségekbe ütközik. Mindannyiukat áthatotta a felelősség megrendítő érzése, és nyilatkozatukat annak tudatában tették.

Miniszteri tanácsos [olvashatatlan]

Gyöngyösi János Úrnak, Külügyminiszter Úrnak, Budapest

[TRADUCERE]

București, 5 mai 1946

Strict secret

Subiect: Declarația solemnă a conducătorilor maghiarimii din Ardeal înainte de tratativele de pace

După ce am luat la cunoștință rezultatele cu care s-au soldat tratativele guvernului maghiar la Moscova, l-am căutat în 24 aprilie pe Áron Márton, episcopul de

la Alba Iulia, cel care – după cum se știe – se află în legătură cu toate păturile maghiarimii din Ardeal și a cărui persoană, dincolo de orice concepție despre lume, se bucură de un prestigiu general. L-am informat în legătură cu speranțele nutrite de guvernul maghiar referitor la Ardeal, din punct de vedere teritorial, și l-am rugat ca, stabilind contacte cu conducătorii maghiarimii din Ardeal, să-i prevină în legătură cu un optimism exagerat și să-i pregătească pentru realitățile probabile. Áron Márton a promis că va intra de îndată în legătură cu conducătorii maghiarimii din Ardeal, iar despre rezultatele discuțiilor cu ei mă va informa în curând.

La 2 mai l-am căutat din nou, iar el a relatat că în această săptămână a avut o discuție de natură confidențială la Cluj, la care au luat parte János Vásárhelyi, episcopul reformat din Ardeal (Cluj), Ede Korparich, președintele Asociațiilor „Hangya” [Furnica] din Ardeal (Târgu Mureș), István Lakatos, membru în comitetul executiv central al Partidului Social-Democrat și unul din conducătorii secției maghiare a partidului (Cluj), și dr. Pál Szász, președintele Uniunii Economice Maghiare din Ardeal (Aiud).

Numiții s-au adunat într-o atmosferă tensionată, sub influența vestilor care, fără a putea fi verificate, le-au parvenit despre tratativele de la Moscova. După ce Áron Márton, pe baza celor relatate de mine, a prezentat în ansamblu acel cadru probabil, în cuprinsul căruia va putea avea loc, conform speranțelor guvernului ungar, rezolvarea problemei Ardealului, cei prezenți au discutat în legătură cu tratativele de pace iminente, având în vedere toate aspectele legate de posibilitățile maghiarimii din Ardeal, și au făcut în numele maghiarimii următoarea declarație solemnă, rugându-mă totodată s-o aduc la cunoștința guvernului maghiar:

1. Guvernul maghiar și-ar asuma o foarte mare răspundere, dacă ar propune referitor la Ardeal vreo soluție fără să întrebe maghiarimea de aici. Maghiarimea din Ardeal refuză și posibilitatea unor astfel de propuneri. Așteaptă din partea guvernului maghiar, ca acesta să facă totul ca la tratativele de pace maghiarimea din Ardeal să fie ascultată și, prin purtătorii ei de cuvânt, să-și poată exprima în deplină libertate și siguranță părerea referitoare la problema Ardealului, cu atât mai mult cu cât, faptul că statul român posedă efectiv teritoriul Transilvaniei, românilor ardeleni le va asigura oricum acest drept.

2. Conform opiniei maghiarimii ardeleni, nici aceasta din urmă, nici guvernul ungar nu au dreptul de a accepta benevol cedări teritoriale în privința Transilvaniei, care este o chestiune vitală pentru maghiari, luați și în totalitatea lor. Cedarea poate fi impusă de o putere exterioară, dar în caz că este nedreaptă o asemenea decizie va fi remediată de timp; renunțarea de bună voie însă nu mai poate fi reparată. Pentru așa ceva, maghiarimea din Ardeal nu-și poate asuma răspunderea cu conștiința curată.

3. Maghiarimea din Ardeal, ca orice popor la care mai există un instinct al vieții, dorește să trăiască în propriul său stat, împreună cu proprii săi frați de sînge, conform propriilor sale concepții de viață. Înțelege aceeași dorință a românilor din Ardeal, dar vrea și ea să aibă acest drept.

4. Anii petrecuți sub dominație românească au dovedit maghiarimii din Ardeal că drepturile ei fundamentale în România nu sunt asigurate, în ciuda faptului că România a făcut promisiuni solemne în vederea respectării acestora și și-a asumat obligații internaționale. Maghiarimea a cunoscut pînă în prezent toate regimurile politice românești, însă nici unul nu i-a adus condiții de viață suportabile. Chiar acum este nevoită să suporte, mai ales pe plan economic, cele mai grave și mai profunde pierderi, când este guvernată în numele democrației, față de care nutrește de altfel atît de mari speranțe.

5. Tocmai din aceste motive, maghiarimea din Ardeal se așteaptă ca guvernul maghiar să facă totul din partea sa, ca la tratativele de pace să se realizeze un aranjament teritorial mulțumitor pentru ea. În cazul în care, în urma unui eventual dictat al puterilor, mase largi ale maghiarimii din Ardeal ar rămâne totuși în afara granițelor Ungariei, ele așteaptă din partea guvernului maghiar să facă totul ca respectarea drepturilor etnice, culturale și economice ale maselor, precum și păstrarea neştirbită a bunurilor de natură economică și culturală ce le revin să le fie asigurate de puterile victorioase în mod eficient și instituționalizat. În cadrul acestora, se așteaptă ca nici proprietățile Ungariei aflate în Ardeal să nu fie considerate ca bunuri ostile, deoarece din aceasta ar rezulta în continuare o sesizabilă ruinare a maghiarimii din Ardeal.

6. Maghiarimea din Ardeal vede un pericol grav pentru sine și pentru toți maghiarii în orice proiect prin care se dorește o rezolvare a problemei din Ardeal prin transmutarea maghiarimii, de aceea îl respinge în mod hotărât. Cunoscând însă atmosfera printre maghiarii din Ardeal, trebuie să atragem atenția în mod insistent că o soluție ce nu ar ține cont de condițiile de existență ale maghiarimii ar da curs unei emigrări voluntare, care nu ar mai putea fi oprită, nici reparată în viitor, și care, pentru noi, ar însemna pierderea definitivă a Ardealului.

Referitor la declarația de mai sus, din partea mea doresc să menționez doar faptul că cele expuse reprezintă, după părerea mea, cea mai profundă convingere a covârșitoarei majorități a maghiarimii din Ardeal. Redactorii declarației sunt personalități de conducere ale vieții maghiare din Ardeal, unanim respectate, pe care o reprezintă în toată complexitatea ei, fără deosebire confesională sau de clasă socială, chiar dacă o luare de poziție deschisă a conducătorilor politici oficiali întâmpină greutăți în condițiile actuale. Toți au fost pătrunși de sentimentul zguduitor al responsabilității și s-au pronunțat conștienți de aceasta.

Consilier ministerial [indescifrabil]

Domnului Ministru de Externe, Domnului János Gyöngyösi. Budapesta

(Magyar Országos Levéltár, KÜM [Arh.St.Budapesta, Ministerul de Externe], XIX-J-1-j-Rom-16/b-sz.n.-1945-1968-II, f.533-536)

Bukarest, 1946. május 7.

Tárgy: A Magyar Népi Szövetség álláspontja az erdélyi kérdésben

A 88/pol.-1946-os számú jelentés ismertette és teljes egészében reprodukálta az erdélyi magyarság egyes köztisztelőiben álló vezetőinek állásfoglalását az erdélyi és határkérdéssel kapcsolatban. Kétségtelennek látszik, hogy a fenti számú jelentéssel felterjesztett nyilatkozat az erdélyi magyarság többségének ösztönös és érzelmi jellegű véleményét fejezi ki. Nyilvánvalóan érdeklődésre tarthat azonban számot az M.N.SZ. vezetőinek körében ugyanezen kérdéssel kapcsolatban kialakult vélemény is, már csak azért is, mert az M.N.SZ. az erdélyi magyarság egyetlen hivatalos jellegű szerve. Alapvonalaiban az erdélyi magyarság meggyőződése e kérdésekkel kapcsolatban egységes, mégis az M.N.SZ. állásfoglalását bizonyos fokig

meghatározza egyrészt az, hogy mint hivatalos szervnek különös tekintettel kell lennie a reálpolitikai adottságokra, másrészt kétségtelenül érvényesülnek állásfoglalásának kialakításában bizonyos világnézeti jellegű elemek is, melyeknek folytán az M.N.SZ. vezetősége széles távlatokba igyekszik beállítani az erdélyi kérdés megoldását is.

A közelmúltban Gyallay-Pap Domokos min.s. titkárral együtt igen hosszú és az erdélyi magyarság összes problémáira kiterjedő beszélgetést folytattam Bányai Lászlóval, az M.N.SZ. alelnökével. Bányai jelentős szerepet játszik az M.N.SZ. politikájában, azt tartják róla, hogy ő annak ideológiai irányítója. Régi M.A.D.O.SZ.-ista, hosszú ideig illegálitásban élt, tagja a kommunista pártnak, és e párt vezetőségéhez igen kitűnő elvtársi és baráti nexusok fűzik. Egyébként a kolozsvári népbíróság mellett ő a népbüvész, és e minőségében mindent megtesz az irányban, hogy ennek a népbíróságnak magyarellenessé jellegű és az objektív igazságnak meg nem felelő működését letompítsa és mérsékelje.

Bár a beszélgetés során magunk is arra törekedtünk, hogy Bányai és általa az M.N.SZ. nyilvánosságra érthető okokból nem hozható véleményét az erdélyi kérdés megoldásával kapcsolatban megismerjük, nem kellett a beszélgetést erre a tárgyra irányítanunk, mert Bányai maga terelte erre a témára a szót, és mindketten egymástól függetlenül kialakult utólagos véleménye az volt, hogy nem egészen célzatosság nélkül. Határozott benyomásunk az, hogy Bányai, aki teljesen szisztematikusan ismertette elgondolásait, ezt azért tette, hogy általunk a magyarországi illetékesek felé mintegy postára adják azokat.

Bányai azzal kezdte, hogy az M.N.SZ. vezetősége tisztában van az erdélyi magyarság ama vágyával, hogy azok a területek, amelyeken ez a népelem él, Magyarországhoz csatoltassanak. Tisztában van azzal is, hogy a magyarság ama részében, mely továbbra is román fennhatóság alatt lesz kénytelen élni, ez a körülmény milyen keserves csalódást fog okozni. Megemlítette, hogy ennek a mentalitásnak jelei lépten-nyomon megnyilvánulnak. Az M.N.SZ. által összehívott marosvásárhelyi gazdasági értekezleten például az egyik kiküldött nyíltan megmondta, hogy a székelységet jelenleg nem a gazdasági kérdések izgatják, mert kizárólag a határkérdéssel törődik. Sepsiszentgyörgyön egy bizalmas értekezlet alkalmával, melyet Balogh Edgár tartott, felszólalt egy orvos, aki kijelentette, hogy amennyiben az a környék nem fog Magyarországhoz csatoltatni, felkerekedik és elvándorol az utolsó szálig az egész magyar intelligencia.

Az M.N.SZ. a nemzeti érzésnek előbbi példákkal illusztrálható kinövéseit természetesen elítéli. Elítéli azért, mert nem felelvén meg a realitásoknak, magyar szempontból végtelenül károsak. Akárhol is fut a határ, a magyarságnak gondoskodnia kell gazdasági megerősödéséről, és minden magyarnak kötelessége a helyén maradni és népe érdekeit továbbra is szolgálni. Egyébként ezeket a kinövéseket Bányai ama illuzionizmusra vezeti vissza, amely az erdélyi magyarság széles rétegeiben lábra kapott. Jellemzőnek mondja, hogy ez az illuzionizmus és a belőle folyó hibás és veszélyes elvándorlási szándék, mint azt a sepsiszentgyörgyi orvos esete is mutatja, főleg a középosztályban kapott lábra.

Az M.N.SZ. vezetősége ezzel szemben a realitásoknak megfelelően gondolkodik. A hozzá eljutott információk szerint és még inkább benyomásai alapján valószínűnek tartja, hogy a határvidéken átcsatolás fog történni Magyarország javára, és ezt a tényt örömmel vegyes aggodalommal szemléli. Örömmel azért, mert a határmódosítás kétségtelenül nagymértékben meg fogja erősíteni belsőleg a magyar demokráciát, aggodalommal azért, mert az erdélyi magyarság nagy több-

sége nyilván ezután is román uralom alatt maradván félős, hogy a visszacsatolás ezeknek sorsára káros visszahatással lesz. Az M.N.SZ. feladata éppen az, hogy a román államhatárok között maradó magyarság emberi és nemzeti jogait és életlehetőségét biztosítsa. A román állam keretein belül maradó és az erdélyi magyarság túlnyomó többségét kitevő eme népelem helyzetének alakulása pedig két tényezőtől függ: az egyik a román demokrácia ereje, a másik a román és a magyar állam egymáshoz való viszonya.

Ebből az elgondolásból nyilvánvaló a konklúzió is. Az M.N.SZ.-nek minden erejével a román demokrácia további megerősítésére, valamint a román-magyar barátság kialakítására kell törekednie. Nyilvánvaló, hogy egyes területek visszacsatolásának ténye agitációra és provokációra fog alkalmat adni a román demokrácia ellenségeinek. Éppen ezért a területi kérdés elintézése a magyar és a román kormányok, valamint a nagyhatalmak dolga kell, hogy maradjon, és az erdélyi magyarságnak, valamint hivatalos és félhivatalos szerveinek vagy akár közszereplő egyéneinek távol kell tartaniuk magukat attól, hogy e kérdés elintézésébe beavatkozzanak. Ezt két érdek is parancsolja, egyrészt az erdélyi magyarság legönösebb érdeke, hiszen véleménynyilvánítással hallatlan támadási felületet nyújtana önmaga ellen, másrészt a román demokrácia érdeke, amelyet ez esetben reakciós oldalról a magyarságon keresztül szintén támadni lehetne oly erősen, ami esetleg végzetessé is válhatna.

Szó került ezután az M.N.SZ. vezetőségét leginkább foglalkoztató kérdésről, tudniillik arról, hogy milyen mód volna a legalkalmasabb a román uralom alatt maradó magyarság jogi, gazdasági és kulturális birtokállományának biztosítására és fejlesztésére. Bányai ezzel kapcsolatban ama véleményének adott kifejezést, hogy esetleg elérhető volna Románián belül egy közigazgatási autonómiával felruházott, teljesen magyar jellegű Székelyföld megeremtése. Ismertette ezzel kapcsolatos elgondolását, és a magyar béke-előkészítés sürgős feladataként jelölte meg azt, hogy a székely autonómia tervezetét kidolgozza. Hangsúlyozta, hogy politikai autonómia jelenleg aligha lesz elérhető, de széles körű közigazgatási autonómiára gondol, annyira, hogy az összes állami szervek eme autonóm területen működő közegei magyar nemzetiségűek legyenek (rendőrség, csendőrség, pénzügyi adminisztráció stb.), és az autonóm területről ne legyenek elhelyezhetők. Fontos kérdés – mondta – az autonóm terület határainak megállapítása is. Az autonómia területe ugyanis nem eshet egybe pusztán a három ún. székely megye területével. Feltétlenül ide kellene csatolni a Brassó megyéhez tartozó „hét falut”, valamint a jelenlegi Maros megye területének nagyobb részét is, természetesen Marosvásárhellyel mint székely fővárossal együtt. Valószínűleg – mondta tovább – ennek érdekében előbb módosítani kellene a jelenlegi megyebeosztást, illetve megyehatárokat is.

Fontosnak tartja eme autonóm terület létesítését, nemcsak az azon belül élő magyarság, de a román uralom alatt élő összmagyarság szempontjából is. Azt is reméli, hogy az autonóm terület felé lesz kanalizálható az az elvándorlási szándék, amely az M.N.SZ. minden ellenkező igyekezete ellenére a békekötés után az erdélyi magyarságban nyilván mégis éreztetni fogja hatását. Kitért itt ennek az elvándorlásnak gazdasági és politikai szempontból egyaránt felmérhetetlen káira. Gazdaságilag az elvándorlók tehertételt jelentenének Magyarországnak mint új lakóhelyüknek, politikailag pedig gyengítenék mind a román, mind a magyar demokráciát. A magyarság ugyanis Romániában még akarata ellenére is baloldali elemet képvisel, a kisebbségi élet természetes demokratizáló és balfelé orientáló

hatása folytán. Azok az elemek azonban, amelyek Erdélyből elvándorolván Magyarországra költöznének, kétségtelenül tartalékseregét jelentenék ott a magyar reakciónak, mert deklasszálódván, növelnék a reakciós kispolgárság, illetve „Lumpenintellektuellek” amúgy is veszélyes tömegét.

A székely autonómián kívül élő szórványmagyarság jogainak biztosításáról is megemlékezett Bányai. Nyilvánvaló – mondta –, hogy itt csak individuális jogok biztosításáról lehet szó, és arról, hogy az egyes minisztériumokban a romániai összmagyarságot érintő ügyeknek mindenkor legyen egy magyar referense. Felvetődvén mindezen jogok biztosítékainak kérdése, Bányai legfőbb biztosítékként a román demokrácia megerősödését jelölte meg, és hangot adott ama meggyőződésének, hogy az összes nagyhatalom bevonásával való megoldását a garancia kérdésének nem tartja helyesnek, miután ez esetben ezek a kérdések is könnyen játékszerévé válhatnának a nagyhatalmak közötti vetélkedésnek. Helyesebbnek látná, és vele együtt az M.N.SZ. vezetősége is, ha a magyar nemzetiség jogainak biztosítása valamilyen formában a Szovjetunióra volna bízható.

Bányai egész elgondolását széles világnézeti, sőt világgpolitikai perspektívában állította be. Mi rámutattunk arra, hogy a határkérdésben a román demokrácia – véleményünk szerint – taktikai hibát követett el akkor, amidőn sorozatosan és energikusan leszögezte magát a területi integritás mellett, és egyébként is engedményeket tett a sovinizmusnak. Ezekre az engedményekre szükség volt – válaszolta –, mert a román demokráciának meg kell nyernie a maga számára a széles román tömegeket. Ha ez megtörténik, ez véglegesebben és komolyabban biztosítja a magyarság jogegyenlőségét, mint hogyha a most megadott engedményekkel a román demokrácia veszélyeztette volna népszerűségét, és így a Maniuék malmára hajtotta volna a vizet, akik a magyar kérdésben közismerten kérlelhetetlenek. Oszítja e tekintetben Luca László álláspontját, aki 1945. március 13-án, amikor Kolozsvárra újból bevonultak a román csapatok és a román közigazgatás, bizalmas körben azt mondta az Észak-erdélyi Köztársaság bukását sirató magyar autonomistáknak: „Mindezt el kell viselni, és mindezen túl kell esni. Ha most kapnátok autonómiát, azt a vérig sértett román sovinizmus rövidesen elseperné, ha azonban sikerül megerősítenünk a román demokráciát, az majd el fogja már bírni a nektek adandó engedményeket”.

Valóban – mondta – a román demokrácia konszolidálásával és megerősödésével együtt jár az, hogy módjában lesz nagyobb, esetleg területi engedményeket is tenni, ebből a szempontból a kilátásokat nem tartja rossznak. A jelek arra mutatnak, és értesülései is oly irányúak, hogy a közeljövőben Romániában is ki fog élesedni a reakció elleni harc. Az Antonescu pertárgyalásának kitűzése, amelyben súlyos ítéletet vár, is ezt jelenti. Ezt fogja magával hozni a választások kitűzése is, amelyeknek során a kormány a legerélyesebb és leghatékonyabb eszközökkel fogja megtörni a reakciós próbálkozásokat. Ebből a szempontból helyesebbnek tartaná, ha a béketárgyalások némileg elhúzódnának, bármennyire is próbára tenné az a polgári elemek idegeit. Az időnyereség magyar szempontból igen sokat jelentene, mert teherbíróbbá tenné a román demokráciát, és így megeremtené a lehetőséget román részről bizonyos engedmények megtételére, nemcsak a területi kérdésben, hanem a székely autonómia és az erdélyi magyarság jogainak tekintetében is.

A román reakcióról szólván megemlítette, hogy Erdélyben ennek fő hordozói a görög katolikus papok. Sajátságosan megváltozott magyar szempontból a helyzet – mondta –, hiszen régen a görögkeleti egyház volt Erdélyben a magyarság legnagyobb ellensége. Ma a görögkeletiek éppen ortodox affinitások folytán oroszbarát

politikát folytatnak, a görög katolikusok azonban nem utolsósorban éppen a vatikáni politika antikommunista vonala folytán, a reakció és egyben a magyarellenesség bástyáit jelentik, mert a magyarokon keresztül támadják a román demokráciát.

Némi időnyerés egyébként azért is kedvező lenne, mert közben alkalom nyílnék a magyar-román barátság megerősítésére. Ezt a feladatot nem annyira a diplomatáknak kellene elvégezniük, mint inkább a két ország kommunista pártjainak, közvetlen érintkezés és kapcsolatok teremtése útján. A gazdasági kapcsolatok minél intenzívebb kimélyítése is nagy lépéssel segítené elő azon légkör kialakítását, amely majd lehetővé teszi az összes függő kérdésnek a magyar kívánságokat kielégítő egymás közötti megoldását.

Nyilvánvaló – mondta még Bányai –, hogy a magyar-román problémák kulcsa is, mint az egész helyzeté, a Szovjetunió kezében van. Románia mind ez ideig nagyobb mértékben bírta a Szovjetunió bizalmát, mint Magyarország, márcsak azért is, mert még idejében fordított hátat a németeknek, de azért is, mert Magyarországon a tömegek demokratizálódása előbbre is haladt, az uralmat bel- és főleg külpolitikai vonatkozásban a román demokrácia szilárdabban tartja kézben, mint a magyar. Romániában kizárt minden hintapolitika, és a román burzsoázia is őszintebben működik együtt a demokratikus rendszerrel, mint Magyarországon a magyar. A moszkvai látogatás óta ez a helyzet bizonyos fokig megváltozott, az oroszok által ott kilátásba helyezett, de még nem precizírozott támogatást Magyarországnak, ha célt akar érni, még utólag is ki kell érdemelnie. Ugyanezt a vonalat kell követnie az erdélyi magyarságnak is, és hangot kell adnia annak, hogy bizalma a Szovjetunió felé irányul. Ő – Bányai – most átvette az M.N.SZ. Kolozsvárott megjelenő központi lapjának, a „Világosság”-nak az irányítását, ez a lap ugyanis eddig rendkívül dilettáns módon volt szerkesztve, amit az is mutat, hogy bár szándéktalanul, de már hónapok óta egyetlen oroszbarát cikk sem jelent meg a lap hasábjain.

Most a magyarság különösen rá lévén utalva a béketárgyalások alkalmával a Szovjetunió támogatására, ő ezt a hibát ki akarja küszöbölni, de mindent meg akar tenni az irányban is, hogy az erdélyi magyarság központi sajtóorgánumán keresztül a zsidóság felé is, mellyel szemben sok explikálnivalója van, és amelynek jelentősége ma sem becsülhető alá, szintén baráti gesztust mutasson.

Az M.N.SZ. hivatását egyébként abban látja – és ezt immár másodszor emelte ki a beszélgetés folyamán –, hogy a román államhatárok közé került és többségében nyilván ott is maradó magyar népelem érdekeit szolgálja, a román demokráciával való szoros együttműködésben. Éppen a román demokratikus körök vezetőelemeivel és a román kommunista párttal való közvetlenebb együttműködés lehetőségének megteremtése miatt az M.N.SZ. azzal a gondolattal foglalkozik, hogy központi irodáját vagy legalábbis annak politikai részét Bukarestbe helyezze át.

A beszélgetést Bányai azzal fejezte be, hogy véleménye szerint akármilyen rendezés is következzen jelenleg be, az nem lesz végleges, mert a Szovjetunió szándéka az, hogy Európa eme részén valamilyen konföderációt vagy integrációt hozzon létre, amelyben, a határok jelentősége valóban elmosódván, minden nép szabadon élheti nemzeti életét. A kisebbségi magyarság talán legszebb hivatása éppen ennek az új, eljövendő rendezésnek az előkészítése.

Min. o. tanácsos
[kiolvashatatlan]

București, 7 mai 1946

Subiect: Poziția U.P.M. în problema ardeleană

Raportul 88/pol. 1946 a făcut cunoscut și a reprodus în întregime poziția unor respectabili lideri ai maghiarimii în ceea ce privește problema Transilvaniei și a granițelor. Se pare că declarația inclusă în raportul menționat mai sus exprimă opinia instinctivă cu conotații afective ale majorității maghiarimii transilvane. Este însă demnă de interes, în mod evident, și opinia cristalizată în cercul conducătorilor U.P.M. privind aceeași problemă, cu atât mai mult că U.P.M. este singurul organ cu caracter oficial al maghiarimii transilvane. Convingerea maghiarimii transilvănene despre această problemă este în mod fundamental aceeași, cu toate acestea, poziția U.P.M. este parțial determinată pe de-o parte de faptul că, în postură de organ oficial, trebuie să ia în considerare în mod special situația politică reală, pe de altă parte în cristalizarea poziției sale își spun cuvântul și anumite elemente ce țin de o concepție despre lume, astfel încât conducerea U.P.M. încearcă să poziționeze și soluționarea problemei transilvănene într-o perspectivă mai largă.

Nu demult am purtat o discuție lungă și despre toate problemele maghiarimii transilvane, în prezența secretarului ministerial adjunct Domokos Gyallay-Pap, cu László Bányai, vicepreședintele U.P.M. Bányai joacă un rol important în politica U.P.M. și este considerat ideologul acesteia. Vechi M.A.D.O.SZ.-ist, a trăit multă vreme în ilegalitate, este membru al Partidului Comunist, fiind legat prin relații și prietenii apropiate de conducerea acestui partid. De altfel, el este procuror al poporului pe lângă tribunalul poporului din Cluj și în această calitate face tot posibilul pentru diminuarea atitudinii antimaghiare a acestuia, precum și pentru a estompa și modera tot ce în acțiunile tribunalului contravine adevărului obiectiv.

Scopul dialogului a fost aflarea poziției sale și, implicit, a conducerii U.P.M. în ceea ce privește soluționarea problemei transilvănene, dar care din motive binecunoscute nu pot fi făcute publice, nu a fost necesar să îndreptăm conversația în direcția acestui subiect, pentru că tema a fost adusă de însuși Bányai în discuție și părerea noastră unanimă a fost că a făcut acest lucru nu fără anumite intenții. Impresia noastră fermă este că Bányai, care și-a expus opiniile într-un mod foarte sistematic, a procedat astfel pentru ca acestea să fie trimise prin poștă persoanelor interesate din Ungaria. La început, Bányai a precizat că conducerea U.P.M. este la curent cu dorința maghiarimii transilvănene, conform căreia regiunile în care locuiesc maghiari să fie alipite Ungariei. Este conștient și de faptul că pentru acea parte a maghiarimii, care va fi nevoită să trăiască în continuare sub administrația română, acest lucru va fi privit ca o nespasă dezamăgire. A menționat faptul că semnele acestei mentalități se pot observa peste tot. La ședința economică a U.P.M., convocată la Târgu Mureș, de pildă, unul din delegați a afirmat deschis că secuii în momentul de față nu sunt preocupați de problemele economice, ci de cele legate de granițe. La Sf. Gheorghe, cu ocazia unei ședințe confidentiale, convocată de Edgár Balogh, un medic a declarat că în măsura în care această regiune nu se va alipi Ungariei, întreaga intelectualitate maghiară se va decide să plece din zonă.

Desigur, U.P.M. condamnă excrescențele sentimentului național de genul celor din exemplele evocate. Le condamnă pentru că, nereflectând situația reală, sunt extrem de dăunătoare din punctul de vedere al maghiarilor. Oriunde s-ar găsi

granița, maghiarimea trebuie să se preocupe de evoluția sa economică și este datorită fiecărui maghiar să rămână pe poziții, servind cauza comună a poporului. De altfel, Bányaï consideră că aceste manifestări provin din iluziile care s-au răspândit în largi pături ale maghiarimii din Ardeal. Este caracteristic, spune el, că aceste iluzii, precum și intenția greșită și periculoasă de emigrare la care au dat naștere, sunt răspândite, așa cum arată și cazul medicului din Sfântu Gheorghe, mai ales în rândul claselor mijlocii ale maghiarimii transilvănene.

În schimb, conducerea U.P.M. gândește ținând cont de realitate. Pe baza informațiilor pe care le-a obținut și mai ales datorită impresiilor proprii, consideră probabilă alipirea unor porțiuni de la granița Ungariei, acest fapt umplându-l de bucurie, dar în același timp și de temeri. Cu bucurie, pentru că alipirea acestor porțiuni va consolida cu siguranță democrația internă a Ungariei, cu temeri pentru că mare parte a maghiarimii transilvănene rămâne tot sub administrație românească, și sunt de temut urmările nefavorabile asupra soartei acestora. Datoria U.P.M. este tocmai aceasta, adică asigurarea traiului și drepturilor naționale ale maghiarimii care va rămâne în continuare în granițele României. Iar evoluția situației acestei populații, adică a majorității maghiarilor din Transilvania care rămân în hotarele României, depinde de doi factori: primul este puterea democrației românești, celălalt este relația dintre statul român și cel ungar. Acest curs de idei implică și concluzia. U.P.M. trebuie în continuare să se lupte pentru întărirea democrației românești, pe de altă parte să faciliteze bunele relații româno-ungare. Este de la sine înțeles că alipirea unor regiuni va conduce la agitație și provocări din partea dușmanilor democrației românești. De aceea, rezolvarea problemei teritoriale trebuie să rămână de competența guvernelor român și ungar, respectiv a marilor puteri, iar organele oficiale și semi-oficiale ale maghiarimii sau chiar persoane publice trebuie să rămână departe de a-și exprima părerile în ceea ce privește rezolvarea acestor probleme. Acest lucru este dictat de două interese: pe de o parte de interesele proprii ale maghiarimii transilvănene, căci prin intervenții publice s-ar expune la foarte multe atacuri, pe de altă parte de interesul democrației românești, care ar putea fi atacată vehement de către reacționari pe tema maghiarilor și care ar putea deveni fatale.

S-a vorbit apoi de problema care dă de gândit cel mai mult conducerii U.P.M., și anume despre modul cel mai eficient de a păstra și dezvolta patrimoniul cultural, economic și legislativ ale maghiarimii. În această privință, Bányaï și-a exprimat părerea că eventual s-ar putea obține înființarea unei Secuimi în cadrul României, care să se bucure de autonomie administrativă, având un caracter complet maghiar. De asemenea, și-a exprimat părerile legate de aceste planuri și a subliniat urgenta necesitate de a se elabora acest proiect al autonomiei secuiești în cadrul pregătirii tratativelor de pace. A subliniat că, probabil, nu se va putea înfăptui și o autonomie politică, dar prevede o autonomie integrală în administrație, ceea ce va implica pe de-o parte apartenența funcționarilor la etnia maghiară în toate instituțiile existente în cadrul acestei formațiuni autonome (poliție, jandarmi, administrație financiară etc), pe de altă parte lipsa posibilității strămutării acestora în alte regiuni ale țării. O problemă importantă – spune – este și cea legată de stabilirea granițelor acestui teritoriu autonom, pentru că granițele acestuia nu pot coincide numai cu granițele celor trei așa-zise județe secuiești. Trebuie neapărat incluse în această formațiune și „cele șapte sate” din județul Brașov, respectiv o mare parte a actualului județ Mureș, și bineînțeles și Târgu Mureș, drept capitală a secuimii. Probabil – a spus în continuare –, în acest sens ar trebui în prealabil modificate împărțirea, respectiv granițele județelor actuale.

Consideră importantă înființarea acestui teritoriu autonom tuturor maghiarilor nu numai din perspectiva maghiarilor implicați, ci și prin prisma tuturor maghiarilor care trăiesc sub administrație românească. Mai speră că tendința de emigrare, care va fi resimțită în mod evident după încheierea păcii, în ciuda eforturilor U.P.M., se va putea canaliza în direcția acestei regiuni autonome. S-a referit și la deosebitele daune, din punct de vedere politic și economic, ale unui val de emigrări. Din punct de vedere economic, emigranții devin o povară Ungariei, noii rezidenți; din punct de vedere politic, slăbesc atât democrația românească, cât mai ales cea ungară, pentru că maghiarimea reprezintă în România, chiar și contrar voinței sale, un element de stânga, și asta din cauza condiției minoritare, care împinge în mod natural către democrație și către orientarea de stânga. Persoanele care, părăsind România, s-ar stabili în Ungaria, ar reprezenta însă cu siguranță un detașament de rezervă al reacțiunii ungare, pentru că, declasându-se, ar spori numărul miciei burghezii reacționare, respectiv grupul și în acest moment numeros al „Lumpenintellektuell”-ilor.

Bányai s-a oprit și asupra asigurării drepturilor maghiarilor care trăiesc împrăștiați în afara autonomiei secuiești. Evident – spunea –, aici poate fi vorba numai de asigurarea unor drepturi individuale și de existența unui referent maghiar în cadrul ministerelor, cu atribuții în probleme ce privesc întreaga maghiarime din România. Punându-se problema garanțiilor pentru asigurarea acestor drepturi, Banyai s-a referit la întărirea democrației românești ca la garanția cea mai importantă și a dat glas convingerii sale, conform căreia nu consideră o bună rezolvare a problemei garanțiilor includerea marilor puteri, pentru că în acest caz problemele respective se pot transforma în subiecte ale jocului de rivalități dintre marile puteri. Consideră mult mai adecvat, și împreună cu el conducerea U.P.M., dacă soluționarea problemelor legate de asigurarea drepturilor naționalității maghiare ar putea fi încredințată într-un fel Uniunii Sovietice.

Bányai și-a prezentat părerile din perspectiva mai largă a concepției despre lume și a politicii mondiale. Noi am subliniat faptul că – în viziunea noastră – în ceea ce privește problema granițelor, România a adoptat o tactică greșită atunci când în repetate rânduri și în mod energic și-a exprimat poziția în favoarea integrității teritoriale, făcând și alte concesii șovinismului. Era nevoie de aceste concesii – a răspuns –, pentru că democrația românească trebuie să dobândească încrederea maselor populare. Dacă acest lucru se întâmplă, va asigura în mod mai sigur egalitatea în drepturi a maghiarimii decât dacă, prin acordarea în prezent a unor înlesniri, și-ar fi pus în pericol popularitatea, astfel ar fi adus apă la moara lui Maniu și a adepților săi, care sunt, după cum se știe, intransigenți în problema maghiarilor. Este de acord în această privință cu László [Vasile] Luca, care, în 13 martie 1945, când armatele române și administrația au intrat din nou în Cluj, a declarat în cercuri de încredere autonomiștilor maghiari, care deplâneau căderea Republicii Transilvaniei de Nord, că: „Toate acestea trebuie îndurate și trebuie trecut peste ele. Dacă acum ați obține autonomia, aceasta ar fi nimicită în curând de șovinismul profund ultragiāt al românilor; dar dacă reușim să întărim democrația românească, acesta va putea face față reacțiilor ce vor urma după înlesnirile pe care le cerem”.

Într-adevăr – spunea –, odată cu consolidarea și întărirea democrației românești, aceasta din urmă va fi în măsură de a face concesii tot mai mari, inclusiv eventual și pe plan teritorial, și i se pare că din această perspectivă viitorul arată promițător. Semnele și informațiile pe care le are arată că, în viitorul apropiat, și în România se va ascuti lupta împotriva reacțiunii. Anunțarea datei procesului Antonescu, în urma căruia el se așteaptă la o sentință gravă, indică acest lucru[1]. Aceeași reacție va apărea și la afișarea datelor alegerilor, cu care ocazie guvernul va interveni prompt

și cât se poate de eficient împotriva încercărilor reacționare. Din acest punct de vedere, consideră că ar fi mai convenabil dacă s-ar prelungi tratativele de pace, oricât de mult ar pune acest lucru la încercare nervii elementelor burgheze. Câștigul de timp din perspectiva maghiarilor ar însemna extrem de mult, pentru că ar permite întărirea democrației românești, creându-se astfel circumstanțe favorabile pentru înfăptuirea unor înlesniri, nu numai în ceea ce privește problemele teritoriale, ci și în chestiunea autonomiei secuiești și a drepturilor maghiarilor din Transilvania.

Vorbind despre reacțiunea română, a amintit că în Transilvania susținătorii ei sunt în mare parte preoții greco-catolici. Situația s-a schimbat din perspectiva maghiarilor într-un mod aparte – spunea –, deoarece pe vremuri biserica ortodoxă fusese cel mai înrăit dușman al maghiarimii transilvănene. Astăzi, ortodocșii duc o politică rusofilă pe baza afinităților de ordin religios, în timp ce greco-catolicii, nu în ultimul rând și pentru că urmăresc linia Vaticanului de combatere a comunismului, apar și ca bastioane împotriva maghiarilor, pentru că prin aceștia pot ataca democrația românească. Câștigul de timp ar mai fi folositor și pentru că între timp s-ar putea ivi ocazii pentru consolidarea unei bune relații româno-maghiare. Acest lucru nu ar trebui realizat de diplomați, ci mai degrabă de partidele comuniste ale celor două țări, prin stabilirea unor contacte și relații apropiate. Intensificarea contactului economic dintre cele două țări ar ajuta crearea unui climat care va permite soluționarea de către cele două părți a problemelor deschise în mod mulțumitor pentru maghiari.

Evident – a mai spus Bányai –, soluționarea problemelor româno-maghiare se află, ca și întreaga situație, în mâna Uniunii Sovietice. Până acum România s-a bucurat de încrederea Uniunii Sovietice mai mult decât Ungaria și datorită faptului că România a întors spatele germanilor mai devreme, iar dacă democratizarea maselor în Ungaria a ajuns mai departe decât în România, politica internă, dar mai ales externă sunt mai bine controlate de guvernul român decât de cel ungar. În România este exclusă o politică de tip „balansoar” și burghezia românească conlucrează mult mai onest cu regimul democratic decât cea din Ungaria. După vizita la Moscova, această situație s-a schimbat oarecum. Sovieticii au promis sprijin Ungariei, dar acesta încă nu a fost clar precizat, și pentru obținerea acestuia Ungaria va trebui să demonstreze că îl merită. Această direcție trebuie urmată și de maghiarii din Transilvania, care trebuie să dea glas încrederii lor în Uniunea Sovietică. El – Bányai – a preluat conducerea cotidianului clujean al U.P.M., „Világosság”, care a fost până acum redactat într-un mod diletant, demonstrat și de faptul că, deși în mod neintenționat, de luni de zile nu a mai apărut nici un articol rusofil în paginile sale.

Ungurimea fiind acum, în preajma tratatelor de pace foarte dependentă de sprijinul Uniunii Sovietice, el dorește îndreptarea acestei situații, în același timp el vrea să facă totul pentru a prezenta, prin intermediul organului de presă central al maghiarilor din Ardeal, un gest de prietenie și către evrei, față de care multe lucruri se cer încă a fi explicate și a căror importanță nu poate fi subapreciată nici astăzi.

El vede de altfel rolul U.P.M. – și subliniază acest fapt deja pentru a doua oară în conversația noastră – în slujirea printr-o bună conlucrare cu democrația românească a maghiarilor care se află și care, mai mult ca sigur, vor rămână în interiorul granițelor române de stat. Tocmai pentru întemeierea unei bune relații cu cercurile conducătoare ale democrației românești și cu Partidul Comunist, U.P.M. este preocupat de gândul de a-și strămuta sediul central, sau cel puțin biroul politic, la București.

Bányai a încheiat conversația spunând că, după părerea sa, orice rânduieli se vor adopta acum ele nu vor fi finale, deoarece dorința Uniunii Sovietice este crearea unei confederații sau integrații, cel puțin în această parte a Europei, în cadrul căreia, datorită estompării semnificației granițelor, fiecare popor se poate bucura liber de existența sa națională. Poate cel mai generos scop al maghiarilor minoritari este pregătirea terenului pentru această viitoare nouă rânduire.

Consilier Ministerial
[indescifrabil]

(Magyar Országos Levéltár, KÜM [Arh.St.Budapesta, Ministerul de Externe], XIX-J-1-a-Rom-IV-136-1395-1946, f.24-28)

[1] Deși procesul guvernului Antonescu fusese anunțat că va începe la 25 aprilie 1946, el a fost amânat pentru 6 mai. Desfășurat la judecătoria ocolului VIII din str. Știrbei Vodă, sentința a fost pronunțată la 17 mai, cu șapte condamnări la moarte (pentru cei prezenți) și pe diverse termene pentru ceilalți. Finalmente vor fi executați doar patru, pedeapsa celorlalți fiind comutată la închisoare. Vezi *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente*, 2 vol., ed. Marcel-Dumitru Ciucă, București, Edit. Saeculum și Edit. Europa Nova, 1995.

99

NOTĂ INFORMATIVĂ

No. 1687 din 9 mai 1946

În urma comunicatului ce s-a dat la posturile de radio românești și străine în ziua de 7 mai 1946, referitor la recunoașterea frontierelor de vest de către cei 4 miniștri de externe în Conferința de la Paris[1], populația maghiară din județ a înregistrat o mare deziluzie, cu atât mai mult cu cât propagandiștii șovini le dăduse mari speranțe.

În ziua de 9 mai 1946, orașul Miercurea Ciuc a fost pavoazat cu drapelele națiunilor unite și spre surprinderea generală magazinele au arborat și drapelul românesc, ceea ce nu s-a făcut până acum. La grefa Tribunalului Ciuc, în timp de două zile, s-au înregistrat mai multe cereri din partea unor intelectuali maghiari din Miercurea Ciuc, care solicitau certificate de loialitate față de statul român.

În ziua de 8 mai 1946, școlile secundare și primare din orașul Miercurea Ciuc au suspendat cursurile în semn de mare doliu, după ce profesorii destinați de direcții au ținut elevilor vorbiri cu caracter șovin. Informație sigură.

Comandantul Leg. Jand. Ciuc
Maior C. Darie

Raportat: Inspectoratului General al Jandarmeriei, Inspectoratului Jandarmi Mureș

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 64/1946, f.307)

[1] În cea de-a 19-a ședință a sesiunii Consiliului de Miniștri ai Afacerilor Externe, ce reunea reprezentanții celor patru mari puteri, s-a hotărât că „Decizia sentinței de la Viena din 30 august 1940 este declarată nulă și neavenită. Frontiera dintre România și Ungaria, așa cum exista la 1 ianuarie 1938, este restabilită”.